

גליון
באר
הברכה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

דברים (ת"ב)

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת דברים

- א הוא בורא ומנהיג – מבלעדיו א"א להזיז אפילו יד או רגל.....
- ג ברוגז רחם תזכור – תוקף האהבה בשעת ה'חורבן' והדין.....
- ז ויגבה ליבו בדרכי ה' – להתרחק מענווה פסולה, ולהתחזק בכוחה של תשובה.....
- ח על צווארנו נרדפנו כי שנאת חנם רדפנו – מקור וסיבת כל הצרות עד עצם היום הזה.....
- יד ועשית הישר והטוב – על ידי אהבת חנם יבנה המקדש.....
- טו ירושה נתתי – לשומעים חרפתם ואינם משיבים.....
- טז דברו על לב – לחזק לבות בני ישראל ולעודדם.....
- יח רב לך שבת – קדושת השבת ובפרט בימי בין המצרים ושבת חזון.....

תשעה באב

- כ אספוד בכל שנה ושנה מספד חדש – צרות ישראל המתחדשות כתוצאה מחורבן ביהמ"ק.....
- כג בכה תבכה – להיות מיצר ודואג על חורבן הבית ועל גלות ישראל.....
- כד קרא עלי מועד – קרבתנו אל ה' ביום זה, והעבודה מתוך שמחה.....
- כו ציפית לישועה – האמונה שהוא אלוקינו והוא יושיענו.....
- כח לא תלו בטחונם – חורבן הבית והגלות בגלל חסרון הבטחון.....
- ל תפילות במקום תמידים – במעלת התפילה, והיא לנו במקום קרבנות.....
- לא בכיה אחת – בכח התפילה למנוע את החורבן, ובפרט כשהיא 'ממעמקים'.....

פרשת דברים

ביבשה, ללמדך, כי אין ביד האדם לעשות אפילו מאומה ופסיעה קטנה אלא אם כן הכריזו מלמעלה והרי זה ברצונו ית', אם הקב"ה רוצה אזי אפילו הים ראה ויננס', ואם אינו רוצה אזי אפילו נחל ברוחב זרת אי אפשר לחצות ולעבור²...

ומקרא מלא דיבר הכתוב (איכה ג לו) 'מי זה אמר ותהי ה' לא ציוה', ופירש רש"י, 'ואם באתי לומר לא מידו באה אלי הרעה הזאת (אלא) מקרה היא שהיה לי, אין זאת, כי אם, בין רעות בין טובות - מי זה אמר ותהי אם ה' לא צוה'¹.

הוא בורא ומנהיג - מבלעדי א"א להזיז אפילו יד או רגל בפרשתן (ב יג), 'עתה קומו ועברו לכם את נחל זרד', נוראות מצינו בדברי המדרש (במ"ר יט כד) בזה"ל, שלא היה הנחל אלא מלוא זרת [היינו חצי אמה, ודרשו חז"ל את השם 'זרד' מלשון 'זרת', כי כנודע אותיות ד' ות' המה מתחלפות], ולא יכלו לעברו שלושים ושמונה שנה, שנאמר (שם יד) 'והימים אשר הלכנו מקדש ברנע עד אשר עברנו את נחל זרד שלושים ושמונה שנה עד תום כל הדור', עכ"ל. אכן מאידך גיסא 'ים סוף' הגדול נבקע בפניהם ועברו בו

א. ואין הדברים אמורים דווקא לגבי 'ים' ושאר קשיים למיניהם, אלא גם לגבי בני אדם העומדים עליו להרע לו, כי ברצות ה' לא יוכלו לעשות לו מאומה, ואדרבה הם עצמם יהיו 'שלוחי דרחמנא' להביא עליו את הטובה כאשר דיבר ה'.

וכה היה מעשה לאחרונה, וכפי שסיפר בעל המעשה, שהציע את עצמו להיות 'מנהל כללי' ברשת מוסדות חינוך הפרוסים באחת מערי ארץ הקודש, וכפי הנהוג והמקובל העלה על גבי הגליון 'קורות חיים' בהם פירט היכן עבד מעודו ועד היום הזה, בכדי שיוכלו להתחקות אחריו ולבדוק אם הוא אכן מתאים לתפקיד נכבד זה. ערכו ראשי המוסדות דרישות וחקירות בין מכריו באותם מקומות העבודה לעמוד על טיבו ותכונותיו, עד שגמרו בדעתם כי אכן זה האיש הנכון לנהל את המוסדות ביד רמה ולהביאם לידי הצלחה ושגשוג. ובשעה שחתמו על ה'חוזה' סיפרו לו כי אחת מהסיבות העיקריות שמחמתם בחרו בו הוא כי ביררו עליו אצל השונא שלו, והלה השמיצו בפה מלא באמרו שניהל בעבר גני ילדים והיה 'קמצן' גדול, ולא השקיע לרווחת הילדים והמחנכים יותר מכפי המינימום, ומאחר ששמעו 'שבחים' אלו אמרו לעצמם אדרבה דווקא איש כזה אנו מחפשים, כי המוסדות אינם משופעים בכסף, ונצרכים אנו למנהל שישמור על ה'קופה' ולא יפזר מעות...

ב. הן הן הדברים אשר דיבר בקדשו הרה"ק מלעכאוויטש זי"ע (תורת אבות אמונה ובטחון ו) 'מיטן אייבערשטן קען מען דעם ים שפאלטן, און אן דעם מען נישט אריבערגיין דעם שוועל פון טיהר' (עם הרבש"ע אפשר לחצות את הים, ובלי הרבש"ע אי אפשר לעבור את מפתן הדלת).

ג. מסופר על הגה"צ רבי מרדכי פאגערמאנסקי זי"ע אשר היה בימי המלחמה הנוראה בגטו קובנא, באחד הימים יצא לרחובה של עיר ומצא כמה יהודים שבורים ורצוצים עד עמקי נשמתם, שאלם ר"מ, לעצב מה זה עושה, תמהו השניים וכי לא ידע רבינו באיזה מצב הננו שרויים... נענה ר"מ ואמר, שמעו נא רבותי... שתים אשאל מכם, ועל שניהם תודו לי, הנה בסמוך אלינו עומד אחד מחיילי הרשע, האם זה נכון שברצונו להרוג יהודים, ענו השניים, בוודאי, הרי זה כל תאוות לבו. עוד אשאלכם, ואם אכן ימלא את תאוותו ויהרוג כמה יהודים ללא כל 'פקודה' האם מאן דהו יעמידהו לדין על כך, השיבו השניים, לא ולא, שמא תאמרו לי, מדוע באמת אינו עושה כאוות לבו, הורג ושופך דם כמים, הרי 'רצון' יש לו ומאידך 'מורא מלכות' אין עליו, נתלהב ר"מ והסביר, בעל כרחך תאמר, כי הקב"ה נמצא עמנו והוא כביכול אומר לו, לא, לא, אל תהרוג, וממילא אין בידו עשות מאומה, אם כן, כשהוא כן הורג אין זה אלא רק כי הקב"ה עשה זאת, וכלל וכלל לא החייל, שלא הרשע ממית אלא הוא שלוחו של המקום ב"ה. יהודים הללו ניצלו מהמלחמה, ואח"כ הודו ואמרו שדיבורים הללו ליוו אותם בכל עת, ומאז לא ראו כלל חיילים וכו', רק את ה' עומד לצידם ומחליט עבורם בכל רגע ורגע מה יקרה עמהם.

ידוע שהגה"ק רבי חיים מיכאל בער ווייסמאנדל זצוק"ל פעל גדולות ונצורות בימי 'המלחמה' הנוראה, והציל אלפי אלפים מאחינו בני ישראל מציפורני הרשעים ימש"ו, אמנם, אינה ה' לידו אפשרות להציל עוד כמאה אלף

באר הפרשה - פרשת דברים

זכמו שנאמר בפרשתן (א יב) 'איכה אשא לבדי טרחכם משאכם וריבכם', וברש"י, 'משאכם - מלמד שהיו אפיקורסים'. וצריך ביאור, היכן מרומז בתיבת משאכם שהיו אפיקורסים, יש שביארו, כי אכן, המרגיש משאכם - שהמשא שלו הוא, שהוא נושא לבד את עול פרנסתו, את עול הרפואה, עול השידוכים, עול החינוך והנחת, עול הבית על כל צרכיו, ושאר הצטרכויות המרובים, ובעצמו נושא את משא צרותיו הקשה עליו מנשוא, הרגשה זו אפיקורסות גמורה היא, כי המאמין בה' יודע אל נכון שהקב"ה נושא על גביו כביכול אותו ואת כל חבילות צרותיו, ומה לו להתאונן כל כך, ישליך על ה' יהבו - משאו, והוא יכלכלהו".

וענין זה רמז הרה"ק ה'תולדות יעקב יוסף' זי"ע (פר' צו, חוקת ועוד, בשם ה'אלשיך') בדברי הפטרה (לפרשתן,

אמור מעתה כי אותם המחשבות שבלב שבידו להצליח לעשות, או שההפסד נגרם מחמתו (כי הוא 'לא-יוצלה...') ומחוסר תבונתו או כשרונותיו - אינם אלא מחשבות און, אשר צריך להרחיקם ו'בל ייראו ובל ימצאו', וכמו שכתב בספר 'המספיק לעובדי השם' לרבינו אברהם בן הרמב"ם (פ"ח 'הבטחון') שיש הסובר שהפרנסה היא תוצאת ההשתדלות וזו 'כפירה נסתרת', והיינו שבפיו אומר שמאמין בה' שהוא המפרנס והמרושש, הממית והמחיה, המוחץ והמרפא, אבל בסתר ליבו בוטח הוא שפרנסתו תלויה לפי ריבוי או מיעוט השתדלותו, ורפואתו באה לו על ידי תרופות הרופאים, ומכיון שסובר כך, הרי זו 'כפירה', ודוד המלך אמר על כך, 'שנאתי השומרים הבלי שוא ואני אל ה' בטחתי'.

איש, ולדאבון לב היו מפריצי בני עמנו שבפעולות שונות גרמו למנוע הצלה זו. הדבר גרם לרבי מיכאל בער צער גדול וייסורי הנפש, ולא הצליח למצוא נוחם לנפשו, בצר לו נכנס אל הרה"ק הרי"צ מליובאוויטש זי"ע ושפך בפניו את כאב לבו - על דם בני ישראל שנשפך, בו בזמן שכבר היו סמוכים ונראים אל ההצלה, אלא שה'רשעים' מנעו זאת. הרי"צ הקשיב לכל דבריו בדומיה, ובסיימו נענה אליו בשלהבת אש - און ווער האט דאס אלעס געטאהן (מי הוא זה אשר עשה כל זאת), כאומר, הרי הכל נעשה על ידי הקב"ה בכבודו ובעצמו, אף הרשעים לא היו יכולים לעולל אם לא שכך היה רצון הבורא, ואין לנו שמץ השגה בהנהגת ה'. וסיפר רבי מיכאל בער שאז הפיח בו רוח חיים, ובכוחות מחודשים הקים את 'ישיבת נייטרא' לשם ולתפארת.

בסוף שנת תש"ג נערכה אסיפת רבנים, וישב שם גם יהודי פליט מניצולי ה'מלחמה' שתיאר בפני המשתתפים את הזוועות הנערכות בבני ישראל דבר יום ביומו בירופ (אירופה), ובסוף דרשתו נענה ביגונו ובלבולו כי רב זיי טוהען און ער שווייגט' (וכל זה הם עושים והוא הקב"ה שותק)... נזדעק הגאון רא"ז מעלצער זצ"ל בכל כוחו זיי טוהען... ער טוהט. זיי טוהען... ער טוהט. (כלומר, וכי 'הם' עושים... והרי 'הוא' עושה את הכל) בחשבון ממעל שאינו מובן תמיד ליושבי הארץ קרוצי חומר.

ד. ואין אלו 'דברי אגדה' או מילי דחסידותא בלבד... אלא מצינו כן 'להלכה', וכמו שכתב בשו"ע הרב (הל' משא ומתן סי' קנו ס"ב) בזה"ל, ויזהר לישא וליתן באמונה שלא יחליף את דיבורו, שנאמר (ויקרא יט לו) 'והינן צדק יהיה לכם', שיהיה הן שלך צדק ולא צדק שלך צדק (ב"מ מט.) וכו', וכל המחליף את דיבורו כאילו עובד עבודת כוכבים ומזלות. עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה מהיכי תיתי שהמדבר שקר ומשנה בדיבורו לייקר את השער נחשב כעובד ע"ז שהיא מהעבירות החמורות בתורה, אלא כי זה שנושא ונותן שלא באמונה מוכיח על עצמו שאינו מאמין שהקב"ה הוא הזן והוא המפרנס, ולא תועיל ההשתדלות להרבות ממנו יתר מאשר נקצב עליו אפילו בפרוטה שחוקה, שהרי אם היה מאמין לא היה עובר על איסור שבתורה בעניין ההשתדלות, כי מה תועלת תהיה לו בעשיית איסור זה לחינם, אלא בעל כרחך שחסר לו באמונה בבורא עולם, על כן הרי הוא כאילו עובד עבודת כוכבים ומזלות.

ה. מעשה בעני שהיה מהלך בצידי הדרכים כשתרמילו על גבו, עבר לידו אחד העשירים כשהוא נוסע במרכבתו ההדורה, וראה את ההלך עייף ויגע מעמל הדרך והמשא, לכן קראו לעלות על עגלתו, והנה הוא רואה שאף בשהותו על העגלה ממשיך ההלך לישא את משאו הכבד על גבו - וכל גופו כואב מטורח המשא, תמה העשיר בפניו - מדוע לא יניח מע"כ את תרמילו וחבילתו הכבדה על קרקע העגלה, ויען המסכן, וכי לא די בכך שהנני מטריח את מע"כ לשאת אותי מרחק גדול כזה, האם יש צדק בכך - שאעמיס גם את משאי על עגלתך, אין זה אלא מן היושר שהעגלה תישא רק אותי, ואילו את המשא הכבד אשא בעצמי... נצטחק העשיר, ואמר, שוטה שכמותך, וכי כעת אין עגלתי נושאת אותך ואת תרמילך גם יחד, אינך מועיל במאומה בנשיאת המשא בעצמך, מדוע תתייגע לריק להחזיק המשא עליך.

- הזן את העולם כולו, ומי שהאמונה מושרשת בלבו, יודע אל נכון שאין לו כל סיבה לדאוג דאגת הפרנסה! הניתנת לו ממילא ע"י הקב"ה.

ברוגז רחם תזכור - תוקף האהבה בשעת ה'חורבן' והדין בפרשתן (א כו), 'ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנאת ה' אותנו הוציאנו מארץ מצרים וגו', ואמרו חז"ל (ע"י במ"ד טו ב) שעל כך נאמר (ירמיה יב ח) 'נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה', ומבאר הרה"ק ה'שפת אמת' (תרמ"ב ד"ה בפסוק בשנאת) 'כי הקב"ה חשב לטובתינו, ועל ידי שאמרו בשנאת נהפך ח"ו לשנאה'. ב' יסודות נאמנים נאמרו בדבריו הקצרים. א. כל מעשי הקב"ה אינם אלא לטובה", ואף אם ח"ו אין אנו זוכים לראות זאת בעיני הבשר, אך עדיין עלינו להתחזק באמונה שהקב"ה

ישע"י א ג) 'ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו ישראל לא ידע עמי לא התבונן', בדברים אלו מוכיח הנביא את בני ישראל מדוע לא התבוננו מי מפרנסם וממלא כל מחסורם, ולכאורה צריך ביאור, בשלמא טענה הראשונה - ידע שור קונהו, טענה היא - מדוע השור יודע מיהו בעליו, ואילו בני ישראל אינם מכירים בצורם וקונם, שהוא בורא ומנהיג את כל הברואים. אבל המענה הב' - וחמור אבוס בעליו, מה טענה היא זו על בני ישראל שאינם יודעים היכן מונח מאכלם, וכי מניין להם לדעת היכן מונח מאכלם ושתייתם. אלא, כך ביאורו של מקרא, החמור אינו דואג על אבוסו כי הוא יודע שבעליו יספק כל מחסורו, כיו"ב בא הנביא בטענה לבני ישראל, מדוע הנכם דואגים על פרנסתכם, במאכל ומשתה, וכל מחסורכם, ואינכם סומכים על ה'

כיו"ב, אדם הדואג - שאינו משליך כל יהו על ה', בחשבו - לא אטריח כל כך את הבורא - אלא אשא בעצמי חלק מדאגותי, ובזה אסייע לבורא כביכול לישא אותי... הרי זה שוטה גמור... כאותו הלך שחושב שמיקל מעל גבי העגלה, הרי אף לדברך - עדיין אתה וכל משאך נמצאים כביכול על הקב"ה, ומדוע תיגע לריק בדאגות מיותרות... (כע"ז בח"ח עה"ת בשלח, עמוד קה).

ו. וכבר פירש הרה"ק רבי שאול ידידיה ממאדז"ץ זי"ע בספרו 'ישא ברכה' (בפרשתן ד"ה חדשים) מה שנאמר (איכה ג כג) 'חדשים לבקרים רבה אמונתך' כי אמרו חז"ל (סוטה מח): 'רבי אליעזר הגדול אומר, כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר, אינו אלא מקטני אמונה', נמצינו אומרים שהמאמין אינו אומר 'מה נאכל למחר'. ובזה יתבאר הקרא, חדשים לבקרים - אצל מי נחשב ה'בוקר' כדבר חדש, רק אצל מי ש'רבה אמונתו' ולא דאג מאתמול על היום, כי מי שכבר דאג מאתמול וחשב על היום, אין 'היום' דבר חדש אצלו כלל.

ז. אמנם האיש המאמין בה' שהוא מנהיג את העולם הרי אינו בא לידי דאגה לעולם, ותמיד מתהלך בעולמו כשליבו טוב עליו והוא שש ושמח. וכמו שרמז הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע בפרשתן (ג טו) 'ולמכיר נתתי את הגלעד', שלכן לא נכתבו 'נקודות' בספר התורה, כדי שנוכל לדרוש את פסוקי התורה כפי הצורך. וכך יש לדרוש כאן, 'ולמפיר' (בניקוד פת"ח), הקב"ה אומר, סימן זה נתתי להכיר על ידו האם האדם מאמין ומכיר בהנהגת ה', והוא - השמחה, כי המכיר בהנהגת ה' אינו דואג לעולם, וזהו 'ולמפיר, נתתי את הגלעד', השמחה והגילה הם עדים נאמנים שהוא מכיר את הקב"ה (הובא במרום הרי"ם).

ואילו הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע ביאר בפסוק זה בשם הרה"ק מלובלין זי"ע, שהקב"ה אומר 'ולמכיר' מי שמכיר ומאמין בי באמונה שלימה, לאדם כזה 'נתתי את הגלעד' לו אני נותן מדריגה רבה של גילוי אליהו הגלעדי' (פרי צדיק פר' מקץ אות יד).

וגם מי שיבוא ויאמר גבוהים דיבורים אלו מהשגתי, כי מה לי ולגילוי אליהו... מכל מקום ידועה העובדא שיש בה כדי ללמדנו מהו הדבר הדומה בזמננו לגילוי אליהו. דהנה הרה"ק מרוז"ין זי"ע אמר שכל מי שלא היה לו גילוי אליהו לא ילמד בספה"ק 'פרי עץ חיים' להגה"ק רבי חיים וויטאל זי"ע. פעם מצאו החסידים את נכדו הרה"ק מהוסיאטין זי"ע הוגה בספר 'פרי עץ חיים', אמרו, הנה מכאן ראייה שיש לרבינו גילוי אליהו, ענה להם בענוות קדשו, לא מיניה ולא מקצתיה, אלא, כל ציוויו של זקני הוא רק לאנשי אותו דור דעה, אבל בימינו אנו כל מי שזוכר תמיד במחשבתו וליבו כי 'ואתה מושל בכל' הותר לו ללמוד בספר קדוש זה. והיינו שהאמונה שהכל מאת ה' וכל חיותנו היא ממלך מלכי המלכים הקב"ה שווה בימינו אנו לגילוי אליהו.

ח. מעשה אירע לפני שבוע בקעמפ 'באבוב' בארה"ב, מדריכי הקעמפ קבעו עם הנהלת פארק מסוים שביום השלישי בשבת בשעה 6:15 אחרי הצהריים יעמוד כל הפארק בשלמותו עבורם, כלומר שמשעה שלימה לפני הזמן המיועד

באר הפרשה - פרשת דברים

חפץ להיטיב לנו, ומפי עליון לא תצא הרעה, פעמים שנוכה לראות זאת מיד כיצד הרעה היא ההכנה לברכה^ט, ופעמים שיתגלה רק לאחר זמן^י. ב. עד כמה חמור בעיני המקום אותה מחשבת פיגול של 'בשנאת ה' אותנו'...

זבחה פירש בספר 'אזור אליהו' (להגה"צ רבי אליהו לערמן אבר"ק וויסקיט, מתלמידי הרה"ק מקאצק) האמור בהפטרות לשבת חזון (ישעיה א ב-ג) 'בנים גדלתי ורוממתי והם פשעו בי, ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו ישראל לא ידע עמי לא התבונן, וז"ל, כי כל עסקן של השי"ת

הם מפנים את הפארק הענקי ממבקריו שלא תמיד הם תואמים את רוח חסידישע בחורים... וכל זה בעד סכום הגון של מעות.

למען נוחות התלמידים - מחמת מרחק הדרכים, שכרו מדריכי הקעמפ 10 אוטובוסים חדשים ומהודרים (ולא לקחו את התלמידים בסקול באסעס - אוטובוס תלמידים רגיל), ויהי בנסוע המחנה, נתקלקל על אם הדרך באחד מהאוטובוסים ה'מזגן', ומאחר שבאותו היום הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה עד כדי סכנה בנסיעה ללא מזגן, הוכרחו לפזר את נוסעי אוטובוס זה בין שאר האוטובוסים - 'מעמד' שארך כמחצית השעה... וכבר החלו מדריכי הקעמפ לחשב חשבונו של עולם, שעליהם יוטל לשלם להנהלת הפארק תשלום רגיל גם עבור מחצית השעה שאינם משתמשים בפארק, אך אמרו כל דעביד רחמנא לטב עביד...

ואכן בחמלת ה' עליהם הראה להם בחוש עד כמה 'לטב עביד', כי אחרי כמה דק' התקשרו אליהם מהנהלת הפארק, שלרוב עומס המבקרים לא יצליחו לפנות בזמן, וזמנם יחל להחשב רק 6:45... וראו מיד כמה שמירות שמרו עליהם ממעל, כשהעסיקו אותם משמיא בהעברת תלמידים מהכא להתם, כי אם היו מגיעים בזמן היו מתמודדים קשות כיצד לשמר עיני התלמידים - בחורים וילדים בוגרים מהראיות והמציאות הקשה שהיתה שם... כשהם עומדים על פתחו של פארק.

זאת ועוד, כי כשבאו לפארק ראו שכלל לא היה מזגן מקולקל אלא הנהג לא ידע כיצד להפעילו אל נכון, אך היתה זאת סיבה מאת ה', כי לבינתיים נשלח עבורם אוטובוס נוסף - תחת אותו האוטו שהמזגן התקלקל בו, והיה נראה שלחנים הוא נשלח, ובאמת, גם בזה היתה הכנה מן השמים לישועתם, מאחר שברצותם לחזור נתקלקל (קלקול אמיתי) אחד האוטובוסים ולא יכול היה לזוז ממקומו, והיה להם זה החדש למפלט, לקחת בו את התלמידים שנשארו ללא אוטובוס.

ט. סיפר 'בעל הנס', שהיה דר באותו בניין שהתמוטט לפני כמה שבועות על יושביו במיאמי שבמדינת פלורידה, שכמה שבועות מקודם לאותו הלילה נסע עם כל בני משפחתו לעיר אחרת וחזרו באותו הלילה לביתם, משנכנסו לבית ורצו להעלות את האור, הוברר להם לצערם כי 'משום מה' נפל זרם העלעקטרי (חשמל), וכל הבית שרוי בחשיכה גדולה, ועל הכל אי אפשר להפעיל את המזגן (ערקאנדיישען) להקל מעליהם את החום הנורא והמעיק, בדלית ברירה הלכו עם כל בני הבית לבית מלון שבקרבת מקום לשהות שם בלילה, האב לקח את בני המשפחה ברכבו, משבא להחנות את רכבו הבין שה'חניה' תעלה לו ממון ודמים, אמר לעצמו, לא ולא, מספיק שאנו נשלם ממון על הלינה - לא אשלם על החניה, הוריד את בני המשפחה, ובגפו נסע להחנות את הרכב בחנייה שבביתו על מנת לחזור משם לבית המלון ברגל, והנה באותו רגע שסילק רגליו מהבניין קרס הבניין רח"ל, אין צורך לתאר שמאותו ה'רכב' לא נשתייר שריד ופליט. ומלבד גילוי ההשגחה המדוקדקת בבחי' 'לרגעים תבחננו' ושנפרעו ממנו רק ברכושו, וכלשון הזוה"ק (תיקו"ז קמג): 'אית מאן דפרע בממוניה ואית מאן דפרע בנפשיה', הרי נוכח לראות כי אותה 'מכת חושך' נועדה להציל אותו ואת כל משפחתו ממייתה משונה לחיים. כי הכל מודים שלא בנקל מקבל האדם את העובדא - שבעמדו על פתח ביתו אחר 'גלות' של כמה שבועות אינו יכול להדליק את האור, כמה רוגז וכו' כרוכים בזה... אך לאמיתו של דבר אותו חושך היה גילוי אור יקרות להצילם ולהחיותם...

י. וכה ביאר הרה"ק ה'דרכי תשובה' ממונקאטש זי"ע (תפארת בניי עמ' תריד) בלישנא דקרא בפרשתן (א יא) 'ה' אלוקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם', שהרי ידוע מה שאמרו חז"ל כי 'דיבור' הוא לשון קשה [וכמו שנאמר (בראשית מב ל) 'דיבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות'], ואילו 'אמירה' היא לשון רך, ואם כן מה שייך לומר 'ויברך אתכם כאשר דבר לכם', ולכאורה היה לו לומר כאשר אמר לכם. אלא, כי כנגד כל 'רעה' עתידה לבוא טובה גדולה, ועל דרך שנאמר (תהילים צ טו) 'שמחנו כימות ענינתנו שנות ראינו רעה', וכיוצא בדבר אמר להם משה, שכאשר דבר לכם בדינים קשים כן יברך אתכם בריבוי הטובה.

ואף בשעה הקשה לישראל, בזמן חורבן בית מקדשנו ותפארתנו עדיין לא סרה אהבתו ית', וכל אותו עונש היה ברחמים גדולים, וכמו שכתב בספר 'אגרת המיול' (להנה"ק רבי חיים אחי המהר"ל מפראג, אות א) כי בכל 'מגילת איכה' לא נזכר שם 'אלוקים' המורה על מידת הדין אלא רק שם הוי"ה שהוא שורש הרחמים, ומבאר מעם הדבר 'להודיע כי ברוגז רחם יזכור כי לא בשטף חמה ישפוט עמו'², והיינו שכל הצרות אינם אלא ב'רחמים' ולא על ידי דין ורוגז ח"ו.³

ואדרבה דייקא בשעה שהקב"ה מביא ייסורים על האדם והוא נמצא בשפל המצב או אז מתעוררת חיבה עזה ויתירה⁴, וכמו שכתב הרה"ק

הוא לבנות טובות לבני ישראל, אך קודם ההטבה נראה לפעמים ההיפך, כי בן דרכו יתברך בכדי שעל ידי זה יהיה ההטבה על צד היותר טוב⁵, ואיש אשר לא יבין את זאת דומה בדעתו שהשי"ת עושה לו רע ח"ו, אבל באמת לא כן הוא, וזה בנים גדלתי ורוממתי והם פשעו בי, כלומר והם תולין היסורים שלהם בי, שאני רוצה ח"ו לייסרן, ידע שור קונהו וכו' היינו שאפילו בעל השור ובעל החמור רוצים בטובות בהמתם והבהמות יודעים מזה. עכ"ל. וכלומר שהנביא מוכיחם איכבה יעלה בדעתכם שהקב"ה עושה לכם רע ח"ו, והרי אפילו שור וחמור יודעים ומכירים בבעליהם שרוצים רק להיטיב להם, וקל וחומר בן בנו של קל וחומר אלף פעמים שכל עסקיו של הקב"ה אינם אלא להטיב לבניו אהוביו.

יא. ומן העניין להביא מה שכתב הגה"ק ה'בן איש חי' זי"ע (בפרשתו, שנה ראשונה) וז"ל, ולכן חודש זה נקרא אב שהוא עתיד להיות אב לכל חדשים, מאחר שנעשו בו רעות מוכרח שיהיו בו טובות מרובות יותר מכל חדשים, על דרך מה שאמר הכתוב (תהילים צ טו) 'שמחנו כימות עניתנו', עכ"ל. והרי ש'זמן' שנעשו בו רעות סימן הוא על הטובות העתידים להתרחש באותה תקופת השנה, וכן על דרך זה גם ב'נפש', שהצרות הגדולות הבאות על האדם הם סימן טוב לניסים ונפלאות העתידים לבוא עליו.

יב. ורמז זאת הרה"ק ה'אוהב ישראל' מאפטא זי"ע (פנחס ד"ה למה) בעצם זמן החורבן בתשעה לחודש, כי איתא בספרי המקובלים בצורת האות ט' שראשה כפוף לתוכה, ולרמז כי 'טובא גניז בגויה', כלומר שאף כשאין רואים את הטובה, אך האמת היא שטובה גדולה מוטמנת וגנוזה בתוכה, ועל כן 'קרא עלי מועד' ביום התשיעי לחודש ללמד על ריבוי הטובה שפעל הקב"ה בתוך החורבן הנורא.

יג. הרה"ק מהר"ש מבאבוב (השני) זי"ע נשא משלו לאב שיצא עם בנו לדרך ארוכה בין ההרים, והנה מבחין האב שניתק סלע מראש ההר, ועוד כמעט רגע תפגע האבן בבנו ותמחצנו תחתיה רח"ל, על כן קפץ האב והעמיד עצמו באמצע - באמרו מוטב יכנס הסלע בי ולא בבני. כך הקב"ה שפך חמתו על עצים ואבנים מרוב אהבתו לבניו. ורמז לדבר מזל אב אריה, שהנה אריה רומז על 'מידת החסד' (כמבואר בספרים) וזהו 'מזל אב אריה' שהאב נוהג כארי - בחסד וברחמים, אלא שהחסד היה בהסתר, וכמו שכתב הרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע (ד"ה דב) לפרש את הפסוק (איכה ג י) 'דב אורב הוא לי ארי במסתרים' שכלפי חוץ היה נראה הקב"ה בעת החורבן כדב אורב, אך במסתרים - בפנימיות הנהגת הבורא הייתה הנהגתו מבחי' ארי, שהמטרה הייתה מקשה אחת של חסד ורחמים (עיי"ש).

יד. כעין זה פירש הגר"א מווילנא זי"ע (שיח יצחק בסידור אשי ישראל, ומקורו מפני' הגר"א שה"ש א טז) בלשון התפילה 'אהבה רבה אהבתנו ה' אלוקינו חמלה גדולה ויתירה חמלת עלינו', שאהבה רבה אהבתנו היינו בימי האבות ובזמן יציאת מצרים, ולאחר שחטאו בעגל חמלה חמל עלינו, ולא עוד אלא שהיא גדולה ויתירה מאהבתו הראשונה, וכלשונו 'שהשפעת עלינו עוד יותר טובה מבראשונה וכו' להיות שוכן בינינו שלא היה לנו מקודם'.

מעין הדברים כתב הרה"ק ה'שם משמואל' זי"ע (נח תער"ד ד"ה בספר יצירה) שבתוך ה'נפילה' טמון ומכוסה הישועה, ומדייק בזה לשון הכתוב (מיכה ז ח) 'כי נפלתי קמתי', שלא נאמר 'אחרי נפלתי קמתי' אלא 'כי נפלתי', וכלשונו, שהקימה איננה דבר נפרד לגמרי מהנפילה, אלא שבנפילה עצמה טמונה ומכוסה בה הקימה. וכמו שבכלל כך גם בפרט, אשר בנפילת הפרט גם כן טמון בה עניין קימה, והמשכיל על דבר טוב יריח תיכף בנפילה את הקימה העתידה. עכ"ל.

באמת אמרו, כי אין לנו להמשיך הלאה בקריאת ה'גליון', אלא צריך לעשות הפסקה ליתן רווח להתבונן בדבריו המחזקים כל ברכיים כושלות בכל העניינים, איש איש בנגעו ומכאובו - איש איש ונפילתו, יחזור וישנן דבריו הקדושים שבנפילה עצמה טמונה ומכוסה בה הקימה, וממילא אתה בן אדם, מה לך כי תיפול רוחך בקרבך, והרי

באר הפרשה - פרשת דברים

שאם על ידי שאמרו 'בשנאת ה' אותנו' נהפך לשנאה ח"ו, הרי יש לנו ללמוד קל וחומר במידה טובה מרובה, גם עתה בגלותנו, מי שהקב"ה מייסרו והוא מתחזק באמונתו ואומר שהקב"ה מוכיחו לגודל 'אהבתו' כאב המייסר את בנו, כמו שנאמר (משלי ג יב) 'את אשר יאהב ה' יוכיח', עי"ז יתהפך באמת שיהיה מתוך אהבה עד שנמחלים לו כל עוונותיו. וזהו שנאמר (משלי י יב) על כל פשעים תכסה אהבה, שלכאורה אם אכן יש רוב פשעים כיצד תכסה אותם האהבה, אלא 'כשמקבלין התוכחה והעונשין והיסורין מתוך אהבה' אזי כל הפשעים נעלמים כלא היו, לגודל האהבה המתעוררת על ידי שאמר שכל 'פורענות' זו היא 'מאהבת ה' אותנו'.

ה'אוהב ישראל' זי"ע (לשבת חזון) 'על דרך שנשאלתי פעם אחת לבאר המדרש דאיתא שם לא היה יום מועד לישראל כיום שנחרב בית המקדש^{טו}, עד כאן, והוא פלא (וכבר עמד בזה ה'משנה למלך' בספרו המפורסם פרשת דרכים עיי"ש). אמנם בשום שכל והערת לב' יש לומר בזה כי בעת הפרידה מתעוררת אהבת רעים במלא תוקפה ועוזה, ובשעת חורבן הבית עת צאת בני ישראל לגלות המר והנמהר הזה נפרד כביכול קוב"ה מבניו על בן נתעורר אז אהבה עזה ועצומה ביניהם.

ואשרי האישי המתחזק באמונתו בשעת ה'הסתר' לדעת כי כל הבא עליו הוא מאבינו שבשמים לגודל אהבתו^{טז}, וכמו שכתב עוד הרה"ק ה'שפת אמת' (הג"ל)

בתוך כל הקושי והנפילה הקב"ה מחכה עליך ומסייע לך לקום, ולא עוד אלא שבתוככי הנפילה נמצא כל יסוד הבניין החדש...

ידוע מה שאמרו חז"ל (אסת"ר פתיתחא יא) שבתשעה באב נולד משיח, ורמזו לה הרה"ק מסטרעליסק זי"ע בלשון הפסוק (תהילים ל ו) 'כי רגע באפו חיים ברצונו', שאין לך 'רגע באפו' יותר מתשעה באב בו כעס הקב"ה על ישראל והשליך משמים ארץ תפארת ישראל, אך באותה שעה כבר 'חיים ברצונו' - שניתן חיים וחיות למשיח בן דוד הנקרא 'חיים' (אוה"ח להלן טו ז). ובדרך זה מבאר גם מה שנאמר (איכה ג א) 'אני הגבר ראה עני בשבט עברתו', כי 'עני' מרמז על מלך המשיח שעתיד להתגלות כ'עני ורוכב על חמור' (זכריה ט ט; סנהדרין צח). וראה הנביא את לידתו באותו היום בו הוכינו 'בשבט עברתו'. ונתבאר בספה"ק טעמו של דבר להולדת משיח צדקו דייקא ביום המר והנמהר, שהיה זה להורות לבני ישראל ש'עדיין חביבותא היא גבן' (שבת פח:), שלמרות כל מה שעשו וכל העונש שבא אליהם עדיין לא סרה אהבתו ח"ו, ואדרבה לית נהורא אלא מגו חשוכא, ואותו חושך ענן וערפל נורא של חורבן הבית הוא המצמיח קרן ישועה, וככל שיתרבו הצרות הרי זה מורה על האהבה העזה ועל ריבוי ההכנה להביא את הטובה הגדולה שאין למעלה הימנה.

וכך גם ביארו במה שנאמר (איכה ב ח) 'חשב ה' להשחית חומת בת ציון נטה קו', שתיכף מיד שחשב ה' להשחית את חומת בת ציון ולהחריב בית המקדש כבר 'נטה קו הבניין' לביהמ"ק השלישי שיבנה במהרה בימינו, וכמו שאמרו חז"ל (ב"ב ג:), 'לא ליסתור איניש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחרית'. וללמד לכלל ולפרט בעת 'חורבן' כל אחד ואחד לפי עניינו בגשם וברוח, שלא יתייאש ולא יפול ברוחו ח"ו, אלא ידע נאמנה שבאותו הזמן כבר מכינים בשמים את יסודות 'הבניין' החדש אשר גדול יהיה כבודו מהבית הקודם...

טו. חיזוק נפלא כתב הרה"ק ה'נתיבות שלום' זי"ע (מכתבי קודש עמ' קמח) 'מה שהאיר השי"ת לי ברוב חסדיו בעידן עקתא שבאו מים עד נפש, כי מבשרי אחזה למתעמק באהבת האב לבן בג' אופנים'. ומבאר כי המדרגה הנמוכה היא בשעה שהבן נמצא על יד האב ומשתעשע עמו ונותן לו מתנה לגודל אהבתו. ב. בשעה שנתרחק הבן ואין לאב יכולת לראותו ולהשתעשע עמו וליבו נמס ברוב געגועים. ג. 'אך למעלה מכל זה הוא בעת שרופא צריך לעשות ניתוח לבנו להציל את חייו, והאב הרחמן צריך להחזיקו בידיו בכל כוחותיו שלא יאבק עם הרופא ויפריע אותו מלנתחו, או שאין ברירה והאב בעצמו צריך לנתחו ולשפוך דמו כמים, אין לתאר במילים את האהבה הבעורת בלב אב זה, לבו מתפוצץ מרוב אהבה וכלפי חוץ רואים את מעשה אכזריות מצד האב'. ומסיים בזה"ל, אבינו אב הרחמן, הרחמנות והאהבה שלו היא למעלה מכל השגה אנושית, וכשצריך לנהוג עם הפרט או עם הכלל במדת הדין אין לתאר את האהבה דווקא בשעה שמדת הדין ר"ל מתגברת. עכ"ל.

ובזה מבאר את דברי המדרש, כי אכן, אין לך מועד לישראל בתוקף אהבת ה' לבניו כיום תשעה באב בו הוצרך 'לנתח' אותם...

טז. וכך פירש הגה"צ רבי משה מידנער זי"ע בלשון הכתוב בפרשתו (ב ז) 'ה' אלוקיך עמך לא חסרת דבר', שכאשר יודע בליבו כי ה' אלוקיו עמו שוב לא יחסר דבר, כי כלום חסר דבר בבית המלך (הובא בתורת אבות).

שהתגבר היצר עליהם לאמור, 'לנצח עם רב כזה וגבורים כאלו צריך לזה זכות גדולה ונוראה, אבל לא לאנשים כמונו שזה מקרוב עשינו העגל וגם בשר תאוה'. ומשום כך אמרו כי חזק הוא ממנו, והיתה כוונתם לומר, אימתי הקב"ה מגרש אומה מארצה ומקומה רק כשמוצא אחרת טובה הימנה, ונותן להם כח לגרשם ולהוריש את מקומם 'אבל אנו, שאנו חוטאים גדולים בעגל ובבשר תאוה לא יכלה עבורנו אומות גדולות כאלו, ומה שהבטיח הקב"ה לתת לנו את הארץ הוא דווקא אם היינו זכאים בגדר צדיקים היה מגרש מפנינו האויב, והיה נותן לנו רשות להשמידם'. וכעין זה הוסיפו לטעון שארץ ישראל, פלטרין של מלך, מקודשת היא ביותר, ואי אפשר להתקיים בה מפני מידת הדין אלא צדיקים גמורים, אבל אנו... ובוה טעו גם ראשי הסנדרהאות, כי ככל שאדם חשוב יותר כך מכיר הוא בערכו הדל ושפל הוא בעיני עצמו, ונתקבלה טענת המרגלים בעיניהם שאינם ראויים להיכנס לארץ.

אבן כלב ויהושע הפריכו טענותיהם, וכמו שמבאר בזה"ל, ועל הטענה שאתם אומרים שהבטחת הקב"ה בנתינת הארץ היא דוקא אם נהיה צדיקים - היא טעות מעיקרה. הקב"ה אינו מדקדק על האדם לומר אושיעך רק באופן שתהיה צדיק, רק אומר לו, לא אושיעך אם תהיה מורד ח"ו, ולזה סיימו יהושע וכלב ואמרו 'אך בה' אל תמרודו', וכל זמן שאין אדם מורד בהקב"ה לעקור מצותיו בכונה יוכל לקוות לכל טוב. עכ"ל (ועיי"ש עוד בהרחבת דבריו).

וללמדנו חוקי חיים עד כמה צריך להתרחק מאותה ענווה פסולה ומאוסה שלא במקומה, אשר היא שגרמה לחטא המרגלים שהוא שורש וסיבת גלותנו עד עצם היום הזה, ועוד למדנו מכאן חיזוק עצום ותקווה

ומוסר השפ"א וז"ל, וזה עיקר פירוש 'אוהב את התוכחות' (אבות ו' ו') להאמין כי הוא מאהבה, כשיודעין שהמוכיח אוהב נאמן הוא מקבלין התוכחה. ועל ידי זה נהפך באמת לאהבה. ועל זה כתיב 'על כל פשעים תכסה אהבה', ואיך יכולין לבא לאהבה כשיש רוב פשעים, רק כשמקבלין התוכחה והעונשין והיסורין מתוך אהבה. ולכן כתיב (ב'הפטרה, ישעיה א' יח) 'לבו נא ונכחה יאמר ה' אם יהיו חטאיכם כשנים וכו', פירוש על ידי קבלת התוכחה יתלבנו החטאים. עכ"ל.

ויגבה ליבו בדרכי ה' - להתרחק מענווה פסולה, ולהתחזק בכוחה של תשובה

בפרשתן (א כו-כח), 'ולא אביתם לעלות וגו', אנה אנחנו עולים אחינו המסו את לבבנו לאמר עם גדול ורם ממנו ערים גדולות ובצורות בשמים וגם בני ענקים ראינו שם", וכל אותה פרשה של חטא המרגלים צריכה ביאור הרבה, כיצד ירדו פלאים כל כך עד שנמשכו אחריהם גם ראשי העדה, וכדכתיב (במדבר יד א) 'ותשא כל העדה ויתנו את קולם', ופירש רש"י 'כל העדה - סנדרהאות', גם תמוה מה שאמרו (שם יג לא) 'לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו', ופירשו חז"ל (ערכין טו.) שהיתה כוונתם כלי מעלה ח"ו, כביכול אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא את כליו משם, שאין לך שמונת גדולה מזו.

ומבאר הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (שמה"ל ח"ב פי"ט, וכדאי לעיין בכל דבריו הערבים לחיד), כי מדרכו של היצר הרע, כאשר רואה יהודי שרוצה להתחזק באיזה עניין לכבוד ה' מיד מפיל בו עצבות בליבו בתואנה שאין הדבר ראוי כי אם לקדושים אשר בארץ המה, אבל לא לאדם כמותו אשר כבר נפל בכמה חטאים, ומזכיר לו ממה שעשה בעבר. וכך היה גם אצל המרגלים,

יז. בספר 'אזור אליהו' (להגה"צ רבי אליהו הארשאווסקי אב"ד דאהרביטש) מבאר, על פי מה ששמע בשם החוזה מלובלין זי"ע לפרש בלשון הכתוב (תהילים כז ג) 'אם תחנה עלי מחנה לא יירא לבי אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח', שהכוונה היא שמאחר שבזאת אני בוטח ויש בי מידת הבטחון שוב לא יירא ליבי אף אם תקום עלי מלחמה, כי בוודאי אנצח בה, ולפי זה יש לבאר כי בני ישראל אמרו למשה 'אחינו המסו את לבבנו' וכבר אין אנו מהבוטחים באמת, וממילא יראים אנו מפני יושבי הארץ שהם גדולים וחזקים ממנו, ובדרך הטבע הם ינצחו אותנו, וממילא 'אנה אנחנו עולים'. ועל כך השיב להם משה 'לא תערצון ולא תיראון מהם' (פסוק כט), שקניית מידת הבטחון תלויה בבחירת האדם, ואף אם ירדתם ממזדוגתכם וסר ממכם הבטחון בה', מכל מקום בידכם לחזור ולהתחזק ולהשריש שוב בעצמכם את הבטחון בה' ולא תערצון ולא תיראון מהם, וממילא 'ה' אלוקיכם ההולך לפניכם הוא ילחם לכם' (פסוק ל), כי אם יהיה לכם בטחון בה' בוודאי הוא יעזור לכם ויושיע אתכם.

באר הפרשה - פרשת דברים

והנכם היום ככוכבי השמים לרוב. ב. 'והנכם הולכים איש אחרי שרירות לבו' (ירמיה טו יב), ומבאר ה'שפתי צדיק' הרמוז בדבר, שגם מי שכבר הלך אחרי שרירות לבו רח"ל עדיין בכוחו לשוב להאיר ככוכבי השמים, כי כל זמן שאדם חי, פתוחים לפניו שערי תשובה שיוכל להיות נקי ומאיר ככוכב. ובוה נותן טעם לשבח במה שהוסיף משה לומר והנכם היום ככוכבי השמים, שלכאורה תיבת 'היום' אין בה צורך, אלא הכוונה על דרך שאמרו חז"ל (הובא ברש"י כט יב) 'מה היום מאפיל ומאיר', ואף כאן אמר להם משה רבינו ע"ה, שאף אם הינכם כמו 'היום' שהוא מאפיל הרי בכוחכם ובידכם לחזור ולהאיר כבראשונה^ט.

על צווארנו נרדפנו כי שנאת חנם רדפנו – מקור וסיבת כל הצרות עד עצם היום הזה

בפרשתן (א יב), 'איכה אשא לבדי מרחכם משאכם וריבכם', ומבאר הרה"ק ה'אמרי נועם' זי"ע (ד"ה או יאמר איכה) שמשנה רבינו אמר להם לבני ישראל מה שתלוי בעסק החורבן והגאולה אנכי לבדי אשא זאת. ועליכם אינו מוטל אלא לתקן את הריב והמחלוקת? ושנאת חנם שבכם^כ, וזהו אומרו 'מרחכם משאכם

טובה לדורשי ה', שכל זמן שאינו מורד לעקור מצוותיו בכוונה עדיין יכול לקוות לה' שיביא עליו כל הטובה אשר דיבר.

בפרשתן (א א), 'במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תופל ולבן וחצרות ודי זהב', וברש"י ביאר איזה תוכחה רמז להם בכל תיבה ותיבה - כל אחת על עוון אחר, אלא שלא נכתב לפי סדר המאורעות, וביאר הרה"ק המהרי"ד מבעלזא זי"ע שנכתבו הדברים שלא כסידרן, כי אם היה נכתב על פי הסדר, היה מקום לחשוב ש'כך הוא סידרן של דברים' - אם נכשל אדם בחטא הרי הוא נכנס בין 'כת החוטאים', ועליו להמשיך הלאה בדרך זו, להמשיך מחטא זה לחטא הבא כפי הנכתב ב'רשימת החטאים'... על כן כתבתם התורה שלא כסדרן - שבאיזה מקום שכבר נפל בידו לשוב תיכף ומיד - להתקרב אל בוראו...

בדברים הללו פירש הרה"ק ה'שפתי צדיק' זי"ע (אות טז) בהא דכתיב בפרשתן (א י) 'והנכם היום ככוכבי השמים לרוב'^י, והביא ה'בעל הטורים' שמצינו ב'מסורה' ב' פעמים תיבת 'והנכם', א. בפסוק זה -

יח. אגב גררא, במדרש (רבה א יא) כתב על הפסוק הנזכר 'ה' אלוקיכם הרבה אתכם והנכם היום ככוכבי השמים לרוב - זהו שאמר הכתוב (תהילים ה ח) אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך'. וצריך ביאור מה שייכות זה לזה, וביאר הגה"ק רבי שמשון מאוסטראפאליע זי"ע שקבלה מרב הונא (האמורא) כסגולה כנגד עין הרע - לומר הפסוק 'אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך', ועפ"ז יש לפרש, שהיה קשה לבעל המדרש היאך אמר משה רבנו ע"ה על עם ישראל שהינם ככוכבי השמים לרוב ולא חשש שמא יעורר בזה עינא בישא עליהם, ומתרץ המדרש 'זהו שאמר הכתוב' - שמשנה רבינו אמר את הפסוק 'ואני ברוב חסדך...' לבטל העינא בישא (ספר קרניים מאמר י וב'דן ידן' שם, עיי' לקט אמ"ק בעלזא, דברים בשם המהר"ש).

וכתב הרה"ק רבי צבי הירש מרימנוב זי"ע (בארות המים, עניני סגולות) בשם הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זי"ע, סגולה נגד עין הרע לומר ג"פ הפסוק (תהילים סט יד) 'ואני תפילתי לך ה' עת רצון ענני באמת ישעך', ואח"כ יאמר רבש"ע בעל השמות היוצאים מפסוק 'ואני ברוב חסדך אבוא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך' מהר"ת ומס"ת ומאמצעי תיבות תסיר העינא בישא מפלוני בן פלוני, אמן, ויה"ר כאילו כוונתי כל הכוונות שכיוון בהם רב הונא ע"ה. וינצל מכל עין הרע.

יט. בא וראה עד היכן מגעת כוחה של תשובה, שהנה אמרו חז"ל (יומא נד.) בשעה שנכנסו אויבים להיכל (להחריב את ביהמ"ק) ראו את הכרובים מעורים זה בזה, והקשו הראשונים שהלא כשאינם עושים רצונו של מקום אזי פניהם אל הבית, וביאר הרה"ק רבי צדוק הכהן זי"ע (פרי צדיק, ראשי חדשים, אדר ה) שאכן משראו בני ישראל שכלו כל הקיצין והאויבים כבר נכנסו להיכל הרהרו מיד בתשובה, והאף אומנם שכבר לא היה בידם לבטל את הגזירה, מ"מ מיד נחשבו כ'עושיין רצונו של מקום' ונהפכו הכרובים להיות פניהם איש אל אחיו, ובאופן זה מצאום האויבים. כ. אחד מחמישה דברים שאירעו את אבותינו ב"ז בתמוז 'שתברו הלוחות', ורמז יש בזה כי 'שני לוחות' היו מחולקים א' לענייני בין אדם למקום כ'אנכי' ולא יהיה לך', והב' לבין אדם לחברו כ'לא תרצח' ולא תגנוב'.

ורביכם, שעליכם מוטל טירחה ומשא קודש לתקן את ריבכם ושנאת חנם²², ואז במהרה יבוא הגואל²³.

וזהו 'נשתברו הלוחות', שחילקו ביניהם, וקיימו רק את חלק התורה שבין אדם למקום, ואילו בבין אדם לחברו זלזלו לגמרי...

רמז לדבר מצינו בדברי המדרש (ויק"ר כ יב) א"ר יודן, מפני מה נסמכה מיתת אהרן לשבירת לוחות (דברים פרק י), אלא מלמד שהיה קשה לפני הקב"ה מיתתו של אהרן כשבירת לוחות, והיינו כי אהרן הכהן היה אוהב שלום ורודף שלום, ומשמת אהרן - ופסקו להיזהר בחלק 'בין אדם לחברו', זהו שבירת הלוחות האמור כאן, שעזבו את אחד מהלוחות העוסק רק ב'בין אדם לחברו'...

כא. איתא מהרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (הובא בליקוטי הרי"ם בין המצרים) וז"ל. יש לייגע עצמו בימים הללו, להפטר משנאת חנם, והיינו מה שעינו רעה בשל אחרים. ואפילו מי שאין לו עין טובה על כל אחד - זה הוא שנאת חנם. וכל שלא נבנה בימיו כאילו נחרב בימיו (ירושלמי יומא, א א), וטוב עין הוא יבורך - ובזה יבנה הבית.

כב. יש שביארו לשון 'שנאת חנם', שלכאורה אין זה 'חנם' שהלא השנאה באה על זה שהזיק לו או דיבר עליו וכן כל כיו"ב, אלא, שהנה האש הבווערת בפיסת עץ קטנה תכבה תוך רגעים ספורים, כשיוסיפו לה עצים תבער למשך שעה, ובהוספת שמן ועוד חפצים הבווערים תבער האש כמה ימים וכן הלאה. כללו של דבר, כפי רוב השמן שיוסיפו למדורה כן תוסיף האש לבעור. כך ממש היא אש המחלוקת, אם לא יוסיף הלה לענות לו וכדו' תשקע האש מעצמה ותכבה, אך אם זה יענה וזה יצעק ויגרור אחרים וכיו"ב - אזי אי אפשר לידע עד כמה ימים ושנים תמשך המחלוקת. ועל הוספת השמן - הגערות והצעקות אמרו שהוא בחינם, כי אם לא היה מחזיר לו תיכף בכפלי כפלים לא הייתה האש מתפשטת למרחק גדול כל כך...

כג. ידוע מה דאיתא בגמ' (גיטין נה:): 'אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים', ורבים הקשו מה עוון היה ב'קמצא' עד שנזכר לדורות עולם שמחמתו ומחמת בר קמצא נחרב ירושלים, בשלמא בר קמצא אכן ידיו במעל, שהרי הלך והלשין למלך רומי שמרדו בו היהודים והטיל מום בקרבן, וכמבואר בגמ', אך קמצא עצמו לא עשה ולא מידי. ואמרו בזה ביאור נורא על יסוד דברי המהרש"א (ח"א ד"ה דאזל) שקמצא היה אביו של אותו בר קמצא, וכלשון המהרש"א 'אפשר שהיה זה אב ובנו', ולפי זה יש לבאר, כי זה ברור שאילו היה בר קמצא מתחנך מנעוריו על ידי קמצא אביו על חומר המחלוקת, ועד כמה צריך האדם לאחוז במידת הוותרנות ולהיות מעביר על מידותיו, והיה קמצא מרבה לספר לכן אודות גודל מעלת הנעלבים ואינם עולבים השומעים חרפתם ואינם מושיבים, וכמה טובה וברכה ממשיכים על עצמם בעולם הזה ולעולם הבא - בוודאי היה בר קמצא סופג את עלבונו הגדול ושותק, אך מאחר שלא שמע בבית אביו ולא נבלע בדמיו על כן עשה מה שעשה, לכן נזכר גם שמו של קמצא עצמו בסיבת החורבן, שאף ידיו אינם נקיות...

וכל זאת ללמדנו על חיוב האבות להשריש בילדיהם מקטנותם עד כמה צריך להתרחק משנאת חנם, ועל מעלת הוותרנות, והדרך הנכונה לזה היא על ידי סיפורי מעשיות המושכים את הלב בשכרם הטוב של אלו שוויתרו אף שהיה הצדק עימם... ושל אלו ששמעו חרפתם והבליגו.

וכמו שיש ללמוד ממעשה הידוע שהובא בגמ' (שבת קנו:): על בתו של רבי עקיבא, שלאחר שנולדה אמרו החוזים בכוכבים לרבי עקיבא שביום שבו תיכנס לחופה - ישכנה נחש ותמות, באותו היום, לאחר סעודת הנישואין, נטלה 'הכלה' את התכשיט שבראשה ונעצה אותו בקיר, ובבוקר כשמשכה אותו החוצה ראתה שהוא ננעץ בתוך עין נחש, ונמשך הנחש עם התכשיט. סיפרה זאת לאביה, שאלה רב עקיבא מה מעשה עשית שבזכותו ניצלת מן הנחש שבא להכישך, השיבה לו, שאמש בסעודת הנישואין הגיע עני והקיש בדלת וביקש צדקה, והיו כולם עסוקים בשמחה ולא שמעו אותו, וקמתי ונטלתי את המנה שהכינו לי ונתתי אותה לעני. ומסיימת הגמ', 'אמר לה, מצוה עבדת, נפק רבי עקיבא ודרש וצדקה תציל ממות (משלי י ב) ולא ממיתה משונה אלא ממיתה עצמה' [כלומר, שכח הצדקה מצילה מעצם המיתה, ולא רק להקל עליו את הדין שלא ימות במיתה משונה אלא במיתה כאחד האדם, והרי לך בתו של ר"ע שנשארה בחיים].

הקשה ה'בן יהוידע', מה הוסיף ר"ע בדבריו 'מצוה עבדת', הרי פשיטא שקיימה מצוות צדקה, ומתרץ 'ונ"ל בס"ד דרוצה לומר, גם עתה בסיפור זה שסיפור לי עבדת מצוה, כי על ידי כך אדרוש דבר זה ברבים וידעו הכל כוחה של צדקה שתציל ממות ממעשה רב זה'. והרי שאפילו רבי עקיבא עצמו נצרך ל'מעשה' בכדי לעורר את הרבים...

נתגלה עוונם בבית שני הוא מאחר שכבר לא היו נביאים בבני ישראל, וכבר לא נכתבו כתבי הקודש.

אלא מבאר ה'יערות דבש', ש'נתגלה' הוונתה שהוברר העוון לבני ישראל עצמם - שהבינו שיש עוון בדבר, הראשונים נתגלה עוונם - שעברו על ג' החמורות והכירו ב'עוונם' שהוא גרם את החורבן, והשכילו אחר החורבן לשוב בתשובה על כך, לכן היה קץ לגלותם לאחר מלאות שבעים שנה. אך בבית השני שעוונם היה 'שנאת חנם', וזוה עדיין לא שבו, ועד היום מחזיקים בטומאה לשנאת חנם, ונוהגים בדרך הצבועים - בפיו שלום ידבר עם רעהו ובלבו ישום ארבו, וישמח במפלתו ותקלתו, ולחכם ייחשב בעל התחבולות אשר 'ציד בפיו' ורוב על שני הסעיפים, ועד היום הוזה עדיין לא השכילו לגלות ולראות עד כמה מתועב הדבר לפני

וכך איתא ב'תנא דבי אליהו' (רבא כח) אמר להם הקב"ה לישראל בני אהובי וכו', ומה אני מבקש מכם, אלא שתהיו אוהבין זה את זה והיו מכבדין זה את זה^י.

איתא בגמרא (יומא ט): 'ראשונים שנתגלה עוונם נתגלה קיצם, אחרונים שלא נתגלה עוונם לא נתגלה קיצם', ונתבאר בראשונים (תוס' הרא"ש ועוד), שבחורבן בית הראשון 'נתגלה עוונם' היינו שנאמר בקרא שנחרב מחמת שעברו על ג' העבירות החמורות (ונלמד מקרא עיי"ש בגמ'), 'נתגלה קיצם' - שהיה קץ לגלותם בסוף שבעים שנה, ואילו בבית שני שלא נכתב במקרא על מה נחרב, עדיין לא נתגלה מתי יבוא סוף וקץ לגלותנו. הקשה הגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע (יערות דבש דרוש ז), מה ענין זה לזה - וכי מפני שגילו לנו בפסוק מפורש מהו חטאם לכן נתגלה קיצם, ועוד, הרי מה שלא

כד. נהגו לומר בימי שני וחמישי אחר 'קריאת התורה' כמה בקשות הפותחות ב'הי רצון מלפני אבינו שבשמים', ולבסוף אומרים ומבקשים 'אחינו כל בית ישראל הנתונים בצרה ובשביה' וכו'. וביארו בזה על פי מעשה בשני אחים שאחד מהם עלה לגדולה ונתעשר בעשירות מופלגת, ואילו השני נשאר עני מרוד חסר כל. ויבוא היום ובנותיו של האח העני הגיעו לפרקן, ולרש אין כל, החל העני לחשב - אלך לארמונו של אחי, אספר לו על מצוקתי, אולי יחוס עני ואביון אולי ירחם, וכך עשה, בהגיעו לבית אחיו ביקש מ'שומרי הסף' שיכניסוהו אחר שהוא אחיו של 'בעה"ב'. מיד הכניסוהו אל הבית, אך 'העשיר' החליט לעשות עצמו כמי ש'אינו מכיר', ושאלו 'מי אתה', ויענהו העני אחיך אנכי, אך העשיר בשלו - מי אתה, ויענהו בבושת פנים - 'אחיך ובשרך אנכי', אמר לו העשיר 'איני יודע מה אתה סח', כי בן יחיד אנכי להורי, ואין לי אח כלל, נראה לי שטעית באדרעס (כתובת), ויצא העני מלפניו בבושת פנים ובפחי נפש.

כעבור ימים אחדים פנה האח העשיר לבקר כדרכו את אביו הזקן (שממנו עדיין לא שכח), מיד כשנכנס הבן - העשיר, הביט בו האב בפליאה ושאלו - מי אתה, ויען העשיר 'אנכי ראובן בנך בכורך', אמר לו האב 'איני יודע מה אתה סח', אין לי בן הנקרא ראובן, נראה מתוכן דבריך שטעית באדרעס, כי איני מכירך ולא ידעתיך, הבן העשיר - שהחל לחשוש שמא אירע משהו לשפיות דעתו של האב לא ידע את נפשו, והחל מתחנן אל אביו - אבי, אבי, הלא שני בנים לך ואני הוא ראובן בכורך, אך האב לא חזר בו ועמד על שלו... עד שבסוף נענה האב ואמר לו, אני הנני אביו של שמעון (העני), אם הינך אחיו הרי אני גם כן אביך, ואם לאו... על דרך זה יהודי המכיר באחיו, והוא גומל חסד ומרבה להטיב לרעהו, אומר הקב"ה אף אני אביך - ואתנהג עמך 'כרחם אב על בנים' (תהלים קג יג)...

ע"כ בשעה שאנו מבקשים וחוזרים ומתחננים יהי רצון מלפני אבינו שבשמים, הרי עלינו לבקש בעד אחינו כל בית ישראל הנתונים בצרה ובשביה, שאם אכן נתנהג כאיש אל אחיו אזי נוכל לבקש מאבינו שבשמים... ובענין זה נודע מה שהיו אומרים אדמורי"י בית בעלזא זי"ע לבאר הטעם שהבקשה על אחינו כל בית ישראל אינה פותחת ב'הי רצון מלפני אבינו שבשמים' כשאר סדר הבקשות שם, כי בשעה שבני ישראל מתפללים על אחיהם להושיעם מצרתם אזי נפתחים שערי רצון לפני אבינו שבשמים, ואין צורך לבקש ש'יהי רצון'...

כה. מעשה ברבנית חשובה אחת שהינה 'מטופלת' בבעל חולה ל"ע הנצרך לעזרה רבה על כל צעד ושעל, והיה הגה"צ רבי מאיר בראנדסדארפער זצ"ל מחזק אותה תמיד ודורש בשלומם וטובתם כל הימים, פעם אחת התקשר אליה רבי מאיר בערב ר"ה לברכה לקראת השנה החדשה, ובתוך הדברים שאל אותה האם מגיעים אנשי חסד לעזור ולסייע, והשיבה 'הן', אמר לה ר"מ, אבקש ממך, לאחר שתדליקי את הנרות לכבוד ר"ה 'תספרי' זאת אל הקב"ה, ותאמרי לו שיש אברכים יקרים העומדים לסייע לנו, כי אין דבר אהוב לאבא יותר מלשמוע 'דברים טובים' אודות בניו...

סדום כי רבה וחטאתם כי כבדה מאוד, ארדה נא ואראה הכצעקתה וגו' וז"ל, 'זעקת כי רבה' - בין אדם לבריות, 'וחטאתם כי כבדה' - בין אדם למקום, והקב"ה מוותר על בין אדם למקום ולא על בין אדם לחברו, זהו שאמר ארדה נא ואראה הכצעקתה משום אותו זעקת סדום דהיינו בין אדם לחברו, שזו היא עיקר חטא שלהם^י. עב"ל^י.

הקב"ה, ועדיין לא חזרו בתשובה שלימה על זה, ומשום כך 'לא נתגלה קיצם' ואנו יושבים זמן רב בגולה, כי כל זמן שהסיבה המביאה את החולי לא תוסר, אי אפשר לרפאות החולה בכל מיני מרקחת וסמים שבעולם.

נוראות מצינו בספה"ק 'מגלה עמוקות' (וירא ד"ה ויאמר ה') על הפסוק (בראשית יח ב) 'ויאמר ה' זעקת

כו. סיפר הרה"ח ר' חיים ארנפעלד ז"ל ששמע מהרה"ק מקלויזנבורג זי"ע בליל יום הכיפורים מיד אחר המלחמה הנוראה, לבאר בלשון הכתוב (דברים לב יח-ט) 'צור ילדך תשי ותשכח א-ל מְחֻלְלָךְ, וירא ה' וינאץ מכעס בניו ובנותיו, צור ילדך - הקב"ה מיטיב לכל ונותן להם חיים פרנסה וכבוד וכו' וכו', תשי, ותשכח א-ל - והרי הם שוכחים מכל טובותיו של הבורא וממרים כנגד רצונו, על זה מחוללך - מלשון מחול-לך, הקב"ה מוחל על חטאים אלו שבין אדם למקום, אך וירא ה' וינאץ - על מה יתרבה ויתגדל כעסו, מכעס בניו ובנותיו, על זה שמכעיסים ומכאיבים לבניו ולבנותיו, ע"ז אינו מוחל.

כעי"ז אומרים משמיה דהגה"ק רבי שלמה קלוגער זי"ע במה שנאמר (איכה ב ו) 'שכח ה' בציון מועד ושבט וינאץ בזעם אפו מלך וכהן', שכביכול שכח ה' והעביר את חטאם אשר חטאו במועד ושבט - שחללו שבת ויו"ט, ועל מה ינאץ בזעם אפו - על מה שעשו למלך ולכהן, שעל כך אינו מוחל.

כז. שמעתי מאיש מפורסם, חשיבותו עולה מעלה מעלה, כמה חסד ורחמים ממתינים לבוא על האדם אם רק יישר את עצמו ויסיר מעל עצמו כל קפידא מאיש ישראל עליו. וכך הוה מעשה לפני כחמש שנים בעי"ת בני ברק יצ"ו, באיש תמים במעשיו שהוסיף 'תוספת מרובה' לביתו מצד אחורי הבניין (עורף), ואף בנה כמה חדרים על גג ביתו בכדי להשכירם ולהשתכר כדי מחייתו, אך דא עקא שאחד השכנים בבניין שממולו הייתה עינו צרה בהרווחתו של הראשון, ובא בטענה שכביכול זה הראשון יוכל להציץ מתוך החרכים לתוך ביתו ויתקיים בו 'היזק ראייה', זה השני משמש כ'עורך דין' (ליוע"ר) ובכוחו פנה לבית השלטון (עירייה) ודרש מהם שיורו לו 'צו מניעה' האוסר עליו לבנות, וכן עשו. הראשון שביתו היה צר עד מאד פנה לכמה עסקנים, ואחד מהם אשר לבו חם וער לסייע לבני ישראל ממצוקתם פנה לדבר על ליבו של ה'עורך דין' שייסר את התנגדותו, אחר דין ודברים נאות הלה בדיעבד, אך בתנאי כפול שיתחייב שלא לפתוח חלון באותו כותל הפונה לצד ביתו, ומחשש שמא יפתח חלון באיזה יום ללא הודעה מוקדמת דרש לקבל ממנו צ'יק פקדון על סך עשרת אלפים (כ"כ) כסף, כערבון על ההתחייבות, ובאם יפר את מילתו יוכל העו"ד להפקיד את הצ'יק, וככה יעשה מדי שנה בשנה, הסכים 'הבונה' לתנאי זה והשליש את המשכון כשאותו 'עסקן' מוליך ומביא ביניהם. כעבור שנתיים ימים פנה העסקן אל העו"ד, ואמר לו מה לך ולצרה הזאת להוציא מידי האברך צ'יק פקדון בכל שנה מחדש, והלא הינך רואה כי מדובר באברך חשוב ועדין אשר לא ישקר באמונתו, דייך בהתחייבות פיו ואין צורך גם במשכון, ונעתר גם לזה - בהתחייבות בכתב וחתימת ידו שאינו פותח חלון לאותו צד. כמובן שאצל הבונה נשאר 'זכרון דברים' בלב, כאב ומעין כעס על השכן אשר תקע מקלות בגלגלי הבנייה, ומכך שגם לא נתן לו להוציא חלון הגם שדירתו מרוחקת באופן שלטענתו אין בזה משום היזק ראייה.

והנה אותו עו"ד כבר השיא שניים מילדיו לפני שהתחילו 'פרק הבונה', ומני אז נעצרה השיירה... וכבר היו 'הצעות' על הפרק שהיה נדמה שהנה הגיעה הישועה, אך ברגע האחרון הכל ירד לטמיון. כלל הדברים, זה חמש שנים שלא נשמע אצלו קול ששון וקול שמחה, עד שהתערב אותו עסקן זכור לטוב, וניגש לאברך הבונה, ואמר לו, בוודאי ראית אם לא שמעת את הצרה בבית שכנך, ומי יודע, שמא מחמת שהוא 'תקע' אותך על כן 'נתקע' אצלו שידוכי הבנים, על כן חוס ורחם ומחל לו. נענה לו האברך לא נפגעת וי אין צורך במחילה... אך אותו עסקן לא הרפה ממנו (והבין היטב את הנעשה בעומק ליבו שעדיין יש בו 'שיירי' קפידא) על כן אמר לו עלה נא אל מורה דרכך ותשאל בדעת תורה האם אתה צריך למחול, הלך ונמלך אצל אחד מן 'הגדולים' ואמר לו, שאכן עליו לומר בפה מלא סלחתי, ונשמע לדעת תורה והודיע שהוא מוחל וסולח, ואכן לא עבר שבוע וכבר 'סגר' העו"ד שידוך אצל אחד מילדיו...

עוד היה מעשה באחד שבנה לפני כעשרים שנה על גג ביתו, לאחר כחמש עשרה שנה אף שכנו עשה כמוהו, אלא שלא בנה כראוי את חיבור שני הגגות, וגם לרבות שהשני קלקל תוך כדי בנייתו את הגג של הראשון ולא

באר הפרשה - פרשת דברים

ואמרו צדיקי הדורות כי כל הצרות המתרגשות ובאות לעולם עד עצם היום הזה אינם אלא מפני אותו יצר הרע של 'שנאת חנם' שעדיין מרקד ביננו^{כט}. הבט נא בדברי ה'כלי יקר' בפסוק (שמות ג ב) 'וירא מלאך ה' אליו בלבת אש מתוך הסנה וירא והנה

הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל'. ולכאורה קצת תמוה א. מדוע אמר הסנה בוער באש, הרי האש בוערת ולא הסנה והיה לו לומר 'האש בוער בסנה' ב. מהו בלבת אש מתוך הסנה, הרי האש עצמה בוערת ולא הסנה מבעיר אותה.

תיקנו לפני ימות הגשמים, וממילא בהגיע 'יום הגשמים' נכנסו 'מים רבים' לבית הראשון, ונשמע קול העם בריעו, עד שלבסוף נתרצו שני הצדדים והלה תיקן את הגג, אלא שלא תיקן לגמרי את אשר בלבו, כי בלבו נשאר תערומת, ונצטננו יחסי השכנות ביניהם... באותה תקופה חיתן השכן השני שנים מילדיו בזה אחר זה, אלא שלדאבון לב אצל שניהם לא חלה ברכת ה' בבנים ובבנות במשך ג' ומחצה שנים, עד שניגש 'עסקן' לשכן הראשון, ועורר את לבבו לראות בצרת נפשו של שכנו והרבה בדברי פיוסים על שיהא טופח על מנת להטפוח גם אצל בני הבית שאף הם ימחלו... ונתרצו שניהם ואמרו סלחנו... מחלנו... וראה זה פלא, לפני כשבועיים, שהם כתשע חדשים אחר 'מעמד הסליחה', זכה השכן בשלושה נכדים, לאחד נולדו תאומים ולשני בת אחת, ויהי לאות ולמופת כמה מסוכן הוא צערו של השני, וכמה כוחה של מחילה להסיר את הדבר המונע את השפע תיכף ומיד.

כח. בלשון הזה אמר הרה"ק ה'שפע חיים' זי"ע, כי אין לנו להסתיר ולומר בלחש 'לתוך בית ידו' (שרוול הבגד) כי כל הצרות הם מפני שנאת חנם, אלא צריך להודיע בראש כל חוצות ולזעוק בקול גדול... עד ש'ישמע הלב'... **כט.** ידוע דבר המעשה שפעם הגיע ובא הרה"ק המהרי"ד מבעלזא זי"ע לעיר אחת, והגישו אצל השולחן 'לחיים' (מזונות וי"ש) ולא רצה הרה"ק לשתות, רק נענה 'כשיהודי דוקר את רעהו בלשונו בביהמ"ד, הרי הוא גורם שגוי ידקור איש מישראל בחרב' (סוף דבר הוברר ש'רוח הקודש' הופיעה בבית מדרשו, שבאותה שעה אכן דקר גוי איש יהודי ברחובה של עיר, מפי גאב"ד נאראל זי"ע).

מעתה יתבאר לנו עוד בטעם שנקטו חז"ל בלשונם שנאת חנם, אף שלכאורה אין זה 'בחינם' אלא כי פלוני 'עשה' לי, הזיק לי וכו'... שהנה 'מעשה' היה ב'מלמד' שמסר שיעורו בפני התלמידים, והיה שם ילד אחר שלא נח אפילו לרגע אחד, וכל הזמן השתולל והפריע בידיו, זרק חפצים לארבע רוחות השמים ואף העביר פתקים לשאר התלמידים, קצף עליו המלמד והיכהו במקל עץ שראשו השני היה סכין חדה כתער וחתך את ידי הילד... נרעשו ההורים על מעשהו הנורא של המלמד, וזעקו עליו, שומו שמיים, מדוע עוללת כה לילדינו וחתכת את ידיו בחינם. נענה להם המלמד בפליאה, וכי לזה 'חינם' ייקרא... והלא הוא השתולל מבלי להשים רסן למעשיו וביושר 'קנה' לו את העונש... גערו בו ההורים, אוי כסיל שכמותך, וכי כך הוא שורת הדין לחתוך ידיים לילד שמפריע... אפילו אם נסכים שמגיע לו עונש על התנהגותו הרעה, אך עונש איום כזה אינו אלא בחינם שלא לפי ערך המעשה כלל וכלל... כיוצא בדבר ייאמר לדידן, יודעים אנו מפי ספרים וסופרים ומאמינים אנו בדברי חז"ל כי כל הצרות והרעות אינם אלא מפני שנאת איש את רעהו, ונמצא שעל ידי שאתה שנאת איש לרעהו מחמת שפגע והזיק אותך בגופך או בכבודך, או שגנב ונטל ממונך שלא כדיו, או בנה בשטח שלך - אתה מגביר את מידת הדין רח"ל בעולם וגורם לאסונות ח"ו, ועתה בואו חשבון, וכי אין זה בחינם... האם ראוי שאנשים ימותו בגלל שהוא פגע בך...

והנה אילו היה אותו 'מלמד' מצטדק על מה שכרת את הידיים באמרו, לא ידעתי כי יש סכין בראש המקל, אלא חשבתי לתומי שאין זה אלא מקל עץ מראשו ועד סופו, וכל כוונתי היתה רק להכות אותו על מעשיו, אולי אפשר היה לדונו לזכות, אמנם אם היה חוזר אותו מעשה גם למחרת - שהיה מכה ילד אחר באותו מקל זכור לשמצה וחותך גם לו את הידיים אזי בוודאי לא היו מקבלים ממנו שום 'תירוץ'... אלא היה נזכר לדראון עולם כאיש שפל ומושחת...

כך גם לענייננו אנו, הרי עינינו הרואות בריבוי הצרות והאסונות שהיו בתקופה האחרונה כי 'נשתנו עלינו סדרי בראשית' ואבינו שבשמים מעורר אותנו לתקן דרכינו (שהרי בכל המקרים שאירעו ראו כי אך ורק יד ה' היא, ואך לשטות גמורה ייחשב לומר ש'בדרך הטבע' אירעו המקרים, ואכמ"ל, והנה מפולת אחר מפולת אחר מפולת, ובעל כרחך כי יד ה' עשתה כל זאת, אני הוא ולא אחר), ואם אחר האסון הראשון עוד יכולים אנו 'לרחוץ בנקיון כפינו' ולומר לא ידענו כי שנאת חנם מביאה טרגדיות גדולות כאלו, שמאות מאות איש ישבו לארץ באבלותם בבת אחת, אך מה נאמר ומה נדבר אחרי האסון השני והשלישי...

זוהי לעומת זה, ריבוי 'אהבת חיים' (בחינם - גם למי שנדמה שאין ראוי להשיב לו...) וההליכה לפני משורת הדין מגבירים מידת החסד על העולם כולו, ומעוררים בשמים להשפיע רחמים מרובים על כלל ישראל^{לג}. ולהדיא מצינו בספ"ק 'תומר דבורה' (פ"א) שבשעת החורבן 'היה הדין מתחזק עד שבקש לכלות את הכל לקעקע ביצתן של ישראל מפני שנתחייבו בליה וכו', והיינו שאמר הקב"ה לגבריא, הם גומלים חסדים אלו עם אלו, ואף אם הם חייבים ניצולו והיה להם שארית. ומבאר שעל כך נאמר (מיכה ז יח) 'כי חפץ חסד הוא', שאף אם מידת הדין מקטרגת על ישראל מ"מ הקב"ה מרחם עליהם אם הם עושים חסד זה עם זה^{לד}.

גם דינו של אדם בב"ד של מעלה לאחר אריכות ימיו ושנותיו נקבע כפי הנהגת האדם לפני משורת הדין, וכדבריו המרעידים כל לב של הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות שנו: דרוש לכ"ז אלול תק"ע), שהנה איתא בגמ' (ר"ה יז:) 'רב הונא רמי, כתיב (תהילים קמה יז) צדיק ה' בכל דרכיו, וכתיב וחסיד בכל מעשיו, שהלא 'צדיק' מורה על הנהגת דין ומשפט אמת, ואילו 'חסיד' משמעו

אלא ביאורו, 'הסנה' - הוא השנאה שיש בין אדם לחבירו, וה'אש' היא הצרות הרבות העוברין על עם בני ישראל ה"י, והסנה בוער באש - הנהגת בני"י שמכאיבים זה לזה בקוצים' (כדוגמת 'הסנה' שהוא מלא קוצים) וזה מבעיר את אש הצרות והגלות. וכלשונו של ה'כלי יקר', בקוצים הללו המשמיעים קול כשהם בוערים באש, כך ישראל אפילו בזמן שאש הצרות מתלקחת סביבו, מכל מקום כל אחד לחבירו קוץ מכאוב וסילון ממאיר, כמנהג דורות הללו. ותמיד משמיעים קול וכו', וזו עיקר סיבת הגלות, מצד השנאה והקנאה שביניהם יותר מבכל האומות, ובעלי הלשון השמיעו את כל ישראל אין נקי, כי תצא אש המחלוקת מסלע המחלוקת, האבות מבערים אש והבנים מלקטים עצים - על כן בערה בהם אש ה', לכך נאמר והסנה איננו אוכל כי אף על פי שאש התלאות יבער ביעקב מכל מקום מציאות הסנה נשאר קיים בכל דור ואיננו אוכל כי לא יכלו הקוצים מן כרם ה' צבאות בית ישראל, עכ"ל^ל. ובוה מבאר נמי מה שאמרו 'מתוך' הסנה, כי כל 'לבת האש' של אורך הגלות והצרות הוא 'מתוך הסנה', מתוך שיש בהם דלטורין, ודבר שפתיים אך למותר^{לא}.

ל. בעת שהותו של הרה"ק האמרי אמת' בארץ הקודש (בטרם עלתו להשתקע שם) עלה למעונו של הגה"צ רבי משה קליערס זצ"ל גאב"ד טבריא, בתוך הדברים נענה האמרי אמת באנחה מקירות לבו על המצב הרוחני שהיה בכי רע, כאשר פורקי עול הרימו ראש בחילולי שבת וכיו"ב. נענה רבי משה קליערס ואמר, וכי עליהם יש לכם להתאנח כל כך - והרי הללו לא ראו מאורות מימיהם, והם כתינוקות שנשבו שלא טעמו מעולם טעם תורה והמצוות. אלא רבות אנחותי וליבי דווי על אברכים המתפללים בשבת בדבקות, ובימות החול באים לפני לדין תורה ודוקרים זה את זה בחרבות שבלשונם, על דא וודאי קבכינא.

לא. הרה"ק מבוטשאטש זי"ע (הובא בדבש השדה אות קו) דרש בלשון הכתוב (ישעיה ט ו) 'א-ל גבור אבי עד שר שלום', שהנה פעמים הקב"ה נוהג עמנו כמנהג 'אב' המרחם על בניו ומוותר על כבודו, ולפעמים הרי הוא בבחי' 'שר' ומלך אשר במשפט יעמיד ארץ, ואין כבודו מחול, ואופן ההנהגה מ'אבי עד שר' כלומר, אם הוא 'אבי' או 'שר' תלויה ב'שלום', שאם יש שלום אצל בני ישראל אזי הקב"ה נוהג עימם כאב, אך אם מחלוקת ביניהם ח"ו הרי הוא כמלך. לב. וכבר כתב המהר"ל מפראג זי"ע (נתיב גמילות חסדים פ"ג) לבאר הא דאיתא בגמ' (ב"מ ל:) 'אמר רבי יוחנן לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא עבדו לפני משורת הדין', וז"ל, פירוש אע"ג שהיה להם חטאים אחרים, לא היה בא החורבן אלא הקב"ה היה משלם להם עונש אחר, אבל כאשר העמידו דבריהם על דין תורה ולא רצו רק בדין בא מזה החורבן על ידי מדת הדין שהיה שולט בהם להחריב אותם, כי אם היו עושים לפני משורת הדין גם כן היה הקב"ה נושא להם פנים וכו', לפיכך אם היו עושים לפני משורת הדין הרי הכתוב אומר (תהילים פט ג) 'אמרתי עולם חסד יבנה', ומדבר זה עצמו יש ללמוד גם כן כי הרחקת החסד הוא חורבן העולם, עכ"ל. לג. איש יהודי היה בעיה"ק ירושלים בימי 'המלחמה' הנוראה ושמו רבי יעקב, הלה נגוע היה בנגע הצרעת על כן התרחקו ממנו הבריות, ואף לא ניתנה לו הרשות להציג רגלו אפילו במקווה טהרה אחת שבירושלים... והיה אומר הרה"ק רבי שלומ'קה מזוועהיל זי"ע אילו היו נותנים לרבי יעקב דריסת רגל במקווה הייתה כל המלחמה הנוראה מתחוללת מעבר לים באופן אחר, והיינו, אף שנגזרה הגזירה, אך מכל מקום היה אפשר להמתיקה שלא תהא הגזירה קשה ואכזרית כל כך.

באר הפרשה - פרשת דברים

מה שבינו לבין המקום הוא נוהג עמו בחדר לפני משורת הדין. והיינו בתחילה צדיק ה' בכל דרכיו דייקא שהמה בין אדם לחברו שזה נקרא תמים בדרכיו, ואח"כ חסיד בכל מעשיו במעשי המצוות. עכ"ל.

ועשית הישר והטוב – על ידי אהבת חנם יבנה המקדש

בתב ה'נצי"ב' (חומש העמק דבר בפתיחה לספר בראשית) על הפסוק (דברים לב ד) 'הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט קל אמונה ואין עוול צדיק וישר הוא', בא הכתוב להצדיק דין הקב"ה בחורבן בית שני שהיה דור עקש ופתלתול, אף שהיו צדיקים חסידים ועמלי תורה, אך לא היו ישרים ל' בהליכות עולמם, ע"י שחשבו את מי שנוהג שלא כדעתם ביראת ה' לצדוקי ולאפיקורוס, לכן נגזר דינם, והיינו אף שהיו בעצמם צדיקים לא סבלו את מי שהיה סובר שלא כמותם ל', וע"ז אמר הכתוב

כשנכנס לפני משורת הדין, ותירץ רב הונא 'בתחילה צדיק ולבסוף חסיד'. וביאר ה'חתם סופר', שבתחילה הקב"ה הן את האדם כיצד התנהג ב'בין אדם לחברו', ואח"כ הן אותו על עניינים ש'בין אדם למקום', ובדין הראשון הקב"ה הוא 'צדיק' ושופט אותו במשפט צדק, ואם יצא דינו לצדק, שאכן היה נוהג כשורה אזי הניח אותו במשפט השני – על שאר העברות, באופן של לפני משורת הדין.

וז"ל, והשתא אומר אני, בתחילת דינו של הקב"ה יושב בדין עליו איך התנהג עם חבריו ורעיו, אי היה מתנהג עמהם לפני משורת הדין או לא, ובוז המשפט אין הקב"ה מתנהג עמו לפני משורת הדין אלא במשפט צדק, ואם על פי משפט צדק יצא דינו שהוא מאותן האנשים שעוברים על פשע ומעבירין על מידותיו או אח"כ כשהקב"ה יושב בדין עליו בעסקי תורה ומצות

לד. איתא בגמ' (ע"ז כה.) לפרש מה שנאמר (יהושע י יג) 'הלא היא כתובה על ספר הישר', מאי ספר הישר, אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, זה ספר אברהם יצחק ויעקב (- ספר בראשית) שנקראו ישרים שנאמר (במדבר כג י) 'תמות נפשי מות ישרים'. והרי ששיבח הכתוב את האבות הקדושים בעיקר במה שהיו 'ישרים', שלא נאמר קדושים וטהורים וכיו"ב, ללמדך עד כמה חשובה היא ההנהגה הישרה לפני המקום ב"ה.

וז"ל ה'מגיד משנה' (סוף הלכות שכנים פי"ד ה"ה), שתורתנו התמימה נתנה בתקון מידות האדם ובהנהגתו לעולם כללים וכו', וכן אמרה 'ועשית הישר והטוב' והכוונה שיתנהג בהנהגה טובה וישרה עם בני אדם, ולא היה מן הראוי בכל זה לצוות פרטים, לפי שמצוות התורה הם בכל עת ובכל זמן ובכל ענין וההכרח חייב לעשות כן, ומדות האדם והנהגתו מתחלפות לפי הזמן והאישים'.

איש תם וישר מתושבי העיר וינא ניגש אל רב העיר הגאון רבי חיים שטערן זצ"ל, ובפיו 'בקשה', היות ומתקרב זמן הסתלקותו מן העולם הזה, על כן בקשתו בפיו שלא יספידוהו... בקשה זו נהפכה ל'שיחת הבריות', פלוני הולך למות... כאומר, מי גילה לו סוד חיי הנשמות כמה יאריכו ימיהם (והמה לא ידעו בגדלותו של האיש), ואכן, לא עבר זמן רב, והלה השיב את נשמתו ליוצרה, בעת ההלוייה נענה המרא דאתרא הגר"ח, הנפטר ביקש שלא להספידו, אבל 'סיפור' דברים אחד הנני חייב להזכיר בזו השעה, מה שנעשה עמו מפעולת צדיק בימי ה'מלחמה' בשהותו ב'מחנות' העבודה. וזה דבר המעשה, באותם הימים היו הכל רעבים לפיסת לחם קטנה, כי 'רשעים' לא היו מעניקים אלא מנת אוכל זעומה וקטנה, רבים מתושבי המחנות היו מנסים מזלם ב'גניבת' מעט מזון להחיות נפשם מה'מטבח' הכללי, והיה אם נתפס איש סועד עצמו ב'מציאות' כאלו, היו תולים אותו במרכז המחנה למען ישמעו ויראו... (באופן שאינו מוכרח למות מתליה כזאת), פעם אחת תלו הרשעים אחד מבני ישראל, וה'מנוח' שלפנינו ניגש במסירות נפש אל הרשע, וכה אמר לו, הרי זה האיש רזה וצר הוא, לא תעבור מחצית השעה ונשמתו פורחת ממנו, אז מיד תצטרך להורידו מהתליה, ומה הרווחת בזה – הרי תושבי המחנה כמעט לא יראו את ה'עונש'... מוטב שתתלה אותי במקומו, כי חיי יאריכו יותר, ותבוא על תכליתך, להודיע ולהיוודע לכל תושבי המחנה, כי אוי לו למי שיהיה לגנוב אוכל מהמטבח, הרשע 'סבר וקיבל' וכן עשה, ונשאר 'התלוי' בחיים אך מכאב התליה סבל כל ימיו מ'קור וחום', ודי ב'הספד' זה, וראו כל העם כוחה של מסירות נפש בין איש לרעהו עד היכן היא מגעת. ולדידן הדברים אמורים, כי ב"ה אין לנו כלל עניינים אלו, להיהרג או לתלות עצמו במקום רעהו, אבל, לכה"פ, נראה למסור נפשנו, לשתוק במקום שיצר הנקמה בוער בקרבנו, למסור נפשנו שלא לשלוח כחץ לשון איש ברעהו וכיו"ב.

לה. סיפר לי איש יהודי – צדיק בדרכיו וחסיד בכל מעשיו, מרביץ תורה ויראה נודע בשערים, כי לפני כמה שנים אירעה צרה בביתו, בנו בן ה'שלוש עשרה' החל יורד מדרך היהדות מטה מטה... ב'רגע של אמת' התבוננתי

עממים נתתי לו, שבעה לכם, וקיני וקניזי וקדמוני הן עמון ומואב ושעיר, אחד מהם לעשו והשנים לבני לזמ, בשבר שהלך אתו למצרים ושתק על מה שהיה אומר על אשתו אחותי היא, עשאו בבנו'. וכתב הגה"ק ה'חפץ חיים' (מאמר כבוד שמים פ"א אות ה) בזה"ל, ולפעמים זוכה על ידי חסימת פיו שמתקיים העולם על ידו, כגון בשעת מריבה, שמתבזה והוא כובש את עצמו שלא לענות, כמו שאמרו חז"ל (חולין פט.) על הפסוק (איוב כו ז) 'תולה

'צדיק וישר הוא', הקב"ה ישר הוא ואינו סובל צדיקים כאלו, אלא באופן שהולכים בדרך הישר גם בהליכות עולם ולא בעקמימות - אע"ג שהיא לשם שמים לו, דזה גורם חורבן הבריאה והריסות ישובו של עולם.

ירושלמי - לשומעים חרפתם ואינם משיבים
בפרשתן (ב ה), 'כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר',
ופירש רש"י, ירושה לעשו - 'מאברהם, עשרה

בנעשה, וחשבתי על מה עשה ה' לי ככה, בחור צעיר בא מבית טוב וחשוב, לומד במוסדות חינוך הטובים ביותר, מדוע הוא סר מן הדרך... עד שנזכרתי כי בבחרתי ישבתי עם כמה חברים חשובים מאד, ובדעתנו הענייה פתחנו פינו לדבר על קודש הקדשים 'הגר"א' מווילנא כי חשבנו שבזה נעשה יותר 'לחסידיים', עתה ידעתי בשל מי הסער הגדול הזה, מיד עליתי בשעה שש בערב לביתו של הגאון הגדול רבי מרדכי גרוס שליט"א שהיה פוקד את ציונו של הגר"א בימי אלול לבקש מאתו שיחוס נא עלי ועל נפשות ביתי ויבקש מחילה מהצדיק למען ייטב לנו, אמר לי ר' מרדכי, בשנה זו כבר הייתי על ציון הקודש, אבל מכיר אנכי יהודי חשוב הנמצא בקרבת מקום, לכה ואשלחהו כ'שליח' מיוחד עבורך, השליח מיהר לקיים שליחותו. באותו זמן שהיה על הציון הראה השעון על 6:30, והנה, באותם רגעים ממש עלה בני על אוטובוס המוביל נוסעים לעיר מגורי אביו, בהיותו באוטובוס פגש בו 'חבר' נעוריו, שלמד אתו לפני כמה שנים ב'חידע' (תלמוד תורה), בראות החבר את מראהו הפוחז של בני, פתח פיו וגער בו, דו משוגענער (משוגע שכמותך) וכי ירדת מדעתך, מדוע הינך נראה כך, וגם אם אין לך חשק כל כך לעסוק בתורה וכו', מדוע תשחית את תואר פניך, ומראה לבושך... וכי נראה לך שתררויח משהו, מהשערות הגדולות העומדים לך בקידמת ראשך, וכי תרוויח משהו מלבושך הקצר... וכה הוסיף לייסרו בשבט פיו, כי טיפת 'עולם הזה' לא ירוויח מכל השטויות הללו, ואכן, בבואו לביתו, ביקש בני מיד שאתן לו 'טלית קטן' חזר ללבשו, גם ביקש שאגלח את הררי שערותיו... ושוב חזרה לו א אידישע צורה (צורתו היהודית) עד עצם היום הזה (וראה נא את גדול ה'נס' כי זה פשוט שאם ה'משגיח' או ההורים היו גוערים באופן כזה לא היו הדברים משפיעים עליו כלל, אבל מכיוון שהדברים יצאו מפי חברו מנוער הבין הנער כי לא 'לחנכו' בא). ללמדך עד היכן כוחו של דיבור, ק"ו בדיבור רע על 'גדולים', כי בסך הכל ישבו להם כמה צורבים צעירים שאינם נוגעים בקצה קצהו של גדולי ומאורי הדור, ואעפ"כ השפיע דיבורם באופן נורא כל כך, על כן, כל שומר נפשו ירחק מהם.

אגב אורחא, הגה"ק מטשעבין זי"ע היה אומר, שעל כל 'שארפע טריט' (צעד חריף) מתחרטים לבסוף. נוראות אמרו לפרש במה שמצינו ב'חד גדיא', שה'שונרא' אכל את הגדי וסופו שנטרף על ידי הכלב, והוא הוכה במקל אשר לאחר מכן נשרף באש וכו', ולכאורה בשלמא לחתול והכלב מגיע עונש בדין שהרי כל אחד מהם טרף בעל חי אחר, אך 'מקל' זה מה חטא שנענש בשריפה, והרי לא עשה כלום בעצמו אלא אחד אחז בו והכה את עמו את הכלב... אלא ללמדנו, כי אף אם אינו 'חוטא' אך סוף סוף השני הוכה על ידו, ואחת דינו לו... והיינו מה דאיתא (סנהדרין מה:): לגבי מי שנהרג בסקילה, ש'אחת אבן שנסקל בה ואחת עץ שנתלה עליו ואחד סייף שנהרג בו ואחד סודר שנחנק בו כולן נקברין עמו', שכל מי שנהרג יהודי על ידו טעון קבורה, ואף שלא עשה שום מעשה בעצמו, ללמדנו עד כמה קשה צער הבריות.

לו. כבר אמרו - 'ולא תתורו אחרי לבבכם' (במדבר טו לט) אל תתירו לעצמכם מצוות חדשות אשר לבכם נוטה להתירו אחרי קנאת ושנאת הלב, כגון את פלוני מצוה לקבור, ואת אלמוני מצוה לבייש וכו'... (כע"ז בהעמק דבר להנצי"ב). וכבר הוכיח כן הרה"ק ה'דברי חיים' מצאנו זי"ע למי שאמר לו 'את פלוני מצווה לקבור בעודו בחיים חיותו...' כי מצינו שבני ישראל היו 'ערומים מן המצוות' וכבר הגיעה העת להוציאם ממצרים ולכן נתן להם 'דם פסח ודם מילה' (מכילתא ה כח), והרואה יתמה, שהרי בשלושת ימי אפילה (שקדמו לאותו זמן) מתו רוב מנין ובנין מבני ישראל ולא נשארו אלא 'חומש' מבני ישראל בחיים (וי"א אחד מחמישים או אחד מחמש מאות) ובוודאי כל הנשארים היו 'מתנדבים' בחברא קדישא לקבור רבבות אלפי הרשעים מבני ישראל שמתו בג' ימים אלו... וכלל וכלל אינם ערומים מן המצוות אלא 'מלאים מצות כרימון', ומכאן, שלא כל 'קבורה' מצוה היא והמבין יבין... (עיי' מהר"ש מבעלזא שג"כ ביאר כן).

באר הפרשה - פרשת דברים

וחומר, כמה טובות יגיעו מאדון הכל כשאיש הישראלי חוסם פיו מלדבר לִי בשעת מריבה וכיוצא בזה ל. עכ"ל.

דברו על לב - לחזק לבות בני ישראל ולעודדם

בסוף פרשתן (ג כב), 'לא תיראום כי ה' אלוֹקֵיכֶם הוא הנלחם לכם', ומיד לאחריו מתחלת פרשת 'ואתחנן אל ה' - שמשנה רבנו התפלל שיזכה להיכנס לא"י, וכתב 'בעל הטורים' (ריש פר' ואתחנן) שמשנה רבינו אמר חזקתי את ישראל אולי ירחם עלי, הרי לך חשיבותו

ארץ על בלימה, על מי העולם קיים על מי שבולם פיו בשעת מריבה'. והוא מדה במדה, דלפעמים על ידי העוונות נתרבו הקטרוגין ויכול העולם להִכָּלֵה, וע"י מדה הקדושה הזו סותמין את פיהם. וראה נא אחי עוד, שאפילו לוט שלא היה אדם חשוב כל כך, שהרי בכתוב (בראשית יג יא) נכתב עליו 'ויסע מקדם' [ופירש רש"י 'הסיע עצמו מקדמונו של עולם, אמר אי אפשר לא באברם ולא באלוקין] אפילו הכי מפני ששמע שאברהם אמר אחותי היא, ושתק, עשאו הכתוב בזרעו וחלק לו ירושה כמו שפירש רש"י, ומוניה נידון בקל

לז. ואין לתאר ואין לשער גודל הנחת רוח שיש לפני אבינו שבשמים ית"ש מאותה 'חסימת הפה'... וכדמטו משמיה בשם הגה"ק משמלויא זי"ע את לשון הכתוב (תהילים עו יא) 'חַמַּת אֲדָם תִּנְדֹּךְ שְׁאֲרִית חַמַּת תַּחְגֵּר', שכאשר האדם מתמלא חמה והוא שותק ומתאפק הרי זה נחשב כ'קרבן תודה' לפניו ית', ולא עוד אלא שארית חמות - מה שנשאר מאותה חימה בקרבו פנימה, כשכבש כעסו ולא שפך חמתו על... הרי כביכול תחגור בה, שהקב"ה כביכול חוגר עצמו בה, כחגור על בגדיו.

כעין זה אמר הרה"ק ה'אמרי חיים' במה שנאמר (שם קמז ב) 'נדחי ישראל יכנס', ר"ל, מה שיהודי 'דוחה' ומתאפק (הן דיבור שאינו כהוגן והן בשאר מיני התאפקויות מלמלא תאוותיו) אותם הקב"ה אוסף ומכנס לאוצרותיו, כי הם חביבים לו יותר מהכל... לח. מעשה נורא שמעתי מפי הגר"י שבקס שליט"א על חותנו רבי אברהם שטיינער זצ"ל (שהיה דר ברח' רוזנהיים בבני ברק), ר"א נסתלק לבית עולמו כשהוא בן תשעים ושש שנה, וזוהי פרשת אריכות ימיו, בימי ה'מלחמה' שהה ר"א במחנות הכפיה והעבודה תחת שלטון הרשע ימ"ש, מנהג רע נהג הממונה על אותו המחנה שבכל לילה היה קורא לאחד מבני המחנה ו'סועד לבו' בהריגתו אף ללא מציאת עוולה או תירוץ, ולא ידע איש מהם מה יעלה בסופו... באחת הלילות קרא הרשע ליהודי מבני המחנה ונקב בשמו - 'ראובן בן יעקב' (שיינו השם מפי כבוד הבריות), הלה שאיבד את שפיות דעתו פנה לר"א כמי שהוא נקרא בשם שנקב הרשע... וגער בו - ראובן... ראובן... גש נא אל הממונה, ר"א החליט להיות 'מעביר על מידותיו' כשהוא מזכיר לעצמו את הפסוק (משלי כא כג) 'שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו', ולא ענה כסיל כאיוולתו 'אתה הוא אותו ראובן שנקבו בשמך', אלא נשא סבלו בדומיה וצעד היישר אל מותו בידי אותו רשע... אלא, שבהגיעו נענה הרשע ואמר - נפלה ההחלטה שכהיום נשנה ממנהגנו, כל בני המחנה יעלו על מוקדה מלבד האיש אשר נקבתי בשמו הוא ישאר בין החיים, ואכן ר"א זכה חי בטוב ובנעימים עדי בואו לגיל צ"ו שנה.

ובהספד שנשא המספיד חישוב כי חייו ניתנו של ר"א ניתנו לו כשלל על שקיים את הפסוק 'שומר פיו ולשונו' צא וחשוב כי פיו בגמטריא צ"ו שנים כמנין שנות חייו עלי אדמות.

אגב אורחא, סיפר לי חתנו של ר"א כי כל ימיו שמר חותנו על 'פיו ולשונו' ואף כשפרצה 'שערוריה' בביהמ"ד שקבע בו מקומו לתפילתו והחלו נשמעים בו דיבורי 'לשון הרע' עקר רגליו משם וברח משם כל עוד נשמתו באפו, וזכה לצ"ו שנים בריאות מלאות וטובות, את בית הרופא לא ביקר ולבדו היה מהלך ברחובה של עיר על שני רגליים בריאות, ואת הנצרך לו קנה בגפו בחנויות הסמוכות לביתו.

ומה רב היה שכרו מן השמים על שמירת פיו, כי אחר המלחמה כשהחלו הרשעים לשלם 'פיצויים' מידי חודש בחדשו לנפגעי המלחמה, ורצו בני המשפחה שר"א ישנה בדיבורו ויספר כאילו ש'פגיעתו קשה' יותר ממה שבאמת נפגע בכדי להגדיל קצבת הפיצויים, אך הוא עמד על שלו שאיננו משנה כהוא זה בדיבורו... אחד מקרובי משפחתו היה מתקשר אליו בטלפון, מציג עצמו כ'רופא' מפורסם והיה 'מדריכו' כדת מה לדבר ומה 'למכור' לרשעים כדי שיכירו וידעו את גודל פגיעתו הקשה... ור"א ענהו בטלפון - לא אשנה בדיבורי כהוא זה מן האמת, אך הקרוב לא הרפה והוסיף להתקשר אליו פעמים רבות ובכל פעם ענהו ר"א בתוקף 'לא אשנה בדיבורי', וממילא גם כשהתקשר הרופא הממונה מטעם המלכות השיב לו באותה מטבע לשון - לא אשנה בדיבורי ואבקשך להרפות ממני... הרופא שלא הבין מה הוא סח.... ומה חטא כי שפך עליו קיתון של רותחין הבין שמן הנראה 'חולה' וחסר דעה עומד לפניו ומיד אישר לו קצבת פיצויים גבוהה ונכבדת.

להם מים לשתות ממימי הבאר. ומבאר בזה"ל, דיש לומר שאמר 'על דבר' רוצה לומר בעבור שלא נתנו להם דברים טובים וניחומים, וזהו שאמר 'על דבר' בשביל הדיבור, עכ"ל [והוכיח זאת ממה שנאמר (יש ד) 'וזה דבר הרוצח', ופירשו חז"ל (שביעית פ"י מ"ח) שהוא מלשון 'דיבור', שצריך הרוצח לומר אל תכבדוני, וכן בעוד מקומות].

והדברים נוראים למתבונן בהם, שאי הבאת 'לחם ומים' נחשב לדבר מועט ואילו מניעת דברים טובים וניחומים מצדקת עונש גדול כזה עד סוף כל הדורות. ולא עוד אלא שלכאורה יש להקשות וכי בני ישראל צריכים הם לחיזוק מגויי הארצות כדוגמת עמון ומואב, אלא מכאן למדנו שאפילו הגדול שבגדולים נהנה ומחייה נפשו בדברי חיזוק וניחומים^{מא}, ואפילו אם הם באים מ'פחות שבפחותים', כי גדול כוחה של 'מילה טובה' לרומם את הנפש ולהפיח רוח חדשה^{מב}, ומעתה

של המחזק את רעהו^{לט}, שעם כל ה'מדרגות' העצומות של משה רבינו, שהיה אב לנביאים וידעו ה' פנים אל פנים', אך לא מצא זכות בעצמו לעורר רחמים על ידה לבטל את הגזירה של 'מי מריבה' שיוכל להיכנס לא"י, אלא במה ש'חזקתי את ישראל'.

נוראות מצינו בדברי מרן ה'בית יוסף' זי"ע אודות חומר הפנס של המונע עצמו מלהעתיר דברי חיזוק ועידוד לזולתו^{מז}, שהנה כתיב (כג ד-ז) 'לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה' וגו', על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים וגו', לא תדרוש שלומם וטובתם כל ימין לעולם', והקשה ה'בית יוסף' (דרשות מהריק"א, נדפס בספר אור צדיקים), מפני מה ציוה הקב"ה לתעב אותם עד סוף כל הדורות על 'דבר מועט כזה' שלא קידמו אותם בלחם ובמים, והפליאה תגדל שבעתיים שהלא בני ישראל לא היו צריכים ללחם ומים כי היה להם 'לחם מן השמים' וכן היה

לט. כתב הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (שמירת הלשון, ח"ב פ"ז), הבה נתבונן, אם יערכו 'דינער' (מסיבת התרמה) לרגל 'בנין בית המקדש השלישי' אזי ללא כל ספק שכל איש יתן את כל הון ביתו באהבה עבור מטרה גדולה זו, הוסיף ה'חפץ חיים' ואמר, אם כן, הרי הנביא אומר ושביה בצדקה - והיינו שבנין הבית השלישי נבנה על ידי קיום מצוות צדקה, עלינו להרבות בצדקה כל אחד עד כמה שידו מגעת, כי כל פרוטה לצדקה נחשבת כתרומה עבור בנין הבית השלישי. ולדין ייאמר, שאין הכוונה רק לנתינת מעות כפשוטו, שמה יעשה מי שאין לו מעות, אלא הכוונה לנדיבות הפה - שיחזקו בני ישראל זה את זה במילה טובה ורוח נדיבה.

מ. מעתה ישא כל אחד קל וחומר לעצמו, שאם כה הקפיד הקב"ה על מי שאינו מדבר 'דברים טובים', הרי קל וחומר בן בנו של קל וחומר למי שמדבר 'דברים רעים', דברי גנאי וזלזול בזולתו או לשון הרע וכיוצא בו. הנה נודע המעשה בקמצא ובבר קמצא שעל ידו נחרב בית המקדש, וכמובא בגמ' (גיטין נו.), שלאחר ש'השליך' את בר קמצא מסעודתו וביישו לעיני כל, הלך בר קמצא וסיפר למלך 'מרדו בך יהודאי', שאלו המלך 'מאן יימר', והשיב בר קמצא שישלח עמו המלך קרבן לביהמ"ק ונראה האם יקריבוהו, ובדרכו 'שדא ביה מומא (הטיל בו מום) בניב שפתים ואמרי לה בדוקין שבעין, דוכתא דלדין הוה מומא ולדידהו לאו מומא' וכו', ופירשו בזה בדרך הרמז כי בני ישראל יודעים שאפשר 'להרוג' ולפגוע על ידי ניב שפתיים - בדיבור שלא כהוגן, וכן בדוקין שבעין - בקריצת עין להרע, אולם לדידהו לאו מומא, גויי הארצות אומרים שאין זה נחשב כמום... ואי אפשר להרוג אלא בכלי זיין כפשוטו... וכבר ביארו צדיקי הדורות לדורותיהם בלשון הכתוב (בראשית מט ו) 'כי באפם הרגו איש' כי פעמים סגי בעקימת האף (קרימען מיט די נאז) על פלוני כדי להרוג ולרצחו נפש.

מא. בעיה"ק טבריא היה דר יהודי אחד שלא היה שלם בדעת והיה חסר דעה ל"ע. והנה המקווה טהרה היה קטן ביותר ולא החזיק כי אם איש אחד או שניים. יומא חד בשעה שפנה הגה"ק רבי מרדכי חיים סלאנים זי"ע לבית הטבילה שהו שם אנשים הרבה ואף אותו יהודי נכח שם. בראותו את רבי מוטל עומד ומחכה בין האנשים קרא להם ואמר, פנו מקום לרבי קדוש שבינותינו. לאחר שיצא הרה"ק מן המקווה פנה לסובביו ואמר להם, הביטו נא וראו, הנה יהודי זה אינו בריא בנפשו, ולא עוד אלא שלא עמד במקום ובאופן מכובד כלל וכלל. ואעפ"כ נהייתי מאד ממעט הכבוד שהנחילני, מכאן נלמד כי כן טבע הקב"ה בבריאתו - ליהנות מדברי עידוד הנשמעים באזניו יהיה ממי שיהיה. ושכרו של המעודד ומחזק גדול עד מאד.

מב. וכבר אמר הגה"ק ה'חזון איש' זי"ע, שכל בחור נזקק לכדי חיותו 'כף אחת' מלאה כבוד בכל יום ויום. כעין זה פסק אחד מגדולי הדור זצ"ל 'הלכה למעשה', לאחד שהגיע לידו סכום מעות גדול אשר הוקדש לדבר

באר הפרשה - פרשת דברים

אל תאמר מי אני ומה אני שאחזק אחרים, כח תמיד ה'דבר' הוא ב'עיתו', ומה טוב מ^ג.

כתב הרה"ק ה'אוהב ישראל' זי"ע (לשבת חזון) י"ל אשר שבת חזון הוא יותר גדול במעלה מכל שבתות השנה מ^ה. על דרך שנשאלתי פעם אחת לבאר המדרש (לא נודע) דאיתא שם לא היה יום מועד לישראל כיום שנחרב בית המקדש עד כאן והוא פלא (וכבר עמד בזה ה'משנה למלך' בספרו המפורסם פרשת דרכים עיי"ש). אמנם בשום שכל והערת לב. יש לומר בזה כי בעת הפרידה מתעוררת אהבת רעים במלא תוקפה ועוזה, ובשעת חורבן הבית עת צאת בני ישראל לגלות המר והנמחר

רב לך שבת - קדושת השבת ובפרט בימי בין המצרים ושבת חזון

הרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע (איכה, ד"ה ואומר אבד נצח) מסביר את הכינוי שבת 'חזון', שהוא מלשון 'ראיה', שהקב"ה מראה לנו את הייעודים הטובים העתידיים לבוא עלינו לעתיד לבוא מ^ד.

צדקה, והלך לשאול לאיזה מין 'צדקה' יתן את המעות, והשיב לו, שישכרו אברכים אשר תפקידם יהא לחזק בחורים ולחייך להם... ובאמת לא 'מעבר לים היא' ואין זה 'מצווה נדירה' כלל, אלא בכל בית מדרש ובכל ישיבה ובכל קהילה מסתובבים אברכים ובחורים המחכים ומצפים למי שיאיר להם פנים ויאמר להם מילה טובה, ומעידים גדולי המחנכים כי רבים מ'הפירות הנושרים' רח"ל נפלו והגיעו לאן שהגיעו כי היה חסר להם מי שיתעניין במצבם ויעודד אותם, ויש קונה עולמו במילה אחת טובה שאמר, שעיי"ז הציל נפשות טהורות מרדת שחת.

מג. באחת השנים לאחר 'כל נדרי' יצא הגאון רבי משה מרדכי חדש זצ"ל מביהכ"נ לכמה רגעים, ובעת שנטל ידיו ראה את אחד מבוגרי הישיבה שעדיין לא מצא את זיווגו זה שנים רבות שבא לערוך את סדר עבודת יוה"כ בכותלי הישיבה... נענה רמ"מ לעומתו בפנים מאירות ומסבירות ואמר... אה... אף אתה באת להיות עמנו, הרי יהא לנו א אנדערע יוה"כ... (יוה"כ באופן נעלה ומרומם), והנה דברי חיזוק אלו נכנסו עמוק עמוק ללבו, ריפאו וחיזקו אותו... ממחרת יוה"כ פ' ישב הלה עצמו אצל הגמרא', ומני אז עלה ונתעלה ונשתנה מצבו לבלי הכר ברוחניות ובגשמיות וכהיום הוא ממקימי עולה של תורה, והוא מעיד על עצמו כי דבריו הקצרים של ראש הישיבה באותו מעמד הם שהעמידוהו על מקומו.

עוד מעשה כיוצא בזה סיפר הגאון רבי דניאל פרוש שליט"א שבימי בחרותו למד בישיבתו של הגרמ"מ חדש זצ"ל - ישיבת 'אור אלחנן', ובאחד בימי השישי ישב ועסק בתורה בהתמדה גדולה כשהיכל היה כמעט ריקן מלומדים, באותו הזמן נכנס הרמ"מ להיכל ומצאו כך נתרשש עד מאד ושיבחו מאד, גם מיהר להתקשר לבית הוריו, וכשאמו ענתה סיפר לה בהתלהבות על בנם ההולך ומתעלה וזה עתה מצאו יושב ב'יחידות' בהיכל הישיבה ולומד בהתמדה... ושפך עליו שבחים לרוב וכי בוודאי עדין לגדולות, וכבר מעתה ניתן לומר 'אשרי יולדתו'... הדברים הגיעו לאזני ר"ד, ונסכו בו כוחות נפש מרובים, ומשם 'פתיחת' עלייתו הגדולה עד שזכה להקים ישיבה לתפארת 'ארחות משה' ע"ש רבו הרממ"ח זצ"ל, בה הוא מרביץ תורה לעדרים ומעמיד דורות של ת"ח ופארי הדור.

מד. וכבר אמרו משמו (דרושי צמח צדק למגילת איכה ששמע מאביו בשם הרב מבא"ד שאמר בהיותו בשב"ק בק"ק בראהין) להמשיל את הדבר, למלך שעשה לבנו בגד יקר ומפואר בכל מיני פאר והדר, אך הבן לא השכיל להעריך את חשיבות הבגד ויקרו, ולא שמר עליו כראוי, ונקרע הבגד לכמה קרעים, והוכרח האב לתפור לו בגד חדש, ועדיין לא השכיל הבן להחשיב את יקר תפארת גדולת הבגד החדש, ושוב לא שמרו וקרעו כבתחילה, מה עשה האב ברחמיו על בנו, תפר לו בגד בשלישית, אך הפעם לא נתנו לבנו אלא תלאו במקום שמור, ומפעם לפעם קרא לבנו ואמר לו, ראה בני, זה הבגד מוכן עבורך, אמנם לא תקבלהו עד אשר תשוב מדרכיך הנלוזות ותלמד לשמור את עצמך ובגדיך - אז תשוב לקבל את הבגד המפואר, והנמשל, הקב"ה בנה לנו את בית הבחירה, וכבר נחרב הבית בראשונה ובשניה על אשר לא שמרנו עצמנו מטינוף ולכלוך, על כן בשלישית הכין לנו מקדשינו אלא שעדיין לא נתנו לנו, ובכל שנה ב'שבת חזון', קורא לנו, ומראה לנו - ראו נא את הבית השלישי עומד מוכן לרדת ארצה באש מן השמים, אמנם 'בידכם הדבר' - 'שובו אלי ואשובה אליכם'. אם תפסיקו לטנף מעשיכם ותשמרו עצמכם כראוי מיד אורידנו לכם מן השמים, במהרה בימינו אמן.

מה. צדיקי בית באבוב היו אומרים כי מי שיש לו שכל בקדקודו יראה להרבות ב'תוספת שבת' בכניסת שב"ק זו, ועיי"ז הופך הוא את ימי האבל ליום שב"ק, ונס יגון ואנחה... וכה יעזרנו ה' שנזכה בהאי שתא לעשות 'תוספת שבת' גם ביציאתה...

בשבת חזון, עיי' שפתי צדיק ועוד) של בין המצרים - כל ה'מעת לעת' הוא 'רעוא דרעוין', שהרי כל הטעם שזמן המנחה דשבת קודש הוא רעוא דרעוין (פירוש 'רצון הרצונות' ועת רצון לכל היא), כי בשעה זו בכל ימות השבוע (בעת מנחה) מתגברים הדינים עד מאד, לאידך באותה שעה ביום השבת הם נמתקים מקדושת השבת, וכאשר דין נהפך לרחמים הרי הוא שעת רחמים ועת רצון גדול מאד, ולכך באותה שעה רעוא דרעוין אשתבח. עפי"ז יש לומר על ימי בין המצרים שבימות החול נחשב כל היום עת דין ומכאוב (לא רק בשעת מנחה), ממילא כאשר 'באה שבת באה מנוחה' והקב"ה פורש על העולם סוכת רחמים נמתקים הדינים השורים באלו הימים, וכל השבת כולה היא המתקת דינים והתעוררות שערי רחמים וכולה עידן רעוא דרעוין.

ובגדולת השבתות בכל ימות השנה בזמן הזה שאין הבית קיים גילה לנו הרה"ק התפארת שלמה זי"ע (בחוקותי, כו"ב ב'שבת חזון') עה"פ (ויקרא כו לד) 'או תרצה הארץ את שבתותיה וגו' כל ימי השמה תשבות את אשר לא שבתה בשבתותיכם בשבתכם עליה' שהתורה הקדושה מרמות לנו בזה, כי כל החורבן כולו הוא רק לענין ימות החול, אך בשבת קודש לא פגע כלל החורבן, וכאילו ביהמ"ק עדיין קיים^מ.

וזמזיח דבריו מהמבואר בספרי האריז"ל כי גם בזמן הזה אעפ"י שביהמ"ק חרב ואין עבודה ואין קרבן, מ"מ בשבת נעשים כל הייחודים שנעשו אז ע"י הקרבנות ועבודת ביהמ"ק ממילא בהעלאת העולמות כמו קודם פגם אדם הראשון, וזה פי' הפסוק (ויקרא יט ל) 'את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו', כאשר את שבתותי תשמורו יחשב לכם כאילו המקדש על מכונו ונעשו כל העבודות.

הזה נפרד כביכול קוב"ה מבניו על כן נתעורר אז אהבה עזה ועצומה ביניהם, ואהבה וחיבה זו שבה ומתעוררת בכל שנה ושנה^מ.

והנה בכל יום שב"ק מתעורר ביותר אהבתו של הקב"ה לבניו חביביו עם קרובו, והוא משרה שכינתו עליהם ביותר בכל מצב שהם נמצאים בו. וכפי שביאר הגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע (יערות דבש ה"א דרוש י"ג) מה שאמרו בגמ' (יומא נד:): שבשעה שנכנסו אויבים להיכל ראו את הכרובים מעורים זה בזה, והקשו הראשונים (הר"י מינאש ורישב"א ב"ב צט. ושאר) שהרי איתא בגמ' (ב"ב צט.) שרק בשעה שעושים ישראל רצונו של מקום אזי פני הכרובים איש כלפי אחיו, אך כשאננם עושים רצונו של מקום פניהם אל הבית, ואם כן כיצד היו הכרובים מעורים זה בזה בשעת החורבן. ומבאר הרבי ר' יהונתן על פי מה דאיתא בירושלמי (תענית פ"ד ה"ה) שבבית ראשון נבקעה חומת העיר בתשעה בתמוז וחורבן הבית היה באחד באב (כ"א יום לאחר ט' תמוז), וכבר מצינו שתשעה באב באותה שנה היה באחד בשבת (תענית כט.), נמצא שאחד באב חל בעצם יום השבת, ומשום כך היו הכרובים מעורים זה בזה, כי בשב"ק הקב"ה מראה חיבתו לישראל אפילו כשאננם עושים רצונו של מקום^מ. ובוה מבאר לשון המדרש (עי' זוה"ק ח"ג קעט): מעולם לא זזה שכינה מישראל ואפילו בשבתות של חול, וכבר עמדו המפרשים לבאר מהו 'שבתות של חול' ופירשו באופנים רבים ושונים, אך להאמור יש לומר שהכוונה היא לשבתות המתחללות שנוהגים בהם מנהג חול, אך מכל מקום לא זזה שכינה מישראל.

איתא מהרה"ק ה'שם משמואל' זי"ע (מסעי תר"ע) בשם הרה"ק 'היהודי הקדוש' זי"ע ששבתות אלו (וביותר

מו. אף שלא הותרה ה'עצבות' מעולם, ולא נצטוונו בתשעה באב ובימים הללו אלא 'להתאבל' על ירושלים, וכמו שידוע בשם החזו"א (מעשה איש ח"ד קסג, והובא לקמן, ועיי"ש) שאין אבלות זו סתירה לשמחה, מ"מ בשבת יש להיזהר במשנה זהירות בענין זה, וכבר אמרו חז"ל ב'ספרי' (בהעלותך יט) 'ביום שמחתכם אלו השבתות'....
מו. וכבר כתב הרמב"ן (במדבר כח ב) אין במוספי השבת חטאת כשאר כל המוספין מפני שכנסת ישראל בת זוגו והכל שלום, והמשכיל יבין.

מח. וכן רמז לה הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע (בפרשתו ד"ה ה' אלוקינו) בלשון הכתוב בריש פרשתו (א ו) ה' אלוקינו דיבר אלינו בחורב לאמור רב לכם שָׁבֶת בהר הזה, כי פרשה זו נקראת תמיד ב'שבת חזון' ויש בה רמז לענין הזמן, כי ה' אלוקינו דיבר אלינו, שגם 'בחורב' - אחר חורבן ביהמ"ק עדיין רב לכם שְׁבֶת....

ועל פי זה מבאר בקדשו 'או' דיקא בעידן גלותא 'תרצה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה' בימי השממה של הגלות או אז תשבות את אשר לא שבתה בשבתכם עליה' כי בזמן ביהמ"ק לא היו שבתים טובים כאלה עכ"ל. וזהו שאנו אומרים בברכת המזון 'שלא תהא צרה ויגון ואנחה ביום מנוחתנו' פי' שהמקבל השבת ושומרה בשמחה כדת כראוי וכנכון, ממילא 'והראנו ה' בנחתם ציון עירך' - כאילו כבר רואה את ציון בבניינה.

ולא עוד, אלא ששבתות הגלות הם יותר נשגבים מאותם שבתות ששמרו ישראל בזמן שבית המקדש היה קיים, כי אז היו גם כל ימות החול בעבודת המקדש כראוי, אך בימינו אנו, שימות החול חשוכים בשחור הגלות המר והנמהר, כל תקוותינו ורוח חיינו הוא יום השבת קודש, בה תנוח נפשינו מנוחת אהבה וידידות, באה שבת באה מנוחה, וממילא יום קדוש זה גבוה הרבה ביותר - בשלימות האהבה יותר משבתות של אותם ימים מקדם,

תשעה באב

עונותיהן, דאמר רבי שמואל אפוכי גדולה נטלו ישראל על עונותיהן בשעה שחרב בית המקדש היא הוא דכתיב (איכה ד כב) תם עוונך בת ציון.

ועל כן אומר ה'חתם סופר' ולולי דמסתפינא הוזה אמינא דיום ט' באב גופיה יום ששון ושמחה הוא, שהרי נאמר 'תם עוונך בת ציון לא יוסיף להגלותך' אך האבלות והבכי בכל שנה על חורבן חדש בעו"ה כי אין לך יום שאין קללתו מרובה מחבירו, ונחשב כמו שבכל שנה נחרב ביהמ"ק מחדש^{מט}, נמצא שמן

אספוד בכל שנה ושנה מספד חדש - צרות ישראל המתחדשות כתוצאה מחורבן ביהמ"ק

כתב הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרוש לו' אב תקפ"ז, עמ' שכו), הנה, בחורבן בית המקדש נתכפרו עוונותיהם של ישראל וכמו שכתב רש"י (יחזקאל ב ה, והוא מויק"ר ז א) 'הרי שהיתה שנאה זו כבושה לפני המקום קרוב לתשע מאות שנה משהיו במצרים', עוד איתא במדרש (אסת"ר, פתיחות יא). 'והיה כאשר נלכדה ירושלים'... אף היא אינה צרה אלא שמחה שבו ביום נולד מנחם (משיח) ונטלו ישראל אפוכי (פרעון שטר חוב עוונותיהם) על

מט. כי חורבן הבית היה בכדי לכפר עוונותיהם של ישראל, וכדאיתא בחז"ל (תנחומא פר' פקודי, והובא ברש"י שם) על הפסוק (שמות לח כא) 'אלה פקודי המשכן משכן העדות', ונאמר 'משכן' ב' פעמים רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבנין על עוונותיהם של ישראל, אך עתה שחרב הבית אין לנו במה להתכפר באים עלינו ל"ע צרות וייסורים, וכמשל לאחד שהיו לו חובות לרוב ולא היה בידו לשלם לנושים המרובים, שכל זמן שיש לבעל חוב 'בית דירה' עדיין ניתן לגבות את החובות על ידי שיקחו ממנו את דירתו וימכרוה, ובממון שיקבלו בעדה יפרעו את החובות, אכן אם כבר נמכר ביתו הרי שוב אין להם ממה לגבות את המגיע להם, ואזי מאיימים עליו ומכים אותו עד שישלם חובותיו. ועל דרך זה כל זמן שהיה ביהמ"ק קיים היה הבית משכון עבור חובות העוונות, אך בגלות המר והנמהר, הקב"ה משלח צרות רבות ורעות עד שישוב האדם בתשובה ויפרע חובותיו...

עפ"י מבואר הא דאיתא במדרש (איכ"ר א כד) על הפסוק (איכה א ב) בכה תבכה בלילה, מעשה באשה אחת שהיתה בשכונתו של רבן גמליאל, והיה לה בן תשחורת ומת והיתה בוכה עליו בלילה, והיה רבן גמליאל שומע את קולה והיה נזכר חורבן בית המקדש והיה בוכה עמה עד שנשרו ריסי עיניו, ולכאורה צריך ביאור, מה ענין הבכיה על בית המקדש תחת הבכיה בהשתתפות בצערה שמת בנה. אלא, רבן גמליאל ידע והבין ששורש כל הצרות ומקורן הוא מחורבן בית המקדש, על כן כאשר שמע את קולה בוכה על צערה הפרטי נזכר בחורבן הבית שהוא הוא הגורם למיתת הבן.

נמצא שחורבן הבית ב'תשעה באב' הוא מקור כל הצרות המתרגשות לבוא לעולם, ועל כן יש לנו להתאונן על חורבן הבית, וכמו שכתב ה'חתם סופר' (דרוש לו' אב תקנ"ט, ד"ה ירמ"י, עמו שז) 'וכבר מילתנו אמורה שבכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו יצא מירושלים'. ועל כך קונן רבי אלעזר הקליר (קנינה כד) 'על חרבן בית המקדש כי

הראוי היה לשמוח ולהודות לה' ביום ההוא על ומוסיפין יגון על און, ההספד החרשי דוחה השמחה החורבן העבר... אלא מביוון שעוונותינו האריכו קיצנו הישנה יא.

הַרְס וְכִי הַיּוֹדֵשׁ אֶסְפּוּד בְּכָל שָׁנָה מִסְפַּד חֲדָשׁ, כִּי אַכֵּן בְּכָל שָׁנָה וּשְׁנָה נוֹסֵף עֲלֵינוּ בַּעֲוֹהֵר עוֹד סִיבוֹת חֲדָשׁוֹת לַעֲרִיכַת 'מִסְפַּד' עַל חוֹרְבַן הַבַּיִת, וְאֵינּוּ דוֹמָה הַהִסְפַּד בְּשֵׁנֵת תִּשְׁפֵּ"א לַהִסְפַּד שֶׁל שְׁנַת תִּשְׁפֵּ"ב... וְעַל זֶה דוֹוֶה לִּבְנֵינוּ עַל אֵלֶּה חֲשָׁכוּ עֵינֵינוּ...

נ. ואכן רבות עלינו לבכות ולקונן על ה'חורבנות' המתחדשים ועל צרות ישראל, קול יעקב נוהם מתהומותיך איש איש מנגעי לבבו, ולזעוק ולהתחנן 'ראה ה' והביטה למי עוללת כה', כאשר נתקיים בנו מעין מאמר הכתוב (איכה ב ו) 'שכח ה' בציון מועד ושבתי, כשאברכים צעירים לימים אינם יכולים לישב בשולחנות שבת בבתיאם אלא הם שוכבים על מיטתם בבתי החולים רח"ל, ואוי לו לאב שגלה מעל שולחן... וכבר אמר לי אברך מלומד במכות ועיניו סבל עד שכבר אינו יכול 'לצעוק' שאינו יודע האם צערו גדול משל ילדיו, או שמא סבלם מרובה יותר בראותם את אביהם מוטל במצב כזה.

'שפכי כמים ליבך נוכח פני ה', שאי אליו כפיך על נפש עולליך העטופים'... כמה ילדים נכנסו השנה לבית חולים ל"ע, ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם, ועלינו לזעוק ולהתחנן שמי שאמר לעולמו יאמר לצרותינו די. ואם נמצאים אנו במצב של 'סכותרה בענן לך מעבור תפילה' הרי 'הורידי כנחל דמעה' עדי יחוס וירחם עלינו הבורא ית"ש. 'שקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלוקינו' (ר"ה יח:), גם ידוע מה שדרשו חז"ל על הפסוק (כח סא) 'גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזה' - זו מיתת צדיקים אשר היא 'מכה אשר לא כתובה בתורה', ורבות אנחותי וליבי דווי על 'מיתת צדיקים' - אלו בחורי ישראל אשר 'מתה צדקותם' ונפלו בירידה אחר ירידה רח"ל, וכמה חורבנות בתי בני ישראל היו מחמת הכלים המאריים ל"ע, ועל אלה אני בוכיה, מאנה להתנחם עדי ישובו בנים לגבול הקדושה...

כבר הבאנו מה שסיפר הגאון רבי שמחה ווסרמן זצ"ל בנו של הגה"ק רבי אלחנן זי"ע הי"ד, כי בהיותו ילד כבן עשר שנים זכה להיות בצל קדשו של הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע ביום הכיפורים, והנה באותה שנה לא נשא הח"ח דברי התעוררות אלא רק קודם תפילת נעילה אמר בקוצר אמרים, היאך אפשר לישב על כסא שלם ונוח בשעה ש'אין השם שלם ואין הכסא שלם'... וגעה כל העם בבכיה.

אחיי ורעיי, אין לנו את מרנא ה'חפץ חיים' שיפתח סגור לבבנו, אך כיצד ניתן לישב שאנן כשמאות ואלפי יהודים יראים ושלמים 'יושבים על הארץ' ומתאבלים מרה... ויתכן, כי מטעם זה תקנו חז"ל לישב על הארץ בתשעה באב, כי אכן אי אפשר לישב במנוחה על כסאות שלמים...

נא. ומה נאמר ומה נדבר אחרי כל מה שעבר עלינו בשנה האחרונה, צרות רבות ורעות אשר לא שיערו אבותינו, ותרב בבת יהודה תאנייה ואנייה. ומלבד האסונות הכלליים הרי צרות הפרט הרקיעו שחקים, דוגמא לדבר הוא מה שנתחדש עלינו פירוש חדש בלשון הכתוב (יואל ב טז) 'יצא חתן מחדרו וכלה מחופתה', יצא חתן מחדרו - חתן העומד שבוע ימים קודם חופתו, ויצא מחדרו ואיננו כי לקח אותו אלוקים, או כלה מחופתה - כלה שכמה ימים קודם יום חופתה גילו אצלה את ה'מחלה' בראשה ה"י (ישלח לה ה' רפו"ש בקרוב), מה כתיב אח"כ (פסוק יז) 'בין האולם ולמזבח יבכו הכהנים משרתי ה' ויאמרו חושה ה' על עמך', להורות על ריבוי התחנונים לפני שוכן מעונים שיחוס וירחם על שארית הפליטה.

על כן יאמרו המושלים (קונטרס משקה ישראל) כי הנה מצוי היום אשר מניחים טבלא בה מצויירים תמונות וכיו"ב בעריסת התינוק סביב לראשו למען יתבונן בהם וירגע מבכיו, יש המדפיסים על הטבלא תמונות של צדיקים, ויש להבדיל המדפיסים עליה תמונות של בעלי חיים, ומעשה היה בתינוק אשר הניחו דמות אריה בראש מיטתו, אותו ראה בשכבו ובקומו... לאחר שגדל וכבר היה בן כמה שנים נסע עם כל בני משפחתו לטיול בגן החיות הנקרא 'ספארי', ובראותו את ה'אריה' החל לרוץ אליו כמי שפגש את ידידו משכבר הימים, נזעקו בני המשפחה לתפסו בטרם יהיה מאוחר ח"ו, והסבירו לו שהאריה הינו בעל חי מסוכן מאוד, ובידו לטרוף אנשים חיים ולהפכם לגל של עצמות, נענה להם הילד בתקיפות, מדוע תאמרו כן, והלא אני מכירו מיום לידתי... והוא שוכב בשקט ולא עושה כלום... אמרו לו, אינך מכיר אותו רק את תמונתו הנך מכיר... לענייננו יאמר כי 'מזל אב - אריה', ובשנה זו הראו לנו מהשמים כי 'אריה' זה הינו אריה אמיתי ולא רק 'תמונה'... והרבה יש לפחד ממנו...

נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה', כי אין תכלית הצרות כעונש ונקמה ח"ו, אלא בכדי לעורר אותנו לשוב אליו ית'. וכך ביארו במה שנאמר בעניין 'מלוה על המשכון', שהזהירה התורה להחזיר את כסות הלווה הניטלת במשכון, שאם לא כן, הרי 'והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני' (כב כו), ולכאורה תמוה, שהרי אמרו חז"ל (בר"ר מב א) 'אין והיה אלא לשון שמחה', ומהי השמחה הגדולה כשיצעק הלווה על שאין לו במה לשכב, אלא, כי מן השמים נטלו את ממונו והביאוהו לידי עניות, וסיבת הדבר היתה לעוררו, אך הלה לא שם לדבר, על כן הורידו אותו ירידה אחר ירידה עד שנצרך ללוות ולתת כמשכון את כסותו היחידה, ועדיין ממשיך הוא בתרדמתו, עד שסוף סוף התעורר לצעוק אל ה' על רוע מזלו, ואכן שמחה גדולה היא בשמים על ש'נזכר' הלה באביו שבשמים ונשא עיניו למרום.

וכבר אמרו למי ששאל בתקופה האחרונה מה ה' רוצה מאתנו, כי אין הקב"ה רוצה מאתנו אלא רוצה אותנו... מעשה שהיה לפני כמה שנים ושמעתיו מאיש מבין ונבון, בקי נפלא בתורת הנפשות ה"ה הגה"ח רבי פנחס בונקער שליט"א, בבחור שלדאבון לב ירד מצבו הרוחני מטה מטה, עם הזמן התחבר לחבורת ריקים ופוחזים, ומפעם לפעם היה בא אל בית אביו עם חבר מרעיו והללו היו משתכרים שם וכדי בזיון וקצף, ויהי באחת הפעמים, גברה השכרות על בני החבורה, והללו החלו לשבר ולנתץ את כלי הבית עד שהגיע סכום הנזק לשיעור של עשרות אלפי דולר. הבן שעדיין פעם בלבו רגש לבית אביו נתמלא בושא וכלימה וברח מהבית כל עוד נפשו באפו, ומאז עבר לדור בבית אחד החברים. מאידך, האב, שלא רצה לנתק את הקשר עם בנו החל תר ומחפש אחריו, אבל, מאומה לא הועיל לו, הבן ניתק עמו כל קשר ומגע, גם בטלפון לא אבה לענות לאביו.

אינה ה' לפניו, והאב שמע על ר"פ שהוא 'יחיד מומחה' בקירוב הנופלים בעם (נושרים) וכבר נוצר קשר בין בנו לר"פ, משנפגש עמו האב, סיפר ר"פ, שאותו הבן, מתחיל להראות סימני תשובה, וכבר התחיל קצת להתחזק ולהתיישר, כשמעו 'בשורות טובות' אלו ניסה שוב האב ליצור איזה קשר עם הבן ע"י הטלפון, אבל הבן לא ענה לו, בצר לו ניסה האב שוב, והלך לנקוש על דלתי הבית שבנו שוכן שם, והנה רואה שמתוך הבית מציצים עליו ב'קוקער', אך הדלת אינה נפתחת, בלב שבור ורצוף חזר האב ובכה מאין הפוגות לפני ר"פ, מה עוד יש לאל ידי עשות כדי שבני יאבה לדבר עמי, וכי מה בקשתי ממנו - רק דבר אחד, שיאות לדבר עמי. כאבו ובכיו של האב נגעו לעמקי לבבו של ר"פ והחליט לדבר על כך עם הבן, וכך עשה, מיהר לשאלו, הרי אני רואה שהחילות להיטיב את דרכיך, מדוע הנך כה מתנכר לאביך מולידך, ענהו הבחור, הרי אני חייב לו עשרות אלפי דולר, ואין לי מאיפה לשלם, מה יש לי לענות לו ולדבר אתו כשהנני יודע מראש שאין לי כלל מה שהוא צריך ומבקש ממני. אמר לו ר"פ, טיפש - כלום צריך האב את הדולרים שלך, הרי הוא רוצה לראות פניך ולשמוע קולך, ודבר זה חשוב לו פי מאה מהדולרים שלך. והנמשל ברור, עד כמה אבינו שבשמים משתוקק 'לראותנו'... וכלשון הכתוב (ירמיה לא יט) 'הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים וכו' על כן המו מעי לו'. זאת ועוד, כי פעמים הרבה, מחשב האדם בעצמו, הרי חטאתי רבות, והקב"ה תובע ממני כמה וכמה 'תשלומים', כיצד אשא פניו, כיצד הנני רוצה שתפילתי תתקבל, שתורתך תהא נחשבת לפניו, הרי אין בכלל תועלת בכל התורה והמצוות שאקיים, אבל האמת, כי טעות גדולה בידי, וכי הקב"ה מבקש מאתנו תשלומים, הרי פי מאה מזה הוא מבקש פשוט שנפנה אליו ראש ושנראה לו פנינו בתפילה ובתורה.

עוד זאת אשיב אל לבי, משל לבן מלך אשר היה 'בן סורר ומורה' ועיוות דרכיו והנהגותיו עד שלא נותר למלך ברירה אלא לשלחו מעמו לארץ רחוקה עד שילמד להיות 'בן אדם'... אך חשב המלך שמא ישתקע הלה בין אותם איכרים גסי רוח ולב, וישכח לגמרי מאביו מולידו, והרי אין התכלית באותה גלות אלא שיישוב למוטב, על כן הכין לו משא 'צידה לדרך' ובתוך החבילות הטמין לו אגרת בה כתב, דע לך בני יקירי ואהובי א טאטע בלייבט א טאטע... - אבא נשאר אבא... בכל מצב הנני אוהב אותך ומחכה עליך, ולא עוד אלא שלגודל אהבתך הנני נכנס לבית האסורים וקושר את עצמי בשלשלאות של ברזל להשתתף בצערך, והמפתח של המנעול נמצא בידך, כי רק אתה תוכל להוציא אותי מבית הסוהר... וכן הוא הנמשל, שאבינו מלכנו נאלץ להגלותינו מעל שולחנו, אך לא סרה אהבתו, ולא עוד אלא שכביכול אף הוא נמצא בבית הסוהר (תיקו"ז כא: כב), וכביכול קשר עצמו בשלשלאות, וה'מפתח' נמצא בידינו... על ידי שנחלל משנאת חינוך ונתחזק בענייני יראת שמים בגדרים וסייגים המרחיקים את האדם מן העבירה... 'דורשי רשומות' אמרו כי 'הצד השווה' בכל אותם ג' אסונות מחרידים שהיו זה עתה, כי בכלם היו צריכים לחלץ אנשים מתוך מפולת... וסימנא מילתא היא לכעין 'בת קול' המכרזת וקוראת בקול רם 'החלצו מאתכם'... תצאו מעצמכם וממה שאתם שקועים בו בשנאת חינוך ובתאוות רעות ובכלים הטמאים והמשוקצים... וכבר איתא בש"ך

הזה, 'ומצאוך כל הדברים האלה' באחריתן של ימים שהוא ט' באב או ימצאוך ויעוררוך, ואז 'ושבת עד ה' אלוקיך' שיעלה בכיוותך עד ה', והמעם כי אז 'ושמעת בקולו' גם כן, כי הוא אז גם למעלה גנחתי גנחתי.

וזכר איתא בזוה"ק (ח"ב יב:) 'אמר רבי יצחק, פּוֹרְקָנָא דְיִשְׂרָאֵל לָא תְלִיא אֲרָא בְבִכִי' - גאולת ישראל אינה תלויה אלא בבכי, ונלמד זאת ממה שנאמר (ירמיה לא ה) 'בבכי יבואו ובתחנונים אובילים'.

והפליגו חז"ל בדבריהם במעלת 'אבלי ציון', וכמו שאמרו (תענית ל:) 'כל"ה המתאבל על ירושלים

בכה תבכה - להיות מיצר ודואג על חורבן הבית ועל גלות ישראל

כתב הרה"ק ה'חתם סופר' (דרוש ו' אב תק"ס, עמוד ש"ז), כי תמיד 'עוז וחרוזה במקומו' (ד"ה א' טו כז), ואין השכינה שורה מתוך עצבות (שבת ל:), אמנם יום תשעה באב נקרא יום מר כדכתיב (ישעי' כב יב) 'ויקרא ה' אלוקים ביום ההוא לבכי ולמספר ולקרחו', ולכן טוב ונכון לכל מרי נפש הנבוכים לבכות ולספור בימים הללו אשר אלוקינו בשמים ממעל עושה כבי והספר"ג, כי אז עולה (המתאבל על החורבן) עד גבוה מעל גבוה, ואע"ג דאיהו לא חזי מזליה חזי, ושומע קולו של מעלה יתברך שמו בוכה כנגדו, וזהו בצר לך (ד ל) בכל צרות גלות הרע והמר

עה"ת על הפסוק (במדבר לב יז) 'ואנחנו נחלץ חֲשִׁים', כי 'חשים' אותיות 'משיח' (עיי"ש), ולדידן, אם אכן נחלץ חושים לעבודתו ית"ש נזכה במהרה לביאת משיח צדקנו.

נב. מסופר שבישיבתו של הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע בפרעשבורג, נהגו בכל יום מימי בין המצרים בהגיע עת חצות היום לערוך תיקון חצות כמובא במג"א (סי' תקנ"א מ"ה) וז"ל. 'ובכוונות האר"י כתב שיתאבל בימים ההם אחר חצות היום ויבכה כמו חצי שעה' (וכך נהיגי עד עצם היום בהרבה קהילות), כשליח ציבור שימש הגה"ק רבי פישל סופר זי"ע שהיה איש מורם מעם, ובכיה רבה בכה על הר ציון ששם, עד שכל הקהל געו אחריו בבכי ויללה, יומא חדא נעדר רבי פישל מבינות לספסלי דבי מדרשא, ושלחו במקומו נער אחד צעיר לימים שיואל לגשת לפני התיבה באמירת תיקון חצות, אותו נער 'אמר' את התיקון, ואף הנעים בגרונו בסלסולים משל עומד הוא זה עתה בתפילת שבת ויו"ט, ולאחר שתמה אמירת התיקון חצות, נענה החתם סופר ואמר, נער זה צריך בדיקה אחריו אם אינו מכת ש"ץ חלילה... כי היאך יוכל אדם ירא שמים להוציא מפיו את התפילות והקינות על חורבן עיר האלוקים המושפלת עד שאול תחתיה, בכזו שאננות ושאט נפש, כאילו אין זה נוגע לו עצמו, והרבה יש בעובדא זה ללמדנו עד כמה צריך לקונן ולהזיל דמעות כתנים על שריפת בית אלוקינו.

נג. סיפר הגה"ח רבי אליהו ראטה זצ"ל משמשו של הרה"ק רבי שלומ'קה מזוועהיל זי"ע שנלווה אליו בדרכו לכותל המערבי ב'תשעת הימים', אחר צאתם שאלו הרה"ק האם ראה שהאבנים שבכותל המערבי הוזילו דמעות כמים בימים אלו על צער החורבן... כי בימים אלו אפילו 'אבן מקיר תזעק' על החורבן הגדול והנורא.

נד. בטוב טעם ודעת ביאר הגאון רבי שמשון פינקוס זצ"ל (גלות ונחמה, עמ' קמז - קנא), כי ענין הבכיה מורה על ההשתתפות של האדם במצב הרוחני של כלל ישראל, ובצער השכינה. פוק חזי ממנהגו של עולם, שהרי בלווית המת רק קרובי המשפחה בוכים, ורק מי שמרגיש קירבה מתעורר לבכי. כך בימים אלו של אבילות על חורבן הקודש והמקדש, נבחן כל אחד כמה מידת קרבתו אל הקדושה, מהי השייכות והשותפות שלו עם עם ישראל ועם הקב"ה. ובה צריך לעבוד ולחזק את תחושת השייכות... הבוכה מבטא את השייכות לדבר שאבד, את הכאב על החסרון, וכך מתקרב ונקשר יותר אל הדבר. ומסיים שם, מי שאינו מסוגל לבכות בימי 'בין המצרים' על חורבן בית המקדש ועל גלות השכינה, עליו לשבת על הרצפה ולבכות בבכי מר על חורבן הקודש בקרבו, על זה שאינו מסוגל לבכות, ועל שלא אכפת לו, ואין לו שייכות לחסרון בית המקדש, כאשר אינו מרגיש את החסרון של בית המקדש, הרי חסרונו ברוחניות ניכר וגלוי. ועל זה ראוי באמת להתעורר בבכי.

כתב היעב"ץ (סידור בית יעקב עניני ט"ב חלוץ ו אות טז) אלמלא לא היה אלא עוון זה בידינו - שאין מתאבלין כראוי על ירושלים כראוי, די להאריך גלותנו, והיא בעיני הסיבה הקרובה ביותר גלויה עצומה וחזקה לכל השמדות המופלגות הנוראות המבהילות הרעיונים אשר מצאונו בגלות בכל מקומות פזורנו, על צווארנו נרדפנו, לא הונח לנו להרגיע בגוים עם שפלותנו עניינו ומרודנו, לפי שיצא האבל הלז מלבנו...

נה. הגה"צ רבי אליהו לאפייאן זצ"ל היה אומר, שב'קלם' היו מדייקים בלשון הגמ' כל המתאבל, שכידוע היכן שנאמר 'כל' הרי זה בא לרבות, ומה באו חז"ל לרבות כאן כשאמרו 'כל' המתאבל, אלא שלמדו אותנו, שאפילו

קרא הפרשה - תשעה באב

קרא עלי מועד – קרבנותנו אל ה' ביום זה, והעבודה מתוך שמחה

בה כתב בספר 'זרע קודש' (פר' דברים ד"ה במדרש ג), שהנה בקינות נאמר (איכה א א) 'איכה ישה בדד', ופירוש תיבת 'איכה' הוא מלשון 'איכה' 'שכביכול יתברך שואל עלינו משך כל ימי גלותינו איה, ואיפה אנחנו עד שימצא אותנו כמו שנאמר (הושע ט י) 'מצאתי ישראל', וכשימצא אותנו כביכול ישמח איתנו - על ידי שלא ידך גיסא אנו מבקשים אותו בגלות ואנו שואלין איה מקום כבודו להעריצו... ע"כ"ה.

הבט וראה, עד היכן הדברים מגיעים כי ביום הזה אנו כביכול באותו מצב של השכינה - שהיא גם כן בוכה על גלות ישראל והשכינה, וממילא קרבנותנו

זוכה ורואה בשמחתה¹². וכך איתא בפסיקתא דרב כהנא פכ"ה, במאמר גילי סימן ל"ד) וז"ל, שבועה היא מלפני שכל מי שמחכה למלכותי אני מעיד בו לטובה, שנאמר (צפניה ג ח) 'לכן חכו לי נאם ה' ליום קומי לעד', באבלים שנצטערו עמי על ביתי החרב ועל היבלי השומם, עכשיו אני מעיד בהם. עוד איתא שם בזה"ל, 'היה זרועם לבקרים אף ישועתנו בעת צרה' (ישעיה לג ב), אותם שמשכימים בכל בוקר ובוקר לבקש רחמים, אף ישועתנו בעת צרה אלו אבלים שחמדו את הישועה ערב ובוקר וצהרים וכו', 'כל רואיהם יכירום' (שם סא ט) אלו אבלי ציון, שעשה הקב"ה על עולמו מלאכי חבלה, ומחבלים והולכים וכו' ואבלי ציון עמהם נכנסים ועמהם יוצאים כאדם שנכנס אצל חברו ויוצא ואין מוזיקין אותם. עכ"ל¹³.

אם יש בידי אותו 'מתאבל' עבירות ואינו ראוי לראות בשמחת ירושלים, מ"מ עצם האבלות על המקדש מביאה קדושה על האדם עד שכבר יוכל לזכות ולראות בשמחתה (בית קלם עמ' שצו).

נו. ובכלל ה'אבלות' הוא ריבוי התפילות והתחנונים על גאולתן של ישראל ועל בניין בית מקדשנו ותפארתנו במהרה בימינו. ושמא תאמר, והלא כל הדורות הקודמים במשך אריכות הגלות המרה כבר שפכו ליבם בתפילה בבקשת ובנה ירושלים, את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח, ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים, ומהם תנאים ואמוראים קדושי עליון שרפי מעלה, רבותינו הראשונים והאחרונים וכל צדיקי הדורות, ולא נענו, ומה תועיל תפילת אנשים כמונו...

וביאר המבי"ט (בית אלוקים שער התפילה פי"ז) ש'יותר נקל הוא לאחרונים הקרובים יותר לזמן הגאולה שתתקבל תפילתם מן הראשונים בב' טעמים'. א. שהדורות הראשונים היו רחוקים הרבה מזמן הגאולה, אם כן היו צריכים להפציר בתפילה הרבה יותר מהדורות הללו שאנו קרובים לקץ הימים, ואפילו תפילה פחותה יותר נשמעת ומתקבלת, מאחר שאין אנו מבקשים מהקב"ה שיקדים את הקץ בזמן מרובה. ב. כל אותם התפילות שכבר התפללו במשך כמעט ב' אלפים שנה עומדות וקיימות ומצטרפות אל תפילותינו, נמצא כשאנחנו עומדים ומתפללים אזי אין כאן רק כח תפילתנו בלבד, אלא כללות ריבוי התפילות מאז ומקדם, ובכל דור ודור נוסף עוד תפילות מהזמן שקודם להם, על כן יפה תפילתנו להתקבל ברחמים וברצון ולהחיש קץ הישועה.

נז. הגה"ק רבי חיים פאלאג'י זי"ע (בספר 'מועד לכל חי' חודש אב אות טו) מביא בשם ספר 'קטורת המזבח' המקונן על חורבן הבית מכפרים עוונותיו וזוכה לאריכות ימים, ובניו לא ימותו בחייו, יראה זרע יאריך ימים.

ידוע, שהגה"ק המהר"י אסאד זי"ע היה שומר את הדמעות שהזיל בעת עריכת תיקון חצות, והיה משתמש בהם לעת מצוא להצלת בחורי ישראל מגיוסם לצבא הנכרים (תולדות שמואל, קליין תרצ"ו פ"ט ט - שהיה נותן לטעום מאותן הדמעות. מעדות הרה"ק המהר"ץ דושינסקי זי"ע, ועוד), וכמו כן הציל בהם מי שכבה מאור עיניו רח"ל, ועוד אותות ומופתים רבים פעל על ידם.

ובכלל הדברים גם הצלת בחורי ישראל מרדת שחת על ידי הצר הצורר רח"ל, וכמו שאמר החת"ס שהבוכה בימים אלו על חורבן הבית זוכה לבנים טובים (הגר"ב מנדלזון גאב"ד קוממיות). והזמן גרמא להעתיר על הצלחת הבנים בתורה ויר"ש, להינצל מן הגזירה הנוראה של 'קרא עלי מועד לשבור בחורי'.

ולאו דווקא לגבי ה'בנים' אף גם לגבי ה'אבות', וכמו שכתב ה'קב הישר' זי"ע (פצ"ג) וקבלה אמיתית היא בידי, כל מי שבלבו תדיר צער על גלות השכינה זוכה לכתור תורה.

נח. משל לבן יקר שראה איך שבאו מרצחים שפילים והורגים את אביו ואמו לעיניו, הרי הבן שרוי בצער ואבל ימים רבים ומ"מ אינו תר ומחפש אחריהם בידועו כי הלכו לבית עולמם וכל עוד שלא יקצו וירננו ישני עפר

על הפסוק (תהילים קמו ב) 'בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס', שלכאורה צריך ביאור מדוע נאמר 'בונה' בלשון הווה ולא 'בונה' בעתיד. אלא, על פי שאמרו חז"ל (מכילתא יתרו) כשאתם זוכים אתם מונים לבנינו, וכשאי אתם זוכים אתם מונים לחורבנו, ועומק הכוונה הוא בהקדם מה שאמרו (ר"ה ל. ברש"י ר"ה ל"צ, ועוד) שבית המקדש השלישי ירד בנוי מן השמים - ומי הוא הבונה אותו - ובמה יהיה נבנה, זהו על ידי הבניה והצער של אבילי ציון המתאבלים על חורבנו, ובכל שנה, בזה שבני ישראל מתקבצים לבכות על חורבנו הרי הם מוסיפים בבנינו, וכשיוגמר זה הבנין ירד למטה הבית בנוי ומשובלל^א... והנה אנו עוסקים בבנינו זה כב' אלפי שנה - וכמספר השנים שאנו מתאבלין על חורבנו - כן מספר השנים שהוא נבנה כי ההספר והבכי על החורבן הוא עצמות הבנין. ולכן נאמר 'בונה' בלשון הווה, כי הקב"ה הולך ובונה בכל עת את ירושלים על ידי שנדחי ישראל מתכנסים כאחד לקונן ולבכות על אריכות הגלות המר הזה^ב.

אל ה' ממש כיום מועד, שהוא זמן קרבה גדולה אל הקב"ה, ולפי זה יובן מה שכתב ה'אמרי פנחס' (עי' בהערה) שאז נמצא האדם כביכול באותו מקום שהקב"ה נמצא ועל כן יכול לפעול מה שרוצה^ג.

איתא ב'עבודת ישראל' זי"ע (אבות ג א) כמשל לאחד שפיזר אבנים טובות בתוך האשפה, וציווה לבנו ללקט אותם ולנקותם מן הטינופת, הרי וודאי שיגדל שברו של הבן בקיום מצוות האב בזה, יותר מבציוויים אחרים, שהרי קשה עליו המלאכה - ללקט מתוך הטינופת... יש ימים בשנה שהם שפלים, דהיינו בין המצרים, שאז ביד האדם להעלות יותר... ומה שיוכל אדם לתקן בט' באב שהוא בשפלות, אינו יכול לתקן בשמחת תורה^ד.

ודע, שעל ידי האבלות על חורבן הבית אנו ממשיכים את הקשר והדבקות לבוורא כל העולמים, וכמו שאמר הרה"ק ה'החתם סופר' זי"ע (דרוש ל' אב תקצ"ט)

לא יזכה לראותם בעינינו... אבל אם רשע שפל לקח את האב והאם בשבי, יהפוך הבן את כל העולם כולו בחיפושיו אחר אביו ואמו, לא ינוח ולא ישקוט עד שימצא את שאהבה נפשו, ובשעה שימצאם יתרגש הבן עד מאד וישפוך נפשו בזעקתו ושאלתו לפני אביו - 'איכה' - חפשתי אחרך, והאב אומר לו - גם אני חפשתי תמיד אחרך... נט. כתב הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע (אמרי פנחס אות שע"ח), 'שהשחוק בתשעה באב הוא סכנת נפשות, כי כשאדם במקום המלך אזי הוא נשמר, מה שאין כן כשנתרחק משם הוא בלא שמירה וביום הזה השכינה כביכול יושבת על הארץ'. כדברים האלו כתב באות ש"פ, 'במקום שהשי"ת שורה, שם כל המלאכים והעולמות והממונים, וכיון שביום זה כביכול השכינה מייללת לכך כשהאדם גם כן במקום הזה הוא נשמר בשמירה מעולה... ולכך בתשעה באב כשיושבין על הארץ, יכולין לפעול אצל השי"ת בתפילה מה שצריכים'. עוד כתב שם (אות שפ"א) שאם יחסר לאדם איזה דבר, עת טוב היא להתפלל ולבקש מהשי"ת על זה בתשעה באב בעת שיושבין על הארץ.

יש שביארו (פרקי אמונה א-ב שסב, להגאון מרדכי גיפטער בשם רבו הי"ד) לפי זה את הפסוק (איכה א טו) 'קרא עלי מועד', ש'מועד' פירושו מלשון 'וועד' - שבי"ט בא הקב"ה להתוועד יחדיו עם עמו ישראל באהבתו כי רבה, ואף בתשעה באב הקב"ה מתוועד עמנו - כי אהבה גדולה יש לו לבניו בראותו היאך שהם יושבים על הארץ ומבכים מרה את ריחוקו מאיתנו ועל שכירתא בגלותא.

ס. ב'אמרי פנחס' (אות תד) כתב בשם הרה"ק רבי פינחס מקאריץ זי"ע 'שתשעה באב מכפר עוונות מחמת שנעשים נשברים ונדכאים מאד, על כן אחריו קצת הרגשה כמו אחרי יום כיפור'.

סא. פעם נתאחר הרה"ק רבי דוד מטאלנא זי"ע מלהיכנס לעריכת שולחן הטהור, בעת ישיבתו אצל השולחן הסביר לחסידיו, הנה עתה היה אצלי משיח בן דוד גואל הצדק, ושאלתו בפיו האם יתגלה זה עתה ויגאל כבר את בני ישראל מגלותם המרה, או שעדיף שעוד יתמהמה מאחר שיש עוד נשמות רבות הצריכות לבא אל תיקונם, ולאחר ביאת הגואל לא יהא בידם לתקן עצמם עולמית, ועניתי לו, שלדעתי אכן יש לרחם על אלו הנשמות, ולכן עדיף שימתין להתגלות עד שיתוקנו כל הנשמות הצריכות תיקון. נענה אחד מהעומדים - 'וכי בגלל אותם כמה בני בליעל שעדיין לא הגיעו אל תיקונם אנו צריכים לסבול', הפטיר לעומתו הרה"ק ואמר לו, 'הן אתה הוא אחד מאלה'... כל אחד יתבונן בעצמו בשמעו עובדא זו... כי מי יאמר זיכיתי לבבי, ומי יודע בשל מי הסער הגדול הזה.

סב. בדרך זה ביאר הרה"ק רבי ישראל מטשארטקוב זי"ע (גנוי ישראל ואתחנן תרס"א) הא דאיתא בגמרא (מכות כד:): כיון שהגיעו להר הבית ראו שועל יוצא מבית קדשי הקדשים התחילו הן בוכין ור"ע מצחק. אמרו לו מפני מה

באר הפרשה - תשעה באב

מיני עצבות, ולשמה כבוד המלך - לומר לפניו אתה מלכנו מעולם, וגם עכשיו, ותמלוך לעולם ועד והכל באין נגדך, ועלו מושיעים בהר ציון ויאתיו כל לעבדך ויתנו לך כתר מלוכה, עכ"ל. ודבר שפתיים אך למותר.

עוד כתב ב'עבודת ישראל' (שם) ועיקר הענין להתחזק ולאמץ את לבבו בעתים הללו לבלתי יפול ברשת ההתרשלות מעבוד ה' חלילה, ואפילו בתשעה באב שהוא חושך למראה עין, הגם שיש לבכות במר נפש על כל אשר מצאתנו ביום ההוא, מכל מקום יש לשמח לב המלך בשמחה העתידה שבו יולד מנחם וינאלנו במהרה וישמח ה' במעשיו והיתה לו המלוכה כימי קדם, ע"כ.

ציפית לישועה - האמונה שהוא אלוקינו והוא ישיענו בימים אלו אשר אנו עוסקים באבלות על חורבן הבית, אזי עלינו להגביר בעצמנו את הציפייה לישועה והתקווה שכבר יקויים בנו 'והראינו בבנינו ושמחנו בתיקונו'. וכבר כתב הסמ"ק, וז"ל במצוה הראשונה ממנין המצוות שהוא מונה. לידע שאותו שברא שמים וארץ הוא לבדו מושל מעלה ומטה ובד' רוחות כדכתיב (שמות כ ב) 'אנכי ה' אלוקיך', וכתיב (דברים ד לט) 'וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלוקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד'... אכן הקב"ה מנהיג את העולם כולו ברוח פיו. הוא הוציאנו ממצרים ועשה לנו כל הנפלאות, ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה שנאמר (תהילים לו כג) 'מה' מצעדי גבר כוננו'. ובזה תלוי מה שאמרו חכמים (שבת לא.) 'ששואלים לאדם לאחר מיתה בשעת דינו צפית לישועה. והיכן כתובה זאת המצוה, אלא זה תלוי בזה - כשם שיש לנו להאמין שהוציאנו ממצרים דכתיב 'אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים', והכי קאמר, כשם שאני רוצה שתאמינו בי שאני הוצאתי אתכם, כך אני רוצה שתאמינו בי שאני ה' אלוקיכם,

ומטעם זה כתב השל"ה (מס' תענית פ' נר מצוה, מענין העבודה, אות לג) לבאר הטעם שאין אבלות בשבת (עיי' או"ח תקנ"א א), משום שכאמור האבלות היא היא בנין הבית, ואין בנין בית המקדש דוחה שבת.

אמנם אין הכוונה ב'אבלות' על החורבן ל'עצבות' גרידא, כי כבר אמר הגה"ק ה'חזון איש' זי"ע (מעשה איש ח"ד קסג, י"א בשם הגרי"ז מבריסק), שלכאורה יש מקום להקשות שהרי 'איכה' דברי נבואה היא, והרי אמרו חז"ל (שבת ל:) 'אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה', א"כ קשה כיצד נתנבא ירמיהו את 'מגילת איכה' שהם דברים הקשים כגידיים ומוציאים את האדם מכלל השמחה. אלא מכאן, שאפשר לשמוע נבואות קשות ואף לקונן עליהם - בכו תבכה בלילה... ובאותה העת גם להיות בשמחה, והיינו שוודאי צריך 'להתאבל' אבל לא להיות ב'עצבות' (וזהו 'בין המצרים' שצריך להלך בין האבלות לשמחה, בלא ליפול לעצבות ח"ו).

כיו"ב כבר מצינו בדברי הרה"ק ה'עבודת ישראל' זי"ע (פרשת מסעי) הגם שהזמן גרמא להיות עצב ונאנח על חורבן בית ה', עם כל זה יש לחזק את עצמו ולטהר לבבו ולעבוד ה' בתורה ותפילה בשמחה, בפרט בשעת אמירת שירות ותשבחות. ולהבין זה על פי משל ומליצה, מדרך מלך בשר ודם שיש לו כל מיני טוב ומיני שמחה וגם מנגנים בתוף ומחול וכנור ועוגב, ובודאי כאשר טוב לב המלך והוא שרוי בשמחה אין מן הצורך לו אל המשוררים והמנעימים בקולי קולות, כי בלאו הכי יש לו שמחת לב, אכן, כאשר לפעמים בא עת עצב ויגון ממקרה אשר קרהו, אז ייקראו הפורטים על נבל לשירם ולזמרם - לשמח לבבו ולהצהיל פנים. וכן הנמשל ודוגמא כביכול אל קדושתו יתברך, שבוודאי משרתיו ברקיע מנעימים לו ומקלסים שמו, רק בזמן שבית המקדש חרב יש לפניו עצב כביכול, אז צריכים מי אשר ה' בלבו להתחזק ולכנוס אל בתי גזואי, להסיר מעליו כל

אתה מצחק, אמר להם מפני מה אתם בוכים, אמרו לו מקום שכתוב בו (במדבר א נא) 'והזר הקרב יומת' ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה, אמר להן לכך אני מצחק... עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת. ולכאורה צריך ביאור שהרי רבי עקיבא היה מצחק מפני שבטח שגם נבואתו של זכריה תתקיים, ואם כן מהו שאמר לכך אני מצחק, שנראה ששמחתו תלויה בבכיתן של חבריו. אלא ביאורו, שאכן, לכך - מפני שעדיין אתם בוכים אני מצחק, שכל שמחתו באה מתוך שראה שהם מתאבלים על החורבן, וזה גופא סימן וראיה שעומד הבית להבנות בבנין ציון וירושלים.

לכל בני ישראל נאמר, א"כ, כל מי שדרכו רגלי אבותיו על הר סיני שייך בזה. ועוד, כי לאחר אריכות ימים ושנים ישאלו לכל אחד בבי"ד של מעלה 'צפית לישועה' (שבת לא.). לא רק את גדולי הדור ישאלו כן, אלא כל איש מישראל יצטרך לענות האם ציפה וחיכה בכליון עיניים לגאולתנו ופדות נפשנו^{סג}. וכבר כתב הרמב"ם (פי"א מהל' מלכים ה"א) 'כל מי שאינו מחכה לביאתו^{סד} הרי הוא כופר בתורה^{סה} ובמשה רבינו^{סו}.

ואני עתיד לקבץ אתכם ולהושיעכם. וכן יושיענו ברחמינו שנית, בדכתיב (דברים ל ג) 'ושב וקבצך מכל העמים'. וביארו ב'הגהות רבינו פרץ' (אות ה), אם כן צפית לישועה מצוה כתובה בתורה היא (בדיבור הראשון 'אנכי ה' אלוך'). ולכך שואלין עליה בבי"ד של מעלה.

נמצא, שענין זה של 'צפית לישועה' שייך לכל בר ישראל יהיה מי שיהיה, שהרי 'אנכי ה' אלוךך'

סג. על כן יראה להעמיד ענין זה בראש מעיינינו (לכה"פ בימים אלו שהזמן גרמא כן), וכבר המשיל זאת ה'מגיד מדובנא', לאב עשיר ונגיד ששלח את חמשת בניו ל'עבר הים' לגלות למקום תורה, ויהי היום, ואחד מהילדים ושמו 'ראובן' חלה ל"ע, האחים הדואגים החישו אותו לפני ה'רופא' המומחה הגדול, ולאחר שבדקו ב'שבעה בדיקות' נענה ואמר, דעו נא כי מחלתו של אחיכם אנושה היא ואין תרופה למכתו אלא במיני סממנים יקרי המציאות שכמעט ואינם בנמצא רק תמורת 'ממון ודמים' יקרים, השיבו לו האחים, הסר דאגה מליבך, אבינו עתיר נכסים הוא ובעל יכולת, נשלח לו אגרת ומיד ישגר לנו מאוצרותיו המרובים. תיכף נתישב גדול האחים, וכתב 'מכתב' לאביו, וז"ל, לכבוד אבי מורי שליט"א, בחסדך הגדול, שלח הנה מעות הרבה כי ל'שמעון' נשברו המשקפיים, אף 'לוי' זקוק למעות הואיל ובגדיו כבר מרוטים וישנים ואינם לפי כבודו, אחינו יהודה לווה משכנו סך 450 דינרים וכבר הגיע זמן הפרעון, גם בעד 'ראובן' תשלח מעות הרבה כי הוא חולה הנוטה למות והרפואות שהרופא המליץ עליהם עולים להון תועפות... ושלח את האגרת דרך בית הדואר לאביו. כאשר הגיע המכתב לידי האב חשכו עיניו, וכמעט שלא יצאה נפשו מרוב תדהמה וכעס גם יחד... על כסילותו וטפשותו של בנו ה'סופר'... כיצד הפך את היוצרות והזכיר את דבר מחלתו של ה'חולה' בסוף המכתב כ'טפל', והרי כל שאר צרכיהם כאין ואפס ייחשבו בזו השעה שבני - אחיהם מוטל על ערש דווי וחיייו תלויים לו מנגד... והנמשל ברור לכל בר לבב בתוכחה מגולה, לאותם המבקשים מהקב"ה כל צרכיהם, ולבסוף 'נזכרים' להוסיף בדרך אגב גם שייבנה בית המקדש במהרה בימינו... והלא 'בקשה' זו צריכה להיות תמיד בראש מעיינינו.

וב'יערות דבש' (ח"א סוף דרוש יג, דף רנג) איתא, וז"ל, מי שאין דעתו שלימה, לא ירגיש כ"כ בצער החורבן, כמו אנחנו בעוה"ר, שאיננו מרגישים כ"כ חורבן בית מקדשנו, לחסרון דעתנו, ואין שוטה מרגיש. אבל אלה הגדולים שלמי הדעת, הם הרגישו עוצם האבידה בחורבן הבית. ואילו אנחנו היינו משיגים העדר שלמותנו ע"י החורבן ואובדן תפארתנו, לא היה ערב לנו לאכול ולשתות, כי אם להתפלל בעפר.

סח בפני אחד מבני החבורה בעי"ת בית שמש של"ע נתאלמן מזוגתו לפני כשלוש שנים, שאמרה לו בתו הנערה בת 16, שאיננה יכולה לסבול צער מסכנותם של אחיותיה הקטנות, באמרה על עצמה, אני עוד הספקתי להרגיש באהבת אם, עד כמה היתה אמנו ע"ה מסורה אלי ודואגת לכל צרכי, ולכה"פ הנני מכירה חסרון הגדול כאשר 'עקרת הבית' איננה ל"ע, אבל, הקטנות שבבית, כבנות חמש ושש, כמעט ולא זכו 'לטעום' ממסירות אם לילדיה, ואינן זוכרות אותה כלל, ואינם מבינות כלל מה חסר להם ביתמותם. באותה שעה פרץ 'האלמן' בבכי גדול ומר, ואמר לה, עתה הבנתי היטב את מצבנו בגלות הארוכה הלזו, עד שאין אנו יודעים כלל מה חסר לנו, ועל זה לבד היה דווה לבנו.

סד. סיפר הגאון רבי משה ברלין שליט"א מה ששמע מאביו הרה"ג ר' חיים זצ"ל שהוא היה עד ראייה ושמיעה, כי פעם ישבו קבוצת אנשים אצל הגרי"ז הלוי זי"ע מבריסק, ושוחחו אודות הצרות שהיו באותו הזמן, ובתוך הדברים אמר אחד מהם שמוכרחים אנו שכבר יבוא משיח בן דוד להושיענו ולגאלנו, נענה אחד והפטיר לחברו בלחש 'המשיח איננו מגיע כל כך מהר'... והיתה כוונתו לומר, שיש עוד זמן עד שנזכה לאורו ולביאתו, דבריו נשמעו באזני הגרי"ז, ונסער מאוד עד שפניו נעשו אדומות בבעירתו כאש, וכעבור רגע קרא לאותו 'מאן דאמר' ונכנס עמו לחדר הפנימי וסגר את הדלת אחריו. מיד היטה ר' חיים הנ"ל את אזנו אל הדלת, ושמע כיצד הגרי"ז מוכיחו בכאב ובסערה 'ווי אזוי זאגט מען אזא זאך, ווי אזוי קען אַ יוד זאגן אזא ווארט - איך אומרים דבר כזה, איך יהודי יכול לומר כזה דבר, והוציא את ספר הרמב"ם והראה לו בלשונו 'וכל מי שאינו מאמין בו או שאינו מחכה לביאתו, לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו' וכו',

והרי בסיבת איזה דבר נתמלא לבו ב'שנאה' על רעהו. ובע"כ תאמר, שאם היה מאמין שלא פלוני עשה לו כדברים הללו, אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו - שהרי אי אפשר לאדם להפסיד את רעהו אפילו בחצי שווה פרוטה, ולא להביא עליו צער או נזק אם לא 'כי הוא אמר ויהי' מתחילה, הרי מיד הייתה כל שנאתו נמוגה. נמצא, שאם יש בלבו שנאה הרי זה 'סימן מובהק' שאבדה האמונה נכרתה מפיהם, ואין שנאתו אלא ב'חינם'... כי באמת לא רעהו הזיקו או גולו.

ע"כ בבית ראשון, שאכן, רשעים היו והרעו מעשיהם מאוד, שהרי כל אלו הג' עבירות החמורות שבתורה ביהרג ואל יעבור הם, מ"מ לבם הי' טוב מאוד - שבטחו בה' ומעלת הבטחון גדולה מעל כולם, לכן 'נתגלה קיצם'. משא"כ בבית שני לא נתגלה עוונם - כי בחיצוניות היו צדיקים וטובים, חסידים ובעלי תורה, אבל בלבם (הנסתר מעיני אדם) הייתה ביניהם 'שנאת חינם' הבאה מתוך חסרון אמונה, לכן לא נתגלה קיצם כי העדר האמונה גרוע מכל, והוא הגורם לבל הקנאה והשנאה, על כן חמור הדבר כל כך עד שלא נתגלה קיצם'.

לא תלו בטחונם - חורבן הבית והגלות בגלל חסרון הבטחון איתא בגמרא (יומא ט:) מקדש ראשון מפני מה חרב מפני ג' דברים שהיו בו ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים... רשעים היו, אלא שתלו בטחונם בהקב"ה. אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב מפני שהייתה בו שנאת חנם [עוד איתא שם, 'ראשונים נתגלה עוונם נתגלה קיצם אחרונים שלא נתגלה עוונם לא נתגלה קיצם'], וביתר שאת איתא בירושלמי (יומא א ג) מצאנו שלא חרב הבית בראשונה אלא שהיו עובדי עכו"ם ומגלי עריות ושופכין דמים, אבל בשני מכירין אנו אותם שהיו יגיעין בתורה וזהירין במצות ובמעשרות, וכל זוסת טובה הייתה בהם, אלא שהיו אוהבין את הממון ושונאין אלו לאלו שנאת חינם, וקשה היא שנאת חנם שהיא שקולה כנגד ע"א וגילוי עריות ושפיכות דמים...

ומבאר הגר"א (בספר 'ביאור הגר"א' לאגדות חז"ל - סבי דבי אתונא) כי מקורה של 'שנאת חינם' באה מתוך חסרון אמונה^{סז}. והיינו, כי מי ישנא את רעהו 'בחינם'... והרי אינו שונא אלא על שהזיקו או ביישו, גולו או גנבו וכיו"ב רבות, ומדוע נחשבת שנאתו כשנאת 'חינם',

סה. כתב הגאון בעל 'שבט הלוי' זצוק"ל, כי הנה הרמב"ם פותח את ספרו הגדול 'היד החזקה' במצוות האמונה בה', וכלשון קדשו 'יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון והוא ממציא לכל נמצא, וסיום הרמב"ם הוא באמונה בביאת המשיח, וביניהם' נכתבו כל ההלכות החוקים והמשפטים, ללמדנו כי כל התורה כולה תלויה בב' חלקי האמונה הללו.

סו. אחד מגדולי האדמורי"ם בדור האחרון עלה פעם למעונו של הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע בחודש הרחמים והסליחות, והשנה היתה שלהי שנת תשל"ה, נענה האדמו"ר בלהט קודש לפני הרמ"מ שהרה"ק מקאמרנא זי"ע כתב על השנה הבעל"ט - שנת תשל"ו, שהיא היא שנת הגאולה, ובה יבוא גואל צדק, נענה לעומתו הרמ"מ וזעק 'אני מאמין - תשל"ה'... כאומר שעל יהודי להאמין שבזו השעה ממש בוא יבוא משיח צדקנו לגאלנו - אף שעדיין שנת תשל"ה, וח"ו מלדחות את הקץ לתשל"ו...

עוד היה מעשה בהרה"ק רמ"מ מלעלוב זי"ע שפגש את הרה"ק מביאלא זי"ע בכותל המערבי במוצאי ת"ב ושאלו לשלומו וכיצד 'עבר' עליו התענית, והשיב מה שהשיב, לאחר מכן החזיר לו הרה"ק מביאלא ושאלו וכיצד עבר הצום על מר, נענה לו הרמ"מ, היה לי צום קל מאוד, כי לא חשבתי מתחילת התענית שעומד אני להתענות בכל ה'מעט' - לעת'... אלא בכל רגע חשבתי שהנה זה עומד אחר כתלנו, כבר עתה מגיע המשיח ויתהפך הצום לששון ולשמחה, וממילא לא הכביד עלי התענית...

ואכן, מלפנים היו בני ישראל הכשרים חיים באמונה שלימה, ומקיימים בנפשם אחכה לו בכל יום שיבוא... וכמו שסיפר הגאון רבי יוסף חיים זאנענפעלד צוק"ל שהנשים צדקניות שבפרעשבורג היו מסיחות זו לזו, איזה תבשיל בשלו בביתך היום, ותען ותאמר - ארבעס (חומוס), ומה תבשילי מחר, ענתה השניה מסתפקת אנכי אם לאקשן או קאשע (אטריות או דייסה) ובוודאי יבוא למחר המשיח ואציג לפניו ספקותיי... שאלה חברתה, ומה תבשילי באם לא יבוא המשיח, מיהרה השניה להשתיק אותה, נו, נו, כיצד את מהינה לדבר כך...

סז. וכן כתב הגר"א ('אבן שלמה' ח"ב פ"ג) יסוד כל התורה הוא אמונה שלימה שלא לדאוג דאגת מחר... והמחוסר בטחון יבוא על ידי זה לידי קנאה ושנאה אעפ"י שעוסק בתורה ובגמילות חסדים.

ואל תשיבני, וכי לבכיתי תקרא 'בכיה של חנם', הרי מצבי קשה מנשוא, הסתיר ה' פניו ממני, כי באמת חנם חנם תיחשב בכייתך, שהרי גם בני ישראל היו באותה שעה 'בלילה ההוא' - בזמן נסיון והסתה, ומ"מ אמרו חז"ל על מצב כזה שהוא 'בכיה של חנם', והיינו טעמא כי הקב"ה מנהיג עולמו בחסד וברחמים, ועינו פקוחה על כל בריותיו בכל עת ובכל שעה, ואף בשעה שאין נראה כן בעיני בשר, הרי אנו 'מאמינים בני מאמינים' שהכל מונהג ומושג בהשגחה פרטית להיטיב עמנו תמיד, ובוהו יפסיק מלבכות בכיה של חנם^{סח}, כי יהיה 'נכון לבו בטוח בה' סמוך לבו לא יירא' (תהלים קיב ז-ח).

ובך פירש המלבי"ם מה שנאמר (תהלים מב ח-ט) 'תהום אל תהום קורא לקול צנורך כל משברך וגליך עלי עברו, יומם יצוה ה' חסדו' וגו', וכבר פירש רש"י ש'תהום' משל הוא על הצרות, ותהום אל תהום קורא היינו 'צרה קוראה לחברתה', וביאר המלבי"ם 'שבעת שבאו עלי צרות גדולות היה זה אצלי אות ומופת שתעשה לי ניסים ונפלאות גדולות וכו' ויצויר (מלשון צויר ומשל, וכלומר שהכתוב אומר בלשון דמיון) כי בעת נשמעו הקולות האלה קולות מים רבים אדירים תהומות ומשברים שמע כי צעקו בקולם והודיעו תיכף כי חסד ה' מוכן לבוא, וכי זה סימן כי יצוה ה' חסדו לנוסם ניסים ונפלאות ואותות ומופתים, וזהו שאמר ששמעתי אז שתהום האחד קרא לתהום האחר לאמור יומם יצוה ה' חסדו'. והוסיף המלבי"ם לפרש בזה גם המשך הפסוק 'ובלילה שירה עמי תפילה לקל חיי', כי גם בעת הצרות כשעוד היה חושך ולילה כבר אז היה שירה עמי - 'שכבר שרתי שיר החסד והתפללתי עליו תפילה לקל חיי, כי בהנשא התהומות והמשברים ידעתי שיבוא החסד אחריהם', וכבר מעכשיו היה שר ומשבח על כל החסד אשר עתיד הקב"ה לעשות עימו. ואכן המתחזק באמונה בשעת ההסתה וחושך וגם 'בלילה שירה עמי', הרי מתקן הוא את שורש הפגם של 'ויבכו העם בלילה ההוא'.

והדרך הישרה שעל ידה יתרחק משנאת חנם הוא כשיתחזק באמונה שכל הקורות עמו הם כפי שנגזר עליו מן השמים, ורעהו אינו אלא 'שליח' העושה שליחותו, ומה לו להתלונן על חברו שהרי ה' אמר לו קלל. וכך ביארו צדיקים (מובא גם בשם הרה"ק הישמה משה זי"ע) מה דאיתא בגמ' (ברכות לג.) 'אמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו דעה כאילו נבנה בית המקדש בימיו, ולכאורה מה עניין ה'דעה' לבניין בית המקדש איזו מעלה וגדולה יש במי ש'יש בו דעה', אלא שבית המקדש נחרב מחמת שנאת חנם, ואהבת חנם היא בנין הבית, ומי שיש בו דעה יודע להבין את שורש הדבר שאף כשפגעו בכבודו כך נקבע במרומים, ושוב אינו בא לידי 'שנאת חנם', וכאילו נבנה בית המקדש בימיו.

ואכן, שורש חורבן הבית ומקור כל הגלות המר הלו על חסרון האמונה בא לנו, וכדאיתא בגמ' (תענית כט.), 'כתיב (במדבר יד א) 'ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא', אמר רבה אמר רבי יוחנן אותו היום תשעה באב היה, אמר להם הקב"ה אתם בכיתם בכיה של חנם, ואני קובע לכם בכיה לדורות'. שהם התרעמו על ה' כמו שנאמר בפרשתן (א כו) 'ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנאת ה' אותנו הוציאנו מארץ מצרים לתת אותנו ביד האמורי להשמידנו, ולא האמינו שיביאם אל ארץ טובה, ומכיוון שפגמו באמונתם השלימה שהקב"ה נמצא עימם תמיד בכל מצב, נסתבב החורבן הנורא, ונקבע בכיה לדורות.

ונמצינו למדים שמעיקרי ה'תיקון' על החורבן הוא ההתחזקות באמונה בהקב"ה אינו אב הרחמן השוקד בכל עת ובכל שעה על טובתנו, ושלא לבכות בכיה של חנם^{סח}. ואף שעבודת ההתחזקות באמונה היא עבודת החיים, ואין לך רגע ורגע שאינו מחויב להשריש בעצמו אמונת אומן בהקב"ה, אך בימים אלו שאנו מתאבלים על החורבן ששורשו 'בכיה של חנם' אזי צריכים אנו ביותר להעמיק בטחוננו בקל הטוב.

סח. הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע היה אומר שאם בכייה של חנם קבעה בכייה לדורות על אחת כמה וכמה, במידה טובה המרובה ממידת פורעניות - כי וודאי שאם ישמח האדם אפילו שמחה של חנם יקבע לו הקב"ה שמחה לדורות.

סט. וכה ביארו בלשון הכתוב (תהלים פב ה) 'לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו', כי זה הנוהג באמונה תמימה גם 'כשלא ידעו ולא יבינו', הרי 'בחשכה יתהלכו' - גם בעת החשכה יוכל 'להתהלך' ברוגע ובשלווה מבלי שיפול...

לעומתו זה הרוצה 'להבין' כל דבר אזי בעת החושך לא יוכל להחזיק מעמד רח"ל, ומאיליו מתמוטט הוא...

באר הפרשה - תשעה באב

וזמון ה'יערות דבש', 'ראו נא עד היכן מגיע כח התפילה אשר רק מחמת שלא קראו אל ה'

נחתם גור דינם וצריך האדם להיות חרד בתפילה, כי זה אשר נשאר לנו בגלות ואין לנו עבודה בביהמ"ק, רק נשאר לנו כח התפילה שנקראת ג"כ 'עבודה', וכמה יש לאדם להתבונן בו ולעמוד בתפילה בהכנעה יתירה ובכפיפת קומה, ויתפלל בנחת ובכוונה, ואשרי מי שמתפלל בדמע ובלב נשבר ונדכה, כי לא ישוב ריקם, ועל מה נבטח בגולה ומה יגן בעדינו, אם לא בתפילה ובקשה מקורות לב"י אוי לנו ממה שכתוב (איוב ג מד) 'סכותה בענן לך מעבור תפילה', וענן זה נעשה מההבל היוצא מדיבורים אסורים, וביחוד מתוך שיחה בטלה בבית הכנסת ומכל שכן בשעת התפילה, אך אם האדם מתפלל אחר כך בכוונה ובכבי ודמעה מעלה כל התפילות מכמה שנים אשר נקבצו לו, שנשארו עומדים

תפילות במקום תמידים - במעלת התפילה, והיא לנו במקום קרבנות

איתא ב'יערות דבש' (רוש ד), שעיקר בכייתנו כהיום הוא על חורבן בית הראשון, כי עונם סבלנו עד היום הזה, וכל בנין בית שני לא היה כי אם 'פקידה לזמן'. מעתה, עלינו להעמיד תמיד לנגד עינינו סיבת הדבר - על מה נחרב בית הראשון, מכיוון שהיה 'אוכלי עמי אכלו לחם ה' לא קראו' (תהלים יד ד). והיינו, שכל חורבן בית ראשון היה עבור שזלזלו בתפילה - ה' לא קראו. וזה הפי' 'ודמעתה על לחיה' (איכה א ב), כי לחיה הוא שם שמושאל על תפילה, כדאיתא בגמ' (חולין קלד:): לגבי מתנות כהונה שה'לחיים' ניתנים לכהנים בזכות 'ויעמוד פינחס ויפלל' (תהלים קו ל), וכלומר, ש'לחי' הוא המוכן לתפילה וזעקה, וזה הפירוש 'ודמעתה על לחיה' שלא התפללו ולא קראו אל ה'.

ע. והנה איתא בגמרא (יומא נד:): בשעה שנכנסו נכרים להיכל ראו את הכרובים והם עומדים כבשעה ש'עושין רצונו של מקום' - פניהם איש אל אחיו (עיי' ב"ב טז.), וכתב הגה"ק רבי חיים מוואלוז'ין זי"ע (עיי' נפש החיים שער א פ"ח) שכרוב אחד מורה על הקב"ה והכרוב השני מורה על ישראל, וכאשר ישראל עושין רצונו של מקום הרי הם דבוקים בו ית'. ולדמיון זאת היו הכרובים קרובים זה לזה. ויש לרמז בזה שבאו ללמד בזה לבני ישראל על סדר העבודה, שמכאן ולהלאה לאחר החורבן - יהיה הקשר והדבקות בין ישראל לאביהם שבשמים על ידי תפילה כראוי ממעמקי הלב, והוא כדוגמת הקרבה שנראה אז בכרובים.

ועומק הדברים הוא כי השראת השכינה בזמן הזה היא על ידי התפילה, וכמו שכתב הבית יוסף (סי' קכג) בשם שבלי הלקט (סי' יח) וז"ל, טעם לשלש פסיעות, מפני שכשאדם עומד בתפילה העומד במקום קדושה ושכינה למעלה מראשו, וכיון שנפטר מתפילתו צריך לפסוע ג' פסיעות לאחוריו כדי שיצא ממקום קדושה ויעמוד במקום חול, וראיה לדבר שכן הוא, כיון שחוזרים לאחוריהם ג' פסיעות נותנים שלום זה לזה, כלומר עד עכשיו היינו במקום קדוש ויצאנו למקום חול. וכעין זה ביאר ה'משנה ברורה' (סי' קב ס"ק יד) בשם ה'חיי אדם' הטעם שאסור לעבור כנגד המתפללים בתוך ד' אמות - 'מפני שמפסיק בין המתפלל להשכינה'.

עא. והנה נאמר בהפטרה לתשעה באב 'אין ענבים בגפן ואין תאנים בתאנה והעלה נבל' (ירמיה ח יג), ולכאורה צריך ביאור, מה מקום להתאונן על חסרון הענבים והתאנה בשעה שצרות קשות ונוראות פקדו את ישראל - בזמן החורבן, אלא, שבא ללמדנו כי מהיום והלאה עלינו להתחנן ולהתפלל על כל פרט ופרט קטון כגדול, ואין ביכולתנו להשיג דבר וחצי דבר ללא כוח התפילה. והנה בזמן שלמה המלך היו איש תחת גפנו ותחת תאנתו (מלכים א' ה ה), ובא לומר שמעתה אפילו ענבים ותאנים לא יהיו לנו לולי התפילה עליהם.

וכמו שכתב בסידור הרוקח (על סדר התפילה ביאנא מלך חנון ורחום, ביהווא רחום ב'שני וחמישי) מיום שחרב בית המקדש אין הקב"ה משפיע טוב לישראל אלא בזכות התפילה.

כעיי"ז כתב ה'הפלאה' (כתובות סז: ד"ה ויש לפרש עוד) 'ידוע לכל המאמין בהשגחת הבורא יתברך כי הפרנסה והמחיה בגלותינו היא בשכר התפילה שהיא במקום העבודה של מזבח שהיה מזין את ישראל, כדלעיל (שם דף י) שמזבח נקרא על שם שמזין את ישראל'.

כתב הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע (ליקוטים, על תהלים) על הפסוק (תהלים קו ל-לא) 'ויעמוד פינחס ויפלל ותיעצר המגפה ותחשב לו לצדקה לדור ודור עד עולם', ולכאורה צריך ביאור, במה נשתבח פינחס שתחשב לו הצלת בני ישראל לצדקה לדור ודור, ואילו הצלתו של אהרן בהקרבת הקטורת לא נאמר כן. ומבאר הרה"ק, שאהרן הכהן עצר את המגיפה ב'קטורת' הקיימת רק בזמן שביהמ"ק קיים, מה נעשה עתה כשחרב הבית... לזה בא פינחס והעמיד

והתבונן בדברי הגמרא (תענית כט.) שבעת חורבן הבית אמרו הכהנים שירה 'וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם' (תהלים צד כג), ולא הספיקו לומר 'יצמיתם ה' אלוקינו' עד שבאו נכרים וכבשום. יש אומרים ללמוד מכאן - שאם היו מספיקים לומר יצמיתם ה' אלוקינו היו מונעים את החורבן בכוח תפילתם אף שכבר נגזרה הגזירה, ראה נא כמה גדול כוחה של תפילה לבטל כל הגזירות.

ואפילו הרשעים הכירו בכח זה, כדאיתא במדרש (איכ"ר ה ה) עה"פ 'יגענו ולא הונח לנו' (שם), שנבוכדנאצר הרשע ציווה לנבזראדן כשהגלה את בני ישראל על נהרות בבל, אלוקיהם של אלו מקבל בעלי תשובה וידו פשוטה לקבל שבים, ובאם יצעקו אליו מיד ישמע אליהם ויצילם מידך, על כן שמור עליהם שלא יעמדו מהילוכם אפילו רגע אחד, כדי שלא יוכלו להשים על לב ולזעוק אל ה'. ואכן כל מי שעצר מהליכתו לרגע קט התכווה איברים איברים - ומכאן נלמד כוח התפילה והתשובה ככל עת וזכר מצב.

וכך ביאר הרה"ק ה'מאור עינים' זי"ע (מאור עינים אגרות הש"ס גיטין נו.) את דברי הגמרא שכשבא בר קמצא להקריב את קרבנו בעל המום, נפל הספק האם מותר להקריבו משום 'שלום מלכות', וההכרעה הייתה כרבי זכריה בן אבקולם שאמר שאין להקריבו וגם לא להרוג את בר קמצא מחשש שמא ימסור למלכות על כך, שלא יאמרו ממיל מום בקדשים יהרג... אמר רבי יוחנן ענוותנותו של רבי זכריה בן אבקולם, התריבה את ביתנו, ושרפה את היכלנו, והגליתנו מארצנו. ואכן, בר קמצא חזר אל מלך רומי ונתגלגלו הדברים שהעלה את מקדש ה' באש, ועם ה' נלקחו אל שבי הגלות המר בו אנו נתונים עד היום הזה.

והקשה ה'מאור עינים' מהו הלשון ענוותנותו איזו עניויות יש כאן, הרי כל טענותיו היו 'מן הדין' שלא יאמרו בעלי מומין קרבין וכו'. אלא ביאורו, דזה וודאי שרבי זכריה גדול בדורו היה, והרי לך, שההכרעה הייתה בדבריו - אף במקום חשש סכנה, משום 'שלום המלכות'. ומדוע לא חשש רבי זכריה לסכנה הגדולה

ברפיון מבלי עליה, ובעת ע"י תפילה זו ככוונה בבכי וברמעה הם עולים למעלה לפעול פעולתם לטובה ולברכה'.

כתב הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (ליקושי אמרים פרק י), שכל הצרות הרבות, הבאות עלינו בגלותנו, הכל הוא רק מפני שאין אנו צועקים ומרבים בתפילה, כי לו התפללנו ושפכנו שיח לפני הקב"ה - בוודאי לא ישובו תפילתנו ובקשתינו ריקם.

ומביא ה'חפץ חיים' (שם) דברי המדרש (שמו"ר תצוה לח ה), לפי שישראל אומרים רבון העולם... אמרו לו אין אנו יודעין, אמר להם כבו והתפללו לפני ואני מקבל, אבותיכם כשנשתעבדו במצרים, וכי לא בתפלה פדיתי אותם שנאמר (שמות ב כג) 'ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויצעקו, ומאריך שם המדרש להביא כמה וכמה פסוקים שבכל שנות קיומם של בני ישראל לא נושעו אלא בזכות התפילה. עוד מביא את דברי מדרש תנחומא (יירא א) אמר להן הקב"ה לישראל הו זחורין בתפלה שאין מדה אחרת יפה הימנה והיא גדולה מכל הקרבנות שנאמר (ישעיה א יא-טו) 'למה לי רוב זבחיכם... גם כי תרבו תפלה', מכלל שהיא גדולה מן הקרבנות (כך גם איתא בזה"ק ויקהל רא:), ואפילו אין אדם בדאי לענות בתפלתו ולעשות חסד עמו כיון שמתפלל ומרבה בתחנונים אני עושה חסד עמו.

כניה אחת - בכח התפילה למנוע את החורבן, ובפרט כשהיא 'ממעמקים'

נוראות מצינו בדברי המדרש (ילקו"ש תהלים רמו שכו) בשעה שנפרדו בני מירמיהו הנביא על נהרות בבל (ו"ל המדרש) נמלו הגלויות את עיניהם וראו את ירמיה שפירש מהם געו כלם בבכיה וצווחו רבינו ירמיה הרי אתה מניחנו, ובכו כמו שנאמר (תהלים קלו א) 'על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו', ענה ירמיה ואמר להם מעיד אני עלי שמים זארין שאם בכיתם בכיה אחת עד שהייתם בציון לא גליתם, עכ"ל. הרי לך כוחה של תפילה, שבבכיה אחת שהיו בוכים תחילה היו מונעים מעצמם ומכל הדורות את כל הגלות כולה.

את המגפה ב'תפילה' אשר עד עצם היום הזה יש בכוחנו להתפלל בכל לב כדוגמת פינחס באותם הימים ללא כל שינוי - להציל רבבות אלפי בני ישראל מכל גזירה קשה ורעה, ובעבור העמדת כח זה תחשב לו לצדקה לדור ודור עד עולם.

קבא. תורה יום שכלו) שאף שנגזרה הגזירה וכביכול נשבע הקב"ה על כך - שכל דור המדבר ימותו (שישים רבוא שבין שנת העשרים לשנת שישים לחייהם), ואכן בכל ליל תשעה באב היו כל אלו האנשים נכנסים ל'קברים' אשר חפרו לעצמם כמו"ש חז"ל (מדרש איכה פתיחתא לג) 'כל ארבעים שנה שהיו במדבר, בכל ערב תשעה באב היה הכרוז יוצא ואומר צאו לחפור, והיה כל אחד ואחד יוצא וחופר לו קבר, וישן בו, שמא ימות קודם שיחפור, ולמחר הכרוז יוצא וקורא - 'יבדלו חיים מן המתים', וכל שהיתה בו רוח חיים היה עומד ויוצא, וכל שנה היו עושין כן' והנה מספר המתים בכל שנה עלה לכדי קצת יותר מט"ו אלף (עי' רש"י ותוס' תענית ל:;) ומכל מקום בשנה האחרונה בטלה הגזירה ולא מתו ט"ו אלף האחרונים.

והרי זה וודאי שאין לתאר ואין לשער היאך התפללו בני ישראל (תפלת ערבית) בכל ליל תשעה באב - בהשתפכות הנפש מתוך חזרה בתשובה, וכמו שאמרו (אבות פ"ב מ"י) 'ושוב יום אחד לפני מיתתך' - כ"ש באותו פרק זמן ממש, ואעפ"כ בכל שנה מתו ט"ו אלף, ומדוע - כי אחרי כל המורא הגדול עדיין היה עולה בדעת כל יחיד ויחיד מאן יימר שאף אני בכלל המתים בשנה זו, הרי לא ימותו אלא כט"ו אלף מתוך רבבות מה לי לחשוש שאני בכלל המתים"י, תפילה

- והרי אין דבר העומד מפני פיקוח נפש וכ"ש במקום שכל נפשות ישראל יהיו בסכנה ע"י מניעת הקרבת הקרבן, אלא כי רבי זכריה ראה ברוח קדשו שכבר נגזרה גזירה ועתיד הבית להחרב, על כן חישב בעצמו - מדוע יקריבו לחינם 'בעל מום' הרי לא יועיל הדבר במאומה למנוע את חורבן הבית, שאף אם יקריבוהו יסבב הבורא ב"ה את החורבן על ידי דבר אחר. ומה שלא גילה את מעמו לכהני ה', זה היה לרוב ענוותנותו של רבי זכריה, שלא רצה להודיע בריש גלי שזכה לראות ברוח הקודש, לכך סתם ולא פירש.

אמנם בענוותנותו זו גרם הוא בעצמו לחורבן הבית, כי אם היה מגלה שכבר נגזרה גזירת חורבן על ביהמ"ק, היו בני מרבנים בתפילה ובתשובה, והיו מונעים את החורבן בתפילתם, אך מאחר שלא ידעו לא התפללו ונחרב הבית. מכאן תראה את כח התפילה - כי אף גזירה החתומה - הידועה כבר לבעלי רוח הקודש ביד כל איש ישראל לבטלה בתפילתו...

צא ולמד על מעלת התפילה כשהיא באה ממעמקי הלב"י, שהנה נאמר בפרשת המרגלים (במדבר יד כא-לה), 'חי אני [פירש רש"י 'לשון שבועה'] וימלא כבוד ה' את כל הארץ... אם יראו את הארץ אשר נשבעתי לאבותם... במדבר הזה יתמו ושם ימותו'. נוראות מצינו בדברי התוס' המביא את שיטת 'רבינו תם' (מסכת ב"ב

עב. כה ביאר הרה"ק מהרי"ץ דושנסקיא זי"ע בלשון הכתוב (איכה ה יח) 'על הר ציון ששמים שועלים הילכו בו', במעשה שלא היה, פעם הלך האריה בטבור היער כשהוא רעב עד כלות הנפש, פגע ב'שועל' ופקד עליו ב'מצוות המלך', הבה לי את לבך כי רעב אנכי וחשקתי לאכלו להשקיט בו רעבונך, השועל החכם הבין את אשר לפניו, כי 'ממה נפשך' תצא נפשו בקרוב, אם יסרב לאריה יהא נידון למוות כדן 'מורד במלכות', ואם יסכים כיצד יחיה אחרי שיוציאו ממנו את לבו... מה עשה, גילה לאריה כממתיק סוד, וכה אמר לו, אדוני המלך, לבי כה יקר וחביב בעיני, עד שאיני נוטלו לכל אשר אפנה, אלא הנני משאירו בבית לשמרו מכל משמר, עתה, לכבוד המלך אלך לביתי ואביאנו אליו לקיים מצוותו, ומיד נשא רגליו וברח ליער אחר ולשועלים הייתה אורה ושמחה. אף אנו מבכים - הר ציון שמים כי שועלים הילכו בו, שבבואנו להתפלל - עבודה שבלב זו תפילה, נוהגים אנו כדוגמת השועל, את הלב הננו משאירים בבית...

עג. הרה"ק ה'ברכת אברהם' זי"ע נשא משלו, לאחד שחש בעיניו והלך לרופא, בדקו ואמר לו כי אין זה כאב גרידא, אלא כל מאור עיניך בסכנה, והינך זקוק לעבור ניתוח דחוף, ואם לא ינתחו אותך תוך חודש ימים אזי תאבד את הראייה לצמיתות רח"ל, והוסיף לומר לו, כי לא רבים מהרופאים יודעים היאך לטפל במקרה מסובך ונדיר כזה, אלא רק שני 'יחידים' מומחים, האחד גר בלאנדאן והשני בניו יארק, נסע במהרה ללונדון וביקש להתקבל אצל הרופא, והודיעו לו שיש תור פנוי עוד שלושה חדשים... כמעט שלא חשכו עיניו רק מלשמוע ידיעה זו... שהרי זקוק הוא לניתוח חירום, ועוד שלושה חדשים כבר מאוחר... זעק, התחנן וניסה להפעיל קשרים... סיים ה'ברכת אברהם' ושאל, שמא תאמרו זו היא 'קריאה באמת'... לא ולא... כי בתוך ליבו חושב שעדיין יש לו סיכוי, שאם לא יצליח להקדים את התור ימהר ויעוף לניו יארק אל רופא השני... ו'יקראוהו באמת' היינו כשהוא כבר עומד בניו

השערים^ע. הרי לך שעל ידי תפילה מעומק הלב אפשר לקרוע אפילו גזר דין שנחתם בשבועת ה'.
 אבינו מלכנו^ע רחם עלינו, והפך לנו את יום המר והנמחר ליום חג ומועד, ונעלה יחדיו לחוג אותו כולנו כאחד בירושלים הבנויה^ע, ובא לציון גואל במהרה בימינו אבי"ר.

בזו עדיין לא ביטלה את הגזירה שיש עמה שבועה, אבל בשנה האחרונה (שנת הארבעים) ידעו הנותרים שללא כל ספק הרי הם בכלל המתים - שהרי לא נשארו אלא ט"ו אלף מתוך כל בני דור המדבר. ומתוך כך התפללו מעומק לבם (בתפילת הערב) - 'והוא רחום יכפר עוון ולא ישחית', ותפילה בזאת בכוחה לפתוח את כל

יארק לפני הרופא השני וזה גם כן מנסה להערים עליו קשיים, שם יזעק 'באמת', כך כביכול יעמוד לפני ה' כמי שיודע שאין שום תקווה וסיכוי - ו'מבלעדי עוזך ועזרתך אין אין עזרה וישועה'...

עד. כה סיפר 'מגיד מישרים' הגאון רבי ראובן קארלנשטיין זצ"ל מעשה שהוא היה עד לו בשהותו בבית החולים לצרכי רפואתו, אשה אחת מבנות ישראל חלתה ל"ע ב'מחלה' באופן נורא, כל בני מעיה נאכלו, עד שביום מן השמים הרימו הרופאים את ידיהם מתוך ייאוש, והכריזו כי הם את שלהם עשו, יותר אין להם מה לטפל באשה, ומן הנראה (עפ"י חכמת רפואתם) שבתוך שבוע תעלה נשמתה בסערה השמימה. ביקשה האשה מבתה בת ה'חמש עשרה' שנה שתצא מהחדר, הבת שנבהלה מיהרה לקרוא ל'אחות' (nurse) ובבואה מצאו את האם שוכבת כשהיא מכוסה בסדינה מעל לראשה, ובזה הלשון היא שחה ומתפללת לפני יוצרה ובוראה, אבי שבמים, אנא ממך, וכי מה בצע בדמי ברדתי אל שחת כשאמות, עוד קדיש עוד פרק משניות, הנני מבטיחה, שאם אבריא ממיטת חולי אקדיש את כל ימי עבוד התורה ועמליה, בכל יום אתנדב לבשל ולנקות בישיבה קדושה...

אחר הדברים האלה ביקשה האם מביתה כוס מים לשתות כי צמאונה גבר, אבל ה'אחות' אסרה על הבת לתת לה מים, כי מטבע הדברים היו המים הללו חונקים אותה מיד למוות, אבל משהוסיפה האם להפציר בביתה שוב ושוב נתנה לה כוס מים, האם בירכה בכוונה ושתתה המים, ולא ניזוקה כלל, שוב ביקשה עוד מים ולא אירע לה מאומה, עד שביקשה לאכול כי רעבונה גבר, הבת חששה מלתת לה אבל הפצרותיה גברו, נתנה לה הבת תפוח מרוסק, אכלה האם שבעה נפשה ולא אירע לה כל רע, עד שאפילו 'ראש הרופאים' בא לראות את ה'פלא' הגדול, נענה ואמר, זה לי כשלושים שנה בבית החולים, ומעודי לא ראיתי ניסים כגון דא, לא עברו שבוע ימים והאשה שוחררה לביתה כשהיא בריאה ושלימה... ואכן, היא זכרה את הבטחתה, ומיד פנתה ל'ישיבה' גדולה הסמוכה לביתה, שם נועדה עם ראשי הישיבה שאמרו לה שממש לפני כמה ימים ביקשה ה'מבשלת' שיוסיפו לה עוזרת כי נתרבו ספסלי הישיבה, ומן השמים באת הנה, ועד היום (יותר מכ' שנה בליעה"ר) היא עומדת ומשמשת כמבשלת באותה ישיבה כשהיא בריאה ושלימה... (אף בימי בין הזמנים היא מתנדבת בישיבת מיר, שם מבשלים עבור התלמידים גם בימים אלו). לדידן ייאמר, כי בכח התפילה להחיות מתים כפשוטו ממש, גם נראה מכאן גדולת העוסקים והמסייעים לעמלי תורה לעסוק בתלמודם על מי מנוחות.

עה. ודע, כי מעולם לא פסקה אהבת הבורא אלינו - בניו רחומיו, הגאון רבי יוסף שאול נאטנזאהן זצ"ל ביאר בדברי הגמרא (יומא נד.) בשעה שנכנסו אויבים להיכל ראו את הכרובים מעורים זה בזה, והרי רק כשהיו עושין רצונו של מקום היו הכרובים פניהם איש אל אחיו, ובשעה שאין עושין רצונו היו פניהם אל הבית (ב"ב צט.), אלא ביאורו, דגבי נכרים נחשבים תמיד בני"י כעושים רצונו של מקום, ע"כ, כשנכנסו אויבים להיכל נתגלית אהבת אב לבנים והיו הכרובים 'פניהם איש אל אחיו'.

עו. כי אין חפץ לה' בריחוקם של בני ישראל מעליו, אדרבה, וכלשון התנא דבי אליהו (רבא, פלא"א) מעיד אני עלי שמים וארץ, שהקב"ה יושב ומצפה להן לישראל יותר ממה שמצפה האב לבנו שיעשו תשובה, כדי שיגאל אותם ויבנה להם בית המקדש שלא יחרב לעולם. אין לנו אלא למלא את ההשתוקקות שיש כביכול לבורא עולם על בניו שיתקרבו אליו ואז מיד יבנה בית מקדשנו ולא ייחרב לעולם, 'שוב שנית לקדשה' בבנין עדי עד בב"א.

"בליל זה יבכיון ויילילון בני"

הננו להודיע על מספרי הטלפון אליהם יהיה ניתן לשמוע
שידור חי [ליי"וו הוק-א"פ] מדרשת נהי קינה ומספד (אידיש)
ממורנו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א
מוצש"ק ליל תשעה באב - בעיה"ק ירושלים תובב"א

ארה"ב - בשעה 11:00 (בערב)

קול הלשון:

(צריך להקיש * לליי"וו הוק-א"פ)

* - (718) 906-6400
* - Direct #: (718) 906-6444
* - Monsey: (845) 678-3337
* - Lakewood: (732) 806-8199
* - Los Angeles: (310) 659-8000
* - Montreal: (514) 667-3599
* - Toronto: (416) 800-2146
* - Eretz Yisroel: 03-929-0709

קול מבשר:

(212) 444-1100,8,1
Monsey: (845) 414-1100,8,1
Monroe & Upstate: (845) 351-1200,8,1
ארה"ק : 072-333-3111 -8,1

קוים מיוחדים לליל ת"ב:

347-841-7294/727-731-5409

ארץ ישראל - בשעה 10:00

קול הלשון:

073-295-1710 - 03-617-1122

מספר ארה"ב: 646-813-7675

קו החבורות אידיש - 0-723-723-720

קו החבורות לשה"ק - 0-723-723-730

קול הבאר: 073-2-122-100

קול הדף: 02-64-000-22

קול התורה - תו"א:

076-598-7222/02-3722-700

קוים מיוחדים לליל ת"ב:

02-302-4231/074-717-2000

0799-2000-40/0795-205-030

076-598-7200/08-313-6666

South Africa:

115-680-938

שווייץ:

445-087-456

אוסטרליה:

390-216-884

צרפת:

980-091-256

ענגלאנד:

208-191-7000

גבאים המעוניינים לשדר השיעור

בליל ת"ב בבתי מדרשם

ניתן לפנות:

support@kolhl.com

שיעורים ודרשות בענייני ת"ב משנים קודמות:

ארה"ק: אידיש 0723-723-720 לשה"ק 0723-723-730

קול הלשון: 03-617-1111 | קול הדף: 02-640-00-20

קול הבאר: 073-2-122-100

ארה"ב: (718-906-6444) להקיש 1 - 2 - 6 - 14

ויה"ר שנזכה לראות בנין בית המקדש בתפארתו במהרה בימינו אמן